

ספר

שפתי איל

יכיל בקרבו קובץ שאלות ותשובות,
חידושי תורה ועובדות והנהגות אשר זכיתי
לשמוע ולקבל מהוד כבוד מורי ורבי מרן
רשכבה"ג אביר הרועים גאון ישראל וקדושו
רבינו **אהרן יהודא ליב שטינמן** זצוק"ל

בשנת תשע"ט לפ"ק

הכתובת:

משה חליוה

רח' חזון איש 1557/22

אופקים

עיצוב ועימוד:

בראשית

058-3227375

פתח השער

"ואלישע רָאָה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים" (מלכים ב', פ"ב פי"ב). עודנו עומדים תוך שנת האבל על סילוקו של מו"ר גאון עוזינו רכב ישראל ופרשיו קודש הקדשים רבן של כל בני הגולה מרן הגראי"ל שטינמן זצוקלה"ה ומקצה העולם ועד קצהו מהדהדת הזעקה יתומים היינו ואין אב, אבי אבי רכב ישראל ופרשיו.

בספרו ימלא פי תהלתך (עניני ציבור, עמוד שי"ט) מייתי מו"ר זצוק"ל להא דבמסכת מועד קטן (כ"ו א') ילפינן מהאי קרא דאלישע דעל רבו שלימדו תורה קורעין קרעין שאין מתאחזין מדכתיב ואלישע וגו' אבי אבי זה אביו ואמו, רכב ישראל ופרשיו זה רבו שלימדו תורה, מאי משמע כדמתרגם רב יוסף רבי רבי דטב להון ישראל בצלותיה מרתיכין ופרשין, וצ"ב דמה שייך הא שהיה טוב לישראל בתפילותיו ללמוד מזה לענין רבו שלימדו תורה, ועי' במהרש"א (שם) מאי דפירש בזה.

אכן ביאר בזה מו"ר זצוק"ל וז"ל וכנראה נתחדש כאן בגמ' שזהו צורת ת"ח אמיתי, דאליהו הנביא הרי היה חכם מגדולי מקבלי התורה, כל התורה שיש בכלל ישראל עבר ע"י קבלת משה מסיני ומסרה ליהושע וכו' ואחד ממקבלי התורה היה אליהו הנביא (כמש"כ בהקדמת הרמב"ם). ואם תפילותיו היו טובות לישראל יותר מרכב ופרשים זה מראה שכל דאגות כלל ישראל עמד עליו, דחוץ ממה שהיה נביא ומקבל התורה הי' תפילותיו על הכלל כולו. זאת אומרת שכל יהודי נגע לליבו וזה אמרו מי הוא רבו שלימדו תורה כשרוצים לומר מי חכם אמיתי לא אומרים סתם חכם אלא כזה חכם שטוב לישראל בתפילותיו מרכב ופרשים שיש בלבו את דאגות כל כלל ישראל וכל יהודי תופס מקום בליבו עכ"ל, וע"ש דהאריך בזה.

נאה דורש ונאה מקיים ונאים הדברים כשהם יוצאים מפי עושיהם, שכן מי לנו גדול ממו"ר זצוק"ל, האדם הגדול בענקים, אשר היה בליבו הטהור את דאגת הכלל ודאגת הפרט, "דאגת הכלל" למפורסמות אין צריך ראייה היאך נשא מו"ר זצוק"ל את משא כלל ישראל כולו כאשר ישא האומן את היונק בכל התחומים כפשוטו ממש, והן את "דאגת הפרט" בהיות מו"ר זצוק"ל יחיד הדור אשר היה ביתו הקדוש פתוח כרשות הרבים לכולי עלמא ששיחרו את פני קדשו, ודבר יום ביומו היו נקבצים ובאים מכל רחבי תבל לשאול בדבר איש האלקים, איש איש ועניניו, ואת כולם קיבל מו"ר זצוק"ל בסבר פנים יפות ומאירות באוזן שומעת ובלב מבין והשיבם בתשובה מאהבה.

מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי על כל אין ספור טובותיו ונפלאותיו עמנו במתנת חנם גמורה ועל אשר בכלל זה זיכני לחסות בצילו של מו"ר מרן רשכבה"ג הגראי"ל זצוקלה"ה מימי נעורי ועד אחרית ימיו תמידין כסדרן ולשמוע מפי קדשו דברי אלקים חיים הן בשיעוריו ושיחותיו והן מאשר זכיתי לשאלו ככל אשר חפצתי ותמיד השיבני במאור פניו בחיבה ובאהבה וכאב ירצה בן הדריכני לעלות בדרך הסלולה לעשות רצון אבינו שבשמים.

והנה כבר בחיי חיותו דמו"ר זצוק"ל זכינו להדפיס בעזה"י הרבה תשובות וחידושים מאשר שמענו מפי קדשו, הן בספרינו הקודמים, והן בקבצים תורניים שונים, ואף בפ"א בהכנסת אל הקודש פנימה בקשתי את רשותו לפסמם ברבים, ובחפץ ליבו הטהור הרשני לפרסמם אלא שביקש בענוותנותו בהאי לישנא "תגיד שאמרתי את זה בלי עיון גדול", וגם כאשר הבאנו לפניו מספרינו הקודמים ואמרנו שיש בהם תשובות רבות שזכינו לשמוע הימנו היה נוחא לה בהכי ובירכנו בברכות קדשו, ועתה עם העלות נשמת מו"ר זצוק"ל בסערה השמימה אשר רב הצמאון לכל מילי דאורייתא דמתאמרא משמיה שנסתי מתני לערוך בזה איזה שאלות ותשובות כטיפה מן הים אשר זכיתי לשמוע ולקבל ממו"ר זצוק"ל במשך השנים, ולהיות שרוב ככל הדברים נאמרו בדרך משא ומתן ובשגם דמי יאמר זכיתי לבי בכוונת השמועה על כן פשיטא דאין לסמוך על המובא בכאן למעשה זולת אשר יבואו הדברים להגדיל תורה ולהאדירה ולדובב שפתי קדשו דמו"ר זצוק"ל בעלמא דקשוט וכמאמר חז"ל ביבמות (צ"ו ב' וצ"ז א'), ע"ש.

והוי יודע שלרוב לא ציינתי מקורות וצינונים לדברי מו"ר זצוק"ל וטעמא דמילתא דעבור זה היה נצרך חיבור שלם ומיוחד ובמקומות אחרים הארכנו לבאר איזה מדברי מו"ר זצוק"ל באורך נשגב, ועוד חזון למועד בל"נ להא מילתא אם ירצה ה'.

וקראתי שם הספר "שפתי איל" דשפתי רומז למאמחז"ל דיבמות הנ"ל דשפתי דובבות בקבר, ואיל דהוא ראשי תיבות של שמו הקדוש דמו"ר זצוק"ל אשר לשמו ולזכרו תאות נפש, (אי נמי אתוון ש' דשפתי שם משפחתו דמו"ר זצוק"ל ות' דשפתי שם זוגתו הרבנית תמר ע"ה דאשת חבר כחבר ואף מו"ר זצוק"ל רמזה בשם ספריו איל"ת השחר וכידוע ומפורסם, והנותר אתוון פ"י לרמוז למאמחז"ל הנ"ל דשפתי דובבות בקבר ואכמ"ל).

ויהא רעווא קדם אבוהון דבשמיא שיהיו הדברים לזכות ולעילוי נשמתו הטהורה

דמו"ר זצוק"ל וידובבו שפתי קדשו להליץ יושר וזכות בעדינו ובעד כל כלל ישראל עדי
נזכה לראות עין בעין בשוב השי"ת אל נוהו וארמון על משפטו יקום בב"א.

הכ"ד העני ממעש מחוי קידה קמיה רבנן ותלמידהון

הק' משה חליוה

מח"ס ענפי משה וש"א"ס

החופקה"י אופקים יע"א

שלמי תודה והודאה למע"כ אחד מיוחד מנכדי מו"ר זצוק"ל הרה"ג החפץ בעילום
שמו שליט"א שעבר על הספר מרישא לסיפא והאיר את עיני בהערות והארות
מחכימות. כמו כן יבורך גבר חכם בעוז מע"כ הג"ר ישעי' כהן שליט"א נכדו דמו"ר
זצוק"ל אשר עבר על חלקים רבים מספרא דנא ואנהר לן עיניין באור יקרות, ורבות
מהערותיו שובצו בגליוני הספר. יהא רעווא שזכות מו"ר זצוק"ל תגן בעדם ובעד
כל אשר באהלם לטוב להם כל הימים.

"היטיבה ה' לטובים"

הנה כי כן יבורך גבר חכם בעוז מע"כ ידידנו שלשלת היוחסין ומפורסם לשבח ולתהילה בקרב אמוני עם סגולה הרה"ג מוה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים ועוד עשרות ספרים יקרים ומאירים, אשר לקח על עצמו במסגרת מכון "גם אני אודך" שבראשותו את הוצאות הדפוס לספרנו הנוכחי "שפתי איל", ואני תפילה כי זכותו דמו"ר מרן זצוקללה"ה תעמוד לו ולכל אשר באהלו יחיו לאי"ט להתברך בכל הברכות האמורות בתורה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא עד ביאת גואל צדק ועד בכלל, אכי"ר.

תוכן הענינים

עובדות והנהגות ..... א

עניני אורח חיים

א.	כיסוי מי נט"י דשחרית	ה
ב.	בהשמועה מהגר"א ז"ל גבי נט"י דשחרית כהאידנא	ה
ג.	נט"י אחר כיסוי הדם	ה
ד.	הנוגע בשרוכי נעליו אי בעי נט"י	ה
ה.	היוצא מביה"כ ושמע ברכה קודם נט"י אי יענה אמן	ה
ו.	הרהור בד"ת ע"י פחי אשפה	ה
ז.	כיסוי עטרה מכסף שבטלית גדול בביה"ק	ט
ח.	גוי שצבע רצועות תפילין אחר שצבעה ישראל	ט
ט.	קריאת שמע בכל לשון	ט
י.	צורת העמידה בתפילת שמו"ע	ט
יא.	מוריד הגשם או הגשם	ט
יב.	חומרת דינא דכריעה במודים	ט
יג.	המתפלל שמו"ע יחד עם הש"ץ אי יענה אמן אברכת כהנים	י
יד.	בענין ברכת כהנים	י
טו.	חלם חלום רע על רעהו רח"ל	י
טז.	ביקשוהו שיגש לעמוד כש"ץ מחמת שיש לו קול יפה	יא
יז.	ש"ץ דיש בד"א מתפלל שמו"ע	יא
יח.	לעבור קמיה קטן המתפלל שמו"ע	יא
יט.	לפסוע קמיה מתפלל שמו"ע בכדי להרים ספר קודש שנפל	יא
כ.	הנצרך לנקביו אם יכול לעבור לפני מתפללי שמו"ע	יא
כא.	אמירת תחנון כשמתפלל בביהכנ"ס שאין אומרים שם תחנון כשיש להם יארצייט	יא
כב.	התפלל בביהכנ"ס שהיה שם חתן ויצא המתפלל בסוף חזרת הש"ץ אי מיפטר מתחנון	יב

כג.	אמירת "ברוך שמיה" כשמביאים ס"ת מחדר אחר	יב
כד.	אמירת מז"ט בין גברא לגברא דקריאה"ת	יב
כה.	המתפלל בביהכנ"ס ושומע ממניינים סמוכים קדושה וכה"ג אם צריך לענות	יב
כו.	הצטרפות מתפללים בחדר אחר למנין	יב
כז.	בענין "ברוב עם" בבית הכנסת	יג
כח.	נט"י בטובל עוגיה במשקה ואין נוגע בידו בהמשקה	יג
כט.	האוכל דבר שטיבולו במשקה במזלג אם צריך נט"י	יג
ל.	אי איכא משום טיבולו במשקה ברוק שבפיו	יג
לא.	בגוונא דבירך חצי ברכה שלא בכוונה לברך	יג
לב.	כשיש לפניו פרי ורסק פרי על מה יקדים לברך	יד
לג.	פרי דיש בו תולעת אי מיקרי בריה ושלם	יד
לד.	אכל מפירות דשבעת המינים מא"י ומחו"ל כיצד יחתום	יד
לה.	השותה סודה שלא לצמאו אי מברך	יד
לו.	ברכת עוגות הבאות בתוך הסעודה	יד
לז.	כיסוי סכינים מפלסטיק בשעת בהמ"ז	טז
לח.	לברך בהמ"ז ביחידות כשאכל בציבור	טז
לט.	חזר ב"פ על ומכל טוב לעולם אל יחסרנו	טז
מ.	בירך בהמ"ז והביאו לפניו דבר שטבולו במשקה אי בעי ליטול ידיו	טז
מא.	אכל והקיא וחפץ לאכול שוב מאותו המין אם צריך לברך	טז
מב.	כשיודע שלא יגיע למאה ברכות אם יש ענין להרבות בהם	טז
מג.	ברכת שחלק מכבודו לבשר ודם על מלך כהאידנא	טז
מד.	ברכת סומא על חידוש הלבנה	טז
מה.	בעניני ברכת החמה	טז
מו.	ברכת ברכים על האור היוצא מינייהו	יז
מז.	שינה עם ציצית בלילה	יז

עניני שבת

א.	אופן קריאת שניים מקרא ואחד תרגום	יח
ב.	בענין הכנות לשבת	יח
ג.	זיכוי הרבים בצופר שבת	יח
ד.	מנין הטבילות דיש לטבול בער"ש	יט

ה.	מי שאין לו חמין לרחיצה בער"ש	יט
ו.	בגדר רחיצת ידיו בער"ש	יט
ז.	הדלקת נרות שבת לבחורי ישיבה	יט
ח.	הדלקת נרות עכאו"א מבני הבית	יט
ט.	שתיית מים אחר שהדליקה נר שבת	יט
י.	לקיחת כדור תרופה קודם קידוש	יט
יא.	בענין בעה"ב חולה המקדש על היין	יט
יב.	רחיצת עיניו מיין הקידוש דליל שבת	כ
יג.	צירוף חלה קפואה ללחם משנה	כ
יד.	אמירת שם ה' בזמירות שבת	כ
טו.	חידוש טלית מהודרת לשבת או ליום חול	כ
טז.	כוונה בהרהור תפילה ביום השבת	כ
יז.	קידוש במקום סעודה בעוגיות מקמח תפוח אדמה	כא
יח.	כיסוי ניילון על הכובע ברה"ר בשבת	כא
יט.	אם מותר למי שאינו מטלטל בשבת להנות ממה שטלטלו אחרים	
כא	בשבת	כא
כב.	הוצאה בשבת בפירוורים שבכיסו	כא
כא.	יציאה בחליפה על כתפיו בשבת	כא
כב.	שימוש במחברת שחציה מלאה וחציה ריקה בשבת	כב
כג.	ריסוק תפו"א במזלג בשבת	כב
כד.	אם מותר לְשַׁמֵּן מפתח בשבת	כב
כה.	מ"ט אין במלקט שערה לבנה מתוך שחורות משום בורר	כב
כו.	בעניני בורר בשבת	כב
כז.	קריעה מגליל נייר טואלט בשבת משום כבוד הבריות	כג
כח.	הסתכלות בחלון ראווה בשבת	כג
כט.	אם יש לחוש לסחיטה בניגוב שערות כף היד	כג
ל.	כובע שנתקמט בשבת אם מותר לסדרו	כג
לא.	כפתור שנפל מן הבגד בשבת אי הוי מוקצה	כג
לב.	פתיחת בקבוקים בשבת	כג
לג.	שימוש בקיסמי אזנים בשבת	כד
לד.	הזזת רדיאטור בשבת	כד

לח.	הזזת תנור שנפלה תחתיו טבעת בשבת	כד
לו.	עטיפת ממתקים המושלכת בביהכנ"ס אי הויה גרף של רעי	כד
לז.	הליכה תחת ענפי אילן בשבת	כד
לח.	בהא דהחמיר מהרי"ל דיסקין ז"ל שלא לעשות צורות אותיות בידו בשבת	כד
לט.	דפיקה על הדלת בשבת	כה
מ.	בדין כרטיסיה של אוטובוס בשבת	כה
מא.	אי איכא כותב בכתב המוטבע מנעליו ע"ג החול	כה
מב.	אם מותר לעיין בקוויטל בשבת	כה
מוג.	דפי גניזה המתגוללים ע"י מתקן הגניזה אי הוו מוקצה בשבת	כה
מד.	מצא לחם מושלך בבזיון ברחוב בשבת	כה
מה.	לקיחת ויטמינים בשבת	כו
מו.	הנוסע עבור פיקו"נ בשבת אי יאמר תפלת הדרך	כו
מז.	חציית כביש בשבת כשע"ז יעצור רכב דמחלל שבת רח"ל	כו
מח.	תוכחה ומחאה בחילוני הנוסע בשבת רח"ל	כו
מט.	נתינת עליה לתורה לחילוני המחלל שבת רח"ל	כו
נ.	נתינת דמי ועד בית בבנין שדרים בו מחללי שבת רח"ל	כז
נא.	אם מותר לילך לפינת חי המחללים שבת רח"ל	כז
נב.	בענין כפרה למדליק אור בשנתו בשבת רח"ל	כז
נג.	אכילת סעודה שלישית קודם מנחה של שבת	כז
נד.	סעודה שלישית הנמשכת אחר צאה"כ אי יכול לכוון בזה למלוא מלכה	כז
נה.	שתיית יין בסעודה שלישית	כז
נו.	קראוהו לתורה ולא אכל סעודה שלישית	כח
נז.	שמחה בשבת	כח
נח.	לימוד חדש או חזרה בשבת	כח
נט.	נסיעה לשבת צפת אי מיקרי עונג שבת	כח
ס.	שמיעת הבדלה בשמו"ע	כט
סא.	ברכת ההדס בהבדלה דמוצאי שבת	כט
סב.	אם הוצאות סעודת מלוא מלכה חוזרות	כט
סג.	בהא דהיה החידושי הרי"ם ז"ל בוצע בסעודת מלוא מלכה על פרוסת חלה	כט

פד. ציונים לאיזה דברים ששמענו ממור"ר זצוק"ל והבאנום בספרנו ענפי

ל משה בהלכות ועניני עירובין .....

עניני המועדים

- א. ברכת האילנות על אילן מורכב. .... לא
- ב. ברכת האילנות ביום השבת. .... לא
- ג. בדיקת חמץ לבחורי ישיבה בפנימיה. .... לא
- ד. אכילת מצות עבות בערב פסח. .... לא
- ה. אי מהני לחרוך מצה השבורה בצידה לאחשובי כשלימה. .... לא
- ו. צירוף מצה השמורה משעת טחינה ללח"מ. .... לב
- ז. אם צריך להקנות המצות לאורחים. .... לב
- ח. אם בני"י יכלו לקיים מצות מצה במן. .... לב
- ט. אם בני"י אכלו מצות במדבר. .... לב
- י. לקחת חסה למצות מרור. .... לב
- יא. קיום מצות ד' כוסות במיץ ענבים. .... לג
- יב. שתיית ד' כוסות יין בשיעורא דר"ח נאה ז"ל או במיץ ענבים
וכשיעורא דמרן החזו"א ז"ל. .... לג
- יג. במ"ש בהגדש"פ "אשר גאלנו וגאל את אבותינו". .... לג
- יד. בענין ליל שימורים. .... לג
- טו. במ"ש הפלא יועץ דחטא בפסח חמור מכולא שתא. .... לג
- טז. הקבלת פני רבו ברגל אחר השקיעה. .... לד
- יז. שיעור הקבלת פני רבו ברגל. .... לד
- יח. הכניסו הס"ת לארון קודם יזכור אם יוציאוהו שוב ליזכור. .... לד
- יט. גוי שהגיע קודם החג מחו"ל לא"י ע"מ להתגייר אי עושה בא"י יו"ט
שני. .... לד
- כ. האומר בשבת חוה"מ בבהמ"ז יעו"י מקודם רצה. .... לד
- כא. הליכה בחוה"מ לבית קברות. .... לה
- כב. אכילת סעודה רביעית במוצאי יו"ט. .... לה
- כג. בענין השמחה דל"ג בעומר. .... לה
- כד. הנוהג שלא להסתפר עד שבועות אם יכול לגזוז בחלאקה דבל"ג
בעומר. .... לה
- כה. אי בסעודת מלו"מ דשבת חזון אוכלים בשר. .... לה

כו.	בענין לימוד בספר "סדר הדורות" במשך השנה ובתשעה באב.....	לח
כז.	קריעה בכותל לכו"כ אינשי בחולצה אחת.....	לז
כח.	הקנאת בגדים בכותל למיפטר מקריעה.....	לז
כט.	הכנסת פתקים בחריצי הכותל המערבי.....	לז
ל.	הוספת בקשות אסימני ראש השנה.....	לז
לא.	שטרי הדיוטות בכרטיסי ברכה לר"ה.....	לז
לב.	בענין שני ימי הדין דר"ה.....	לז
לג.	זכרינו בזכרון טוב לפניך.....	לז
לד.	סלח לנו בשמו"ע דמוצאי יוה"כ.....	לז
לה.	קניית אתרוג במחיר גבוה כמה ימים קודם החג כשיכול לקנותו בערב החג בפחות.....	לז
לו.	אם יקנה אתרוג מהודר או פחות מיני' ויתן שאר הכסף לצדקה.....	לח
לז.	בענין אתרוגי מרוקו.....	לח
לח.	בענין לולב שיחדוהו למצוותו.....	לח
לט.	הכנסת סירים לסוכה אי פוסלה.....	לח
מ.	היושב בסוכה ובא עני לבקשו צדקה, והכסף מונח בביתו אם צריך לילך להביא לו.....	לח
מא.	בעניני מצטער פטור מן הסוכה.....	לט
מב.	אי בנענועין יש משום לא תתגודדו.....	לט
מג.	הדלקת נר חנוכה בישיבה.....	לט
מד.	צירוף בחורי ישיבה על חנוכיה אחת.....	מ
מה.	המשתתף בפרוטה בנ"ח אם צריך להגביה השמן.....	מ
מו.	הדלקת נ"ח בצד שיש בו רחוקים משמירת תומ"צ או בצד שיש בו חרדים.....	מ
מז.	בקשות בשבת זאת חנוכה.....	מ
מח.	לימוד הלכות חנוכה באמצע הסדרים.....	מ
מט.	הכאת המן בקריאת המגילה.....	מ
נ.	שלח משלוח מנות מקולקל אי יצא יד"ח.....	מא
נא.	שליחת משלוח מנות עם דברי סוכר לחולה סוכר.....	מא
נב.	משלוח מנות בשותפות.....	מא
נג.	אם במשלוח מנות יש להניח ב' מנות בב' כלים.....	מא
נד.	נתינת מתנות לאביונים לקופת צדקה או אביון שמכירו.....	מא

מב	נח. אם אביון צריך ללוות מעות עבור נתינת מתנות לאביונים .....
מב	נו. בענין לימוד תורה ביומא דפוריא .....
מב	נז. בענין "משתה אחשורוש" אי האוכל שם היה כשר .....
מג	נח. קבלת גרים מעמלק בזה"ז .....

עניני יורה דעה

מד	א. זמן ההמתנה אחר אכילת מאכל חלבי .....
מד	ב. עבודה במטבח שאינו כשר .....
מד	ג. נתינת כלי במתנה לגוי למפטרי' מטבילת כלים .....
מד	ד. כלי שיש בו שיירי דבק אם אפשר לטובלו כך .....
	ה. ציונים לדברים שהבאנו משמי' דמו"ר זצוק"ל בספרנו "ענפי משה"
מד	בהלכות מאכלי עכו"ם .....
מז	ו. גילוי משקין ברוטב שבאוכל .....
מז	ז. גילוי משקין במקרר .....
מח	ח. ישן על מיטה שבחציה השני היו ארגזי שתיה .....
מח	ט. כשהוריו מבקשים הימנו לגלח זקנו אם צריך לשמוע להם .....
מח	י. כיבוד אב ואם בבן מאומץ .....
מח	יא. קימה בפני ת"ח וזקנים בעת הלימוד .....
מח	יב. קימה קמיה גר זקן .....
מח	יג. עדיפות בנתינת כספי מעשרות .....
מט	יד. בחור במעשר כספים .....
מט	טו. קניית ספרים מכספי מעשר .....
מט	טז. קיבל כסף מעשר אם צריך לעשרו .....
מט	יז. מי שיש לו חובות אם צריך ליתן מעשר כספים .....
מט	יח. נתינת צדקה לבחור עני או לקופת הצדקה של העיר .....
מט	יט. לקיחת כסף לצדקה מעכו"ם .....
נ	כ. מצות כתיבת ס"ת כהאידנא .....
נ	כא. קיפול דף בספר לשם סימן .....
נ	כב. כריכת סידור על חומש .....
נ	כג. הנחת ספרי אחרונים על ספרי ראשונים .....
נ	כד. הנחת סידור בלי תהלים על סידור עם תהלים .....
נ	כה. בענין קריעת ספרים מסידור המיועד לגניזה .....

כו.	אם מותר לכתוב חידו"ת בגליון הספר	נ
כז.	הנחת חידו"ת בין דפי הספר	נ
כח.	הנחת עט על גבי ספר קודש	נא
כט.	בענין ארון ספרים שבלה	נא
ל.	הנחת ספר על כסא שבספסל שמושבו נפרדים	נא
לא.	שירת פסוק משיר השירים	נא
לב.	הרואה חתול הרודף אחר יונה שבורת כנף אם צריך להפרישו	נא
לג.	פינוי גוזלים מחבלי כביסה	נא

עניני חושן משפט

א.	במ"ש האיתן האזרחי שדן היה דן את קרוביו	נב
ב.	נכנסו ששה במעלית שמותר ליכנס בה רק חמשה ונשברה מי חייב בתשלום	נב
ג.	רופא שלא מצא החולי אם צריך לשלם לו	נב
ד.	מקח טעות בנתינת ספרים ישנים במתנה	נב
ה.	אמירת אין לי כסף כשאני חפץ להלוות	נב
ו.	הציע שידוך ולא רצו ואח"כ הציע אחר ונתרצו אם יש לראשון חלק בזה	נג
ז.	הנהגה דאפס כי לא יהיה בך אביון ח"ו	נג
ח.	מצא מעטפה עם כספי צדקה בגניזה	נג
ט.	ככר לחם שנותר בבית מושכר	נג
י.	לקיחת עוגה משמחה	נד
יא.	השבת אבידה בכרטיס טלכרט שנמצא בטלפון ציבורי	נד
יב.	מצא מוצר ע"י צרכניה אי יש לחוש שנפל מקטן וזוכה בו טרם נתייאש האב	נד
יג.	השבת אבידה באבידה שנמצאה בבית מו"ר זצוק"ל	נד
יד.	השבת אבידה על דברים שנותרו בחוף	נד
טו.	עשיית אינטרקום בפתח הבנין	נה
טז.	בולים שלא הוחתמו ע"י הדואר	נה

ענינים שונים

א.	בענין הסכם יששכר וזבולון	נו
----	--------------------------------	----

נו	ב. לימוד משניות לע"נ או לרפואת .....
נו	ג. שבעים פנים לתורה .....
נו	ד. לדרוש בפרד"ס כהאידנא .....
נו	ה. בעניני צוואת רבינו יהודה החסיד ז"ל .....
נו	ו. בענין נהר הסמבטיון .....
נו	ז. בענין אמירת דבר בשם אומרו והמסתעף .....
נח	ח. המתפלל על חבריו .....
נח	ט. קריאת שם לפג .....
נח	י. קריאה על שם אדם שנפטר .....
נט	יא. קיבל שם גוי לצורך אזרחות אם יש לזה משמעות .....
נט	יב. בענין שם שנשתכח .....
נט	יג. האומר שמו דרשע אם צ"ל שם רשעים ירקב .....
נט	יד. תמונות של רשעים בעיתון .....
נט	טו. עקירת קוצים המפריעים לכביסה בשביעית .....
ס	טז. במידות רחום וחנון .....
ס	יז. קבלת קרבן מגוי .....
ס	יח. בענינא דעשרה זהובים .....
ס	יט. נדר שלא לילך לירושלים ופסע פסיעה אחת אי מיקרי חצי שיעור .....
סא	כ. בענין ההלוואות דהאידנא .....
סא	כא. יציאת יולדת מביתה תוך ל' יום .....
סא	כב. ההולך לישן אם שייך בו שומר מצוה לא ידע דבר רע .....
סא	כג. בענין חזקת כהנים כהאידנא .....
סב	כד. בענין ספר מעגל טוב דהגרחד"א ז"ל .....
סב	כה. בירכה שהחיינו על קבלת גט אי יש לענות אהא אמנ .....
סב	כו. בהא דסדר מועד הוי בלשון יחיד .....
סב	כז. בענין לדור בדירה שהיו בה צרות .....
סב	כח. קריאה בספרי סיפורי צדיקים .....
סג	כט. עניני ג"ע וגהינם והעולם העליון .....
סג	ל. מענין שימוש בְּשֵׁם .....
סג	לא. בדינא דוקדשתו .....
סג	לב. בלאו דלא תעמוד על דם רעך .....

לג.	בהא דבברכת החודש כופלין לבקש על יר"ש	סד
לד.	בענין הליכה לקברי צדיקים	סד
לה.	הוספת שמן זית בזיתים למניעת שכחה	סד
לו.	אם יש להגביה לחם המושלך ברחוב	סד
לז.	חכמת הקבלה	סד
לח.	תינוקות של בית רבן	סה

עניני שידוכין, קירוב רחוקים ועוד

א.	עריכת חתונות ביום שישי	סז
ב.	שאלות בעניני בירורים בשידוכין	סז
ג.	בהצעת שידוכין ששם הכלה והחמות שווין	סז
ד.	בחורה מבוגרת מהבחור לענין שידוכין	סז
ה.	קירוב רחוקים	סז

ענינים שונים בפסוקי התורה

א.	בקרא (בראשית ג' כ') ויקרא האדם שם אשתו חוה וגו'	סט
ב.	במ"ש באילה"ש (בראשית פ"ח כ"ח) גבי ההנהגה בצירוף הקב"ה למנין	סט
ג.	בהא דהיה עוג סביב תיבת נח	סט
ד.	בהנס דהוליד אברהם ליצחק	ע
ה.	בהא דנשא יעקב אבינו ע"ה ב' אחיות	ע
ו.	במ"ש באילה"ש עה"פ (שמות ח' י"ג) ותהי הכנס באדם ובבהמה	ע
ז.	בדברי האילה"ש (שמות פ"ו כ"ה) גבי דרשת חז"ל בשמו דפוטיאל	עא
ח.	בענינא דכהונת פנחס	עא
ט.	בהא דהתפלל משה רבינו ע"ה תקט"ו תפילות ליכנס לא"י	עא
י.	בקרא דר"פ כי תבא ושמת בטנא וגו'	עא
יא.	בקרא דאתם נצבים היום וגו'	עב
יב.	במ"ש בדה"י (א' א' ל"ד) בני יצחק עשו וישראל	עב

ענינים שונים בש"ס ובדברי הר"מ ז"ל

א.	בהא דהלובש כלאים פושטן ואפילו בשוק	עג
ב.	בהא דשחרר רבי אליעזר לעבדו	עג
ג.	במ"ש בפרק הרואה דהרואה בחלומו דבר פלוני ישכים ויאמר וכו'	עג

ד.	בניית בית הכנסת.....	עד
ה.	במ"ש באילה"ש שבת (ע"ד א' ד"ה היו לפניו וכו').....	עד
ו.	בענין בהמה שנפלה לאמת המים בשבת.....	עד
ז.	בספיקא דהפמ"ג ז"ל בשולה דג מן המים בשבת.....	עד
ח.	בהא דכתבו תו' דפסחים (ג' ע"ב ד"ה מאליה) דריב"ב לא עלה לרגל.....	עח
ט.	בהא דישינ חוני המעגל שבעים שנה.....	עח
י.	בפטורא דבא במחתרת.....	עח
יא.	בהא דהכוחו עשרה בני אדם בעשרה מקלות.....	עז
יב.	בענין רשות שנותן ריש גלות על תנאי.....	עז
יג.	בהא דיצה"ר ניתן באדם משעת יציאתו לאויר העולם.....	עז
יד.	עבר על עשרה חילולי שבת רח"ל.....	עז
טו.	בענין חבית מים שנפלה לים הגדול.....	עז
טז.	בדברי התוס' דגיטין (ב' ע"ב ד"ה ורבנן).....	עז
יז.	אמירת בפ"נ ובפ"נ מדוכתא דבני תורה בזמן חז"ל.....	עז
יח.	מ"ט לא תקון ברכה בגט.....	עז
יט.	בענין פסולא דעכו"ם בעדות.....	עח
כ.	בדינא דתנו מנה לאיש פלוני ומת דיתנו לאחר מיתה.....	עח
כא.	היאך היה מעשה המרגלים והא מקודם קיבלו התורה ששם נתפרש הכל.....	עח
כב.	הנותן גט לפלוני אם כוונתו שיגרש בו לאשתו.....	עח
כג.	במ"ש רש"י רפ"ק דקידושין האשה נקנית "לבעלה".....	עט
כד.	אי מהני לקדש אשה בהנאה דטן דו.....	עט
כה.	בעובדא דשיער רבי סימאי וכו' (קידושין י"ב א').....	עט
כו.	במ"ש באילת השחר רפ"ב דקידושין גבי מצוה בו יותר מבשלוחו לענין.....	עט
כז.	מצוה בו יותר מבשלוחו בהכנה למצוה.....	פ
כח.	אי ממזר צריך להמנע מפ"ו.....	פ
כט.	בדברי הר"מ ז"ל דהל' עבדים (פ"ט ה"ז).....	פ
ל.	היכא דייבם לזו שרצה לחלוץ לה.....	פ

פא	ל. בהא דיבמה נקנית בע"כ .....
פא	לב. אם צריך היבם לישב חלוץ נעל בעת רקיקת היבמה .....
	לג. גר קטן שמיחה לכשהגדיל ורוצה לשוב ליהדותו אי בעי הטפת דם
פא	ברית. ....
פא	לד. בהא דאב זכאי במציאת בתו משום איבה .....
פא	לה. נתינת מורתא דדי' לקטן עבור רפואה .....
פב	לו. בהא דנזיר (ב' ע"א) דהאומר אהא כוונתו לנזירות .....
פב	לז. בספיקא דגמ' נדרים (ז' א') אי יש יד לביה"כ. ....
פב	לח. בענינא דמתפס בחרקים .....
	לט. במ"ש הר"ן ז"ל בנדרים (ל' א' ד"ה ואשה נמי כפדאזה אחרים
פב	דמיא) .....
פג	מ. בהא דנדרים (ל"ב ב') גבי שם דהוא כהן ואין זרעו כהן .....
פג	מא. בדברי הרשב"א ז"ל ב"ק (ב' ע"ב ד"ה אבל במחוברת וכו') .....
פג	מב. בענין אם חיובא דד' וה' הו"ל חיוב בפנע"צ. ....
פג	מג. בדברי רש"י ז"ל ב"ק (ס"ח א' ד"ה ושני וכו') .....
פד	מד. במזיק למוכה שחין .....
פד	מה. החותך פרי מעץ דרעהו אי מיקרי שינוי. ....
פד	מו. אי ביי"ד מכין לחרש ושוטה שגנבו .....
פד	מז. במאי דאמר שמשון הגיבור "תמות נפשי עם פלשתים" .....
פה	מח. גידד על מת ונודע שלא מת אי קעבר באיסורא .....
פה	ממ. גדידה על מת גוי. ....
פה	נ. בהא דהיה דהע"ה במרחץ ונוזר במילה שבבשרו .....
פו	נא. בהא דכל השוכח דבר אחד ממשנתו .....
	נב. במ"ש באבות (פ"ו מ"ג) הלומד מחבירו וכו' או אפילו אות אחת צריך לנהוג
פו	בו כבוד .....

עובדות והנהגות

הנני מביא בכאן איזה עובדות והנהגות כטיפה מן הים הגדול אשר זכיתי לראות אצל מו"ר זצוק"ל ואשר בהתבוננות בהם יש בכדי לחזק הלבבות וליישר ארחות ואם אמנם יתחזק מאן דהוא מינייהו ברגש קודש אחד לעבודת ה' יתברך והיה זה לזכותו ולעילוי נשמתו הטהורה דמו"ר זצוק"ל.

ענוה גדולה מכולם

כתב בספר פלא יועץ (ערך ענוה) וז"ל "ענוה היא מידה טובה דלית דכוותה, כמאמר רבותינו ז"ל (ע"ז כ' ב') ענוה גדולה מכולם, והיא אב התורה ומידות הטובות, ורעותיה מובאות אחריה אהבה ואחוה שלום ורעות עם כל אדם ואינו כועס כלל ומעביר על מידותיו ורוחו רוח נשברה וטוב לב נשבר ונדכה ואינו מקפיד על דבר ובורח מן הכבוד ואינו מבקש גדולה ואינו חומד כבוד ואינו מחזיק טובה לעצמו וכהנה מידות טובות וישירות הן נגדרות מן הענוה באמת ולפי שבחה וטובתה קשה מציאותה" עכ"ל וע"ש בכל דבריו.

כזו היתה דמותו דמו"ר זצוק"ל אשר נשתבח בענוה הגדולה מכולם, ענוה טהורה ויקרת המציאות אשר כל מי שזכה לבוא אל הקודש פנימה תיכף ומיד הרגיש בחוש את גודל ענוותנותו והיאך שהיה משים עצמו כמדבר וכשיריים.

תחת אחד השיחים בדברי תורה שזכינו לשמוע ממנו"ר זצוק"ל סיפר בתוך דבריו על הגאון רבי אליהו רגולר זלה"ה בעמח"ס שו"ת יד אליהו שהיה לו "הרגשה בטיפה" (כמדומני שכוונתו שיכל להבחין בבהמה אם טריפה היא אם לאו), וכשמוע זאת הג"ר ברוך שפירא שליט"א שנכח שם בעת ההיא אמר דכזאת ראה אצל מו"ר זצוק"ל שפעם אחת הביאו לו כסף לצדקה ולא אבה לקבל את הכסף ואחר זמן הוברר כי כסף זה בא מן הרפורמים. (והיינו דרצה לומר שגם למו"ר זצוק"ל ישנם הרגשות שכאלו), ומשמע זאת מו"ר זצוק"ל נענה ואמר בענוותנותו "לא יודע, אולי היה נס", והמשיך בשיחו כשהוא מתעלם מן האות והמופת שסופר, אך כידוע שאכן כן היה אצל מו"ר זצוק"ל פעמים רבות שזכה שנתקיים בו קרא דסוד ה' ליראיו וגו'.

ופ"א זכיתי להיות בחדרו נאווה קודש ואתו קמיה בחורים משיבה לצעירים, וביקשו נכדו שליט"א שיאמר לפניהם דברי חיזוק, אך מו"ר זצוק"ל אמר בענוה נוראה ובתמיהה

"וכי אני יגיד להם דברי חיזוק, הם צריכים להגיד לי דברי חיזוק, אני יושב בטל", ואיה הוא הקולמוס שיוכל להעביר את הרטט שעבר בגיו הנוכחים למשמע דברים הדברים היוצאים בקדושה ובטהרה מפי גאון ישראל וקדושו אשר כל רגע ורגע היה מחושב אצלו לדקי דקויות.

ובפ"א שאלתי מפי קדשו אם יש לדבר מסויים מקור בתלמוד ירושלמי, ואמר לי "בבלי אני לא יודע (בקושי יודע), מכל שכן ירושלמי", והוא נורא למתבונן שכן כל דברי התורה הזאת היו גלויים ונהירין ליה וכמאן דמנח בכיסתי' דמיין וכאשר זכינו לראות תמידין כסדרן.

עוד זכורני דפ"א דברתי עם מו"ר זצוק"ל בסוגיה פלונית והעיר על אתר מסוגיא דביצה (דף כ"ה א'), ואחד הנוכחים חיפש באותו הדף ברפרוף ואמר שאין שם מזה, והביאו לפני מו"ר זצוק"ל הגמרא והחל לעבור משך זמן רב דף אחר דף (וכמדומה חוץ מאותו הדף שאמר הנ"ל שחיפש ואינו שם) ולא נמצא דבר, ואחר זמן נתנו אל ליבנו לעיין שוב באותו הדף שציין לו מו"ר זצוק"ל ואכן כאן נמצא וכאן היה והראנו זה למו"ר זצוק"ל ודן בהאי סוגיא. ואפשר שלא רצה מו"ר זצוק"ל לבייש לאותו אחד שאמר שאין שם מזה ועל כן עשה עצמו כמחפש המקום בו בזמן שתוך כדי כך גם למד בשאר דפי הגמרא שעיין בהם (וחזינן עד כמה לא היה אכפת ליה ולא מידי מכבודו העצמי, והבן).

בכמה פעמים שזכינו לשאול מפי קדשו שאלות למעשה השיבנו באמרו "לא יודע", והנה אמת נכון הדבר שלא יודע גם זהו תשובה וכמפורסם בשער בת רבים, אך יתירה מזו הוברר אצלי פעמים רבות שבאיזה מהשאלות ששאלנוהו והשיב שאינו יודע כבר האריך איהו גופיה במקומות אחרים בצדדים ובצידי צדדים גמר חיפוש מחיפוש ונר מנר ואף על פי כן השיב שאינו יודע, וכפי הנראה דאדרבה מחמת שכבר הקיף את הענין כולו מכל צדדיו לא אבה להכריע בזה דעתו למעשה ואילו דרך העולם שכשנשאלים בדבר מסויים שעסקו והאריכו בו מקדמת דנא הרי אע"פ שלא הוכרע אצלם הדבר למעשה מ"מ יאמרו להשואל כי זו שאלה ארוכה ופלוני כתב כן ופלוני אמר כך וכן ע"ז הדרך. אמנם אצל מו"ר זצוק"ל עמוד הענוה הטהורה, לא היה שום ענין להראות להשואל שיודע מזה ועל כן תיכף ומיד השיב במסקנא הפשוטה באמרו שאינו יודע, ותו לא מידי.

[ומענין לענין רשום אצלי דבהיותי פ"א בשיעורו דמו"ר זצוק"ל בערוב ימיו בביתו נאווה קודש שאל מאן דהוא שאלה ומו"ר זצוק"ל לא התייחס להשאלה והמשיך בשיעורו, ופלוני שחשב שמו"ר זצוק"ל לא שמע להשאלה חזר ושאל לאותה שאלה בקול גדול, ותיכף ומיד אמר לו מו"ר זצוק"ל "אתה שואל מה שהוא שואל", ולא יסף].

ראיתי דפ"א הגיעו קבוצת חקלאים בשנת השבע, שנת השמיטה, לפני מו"ר צוק"ל ע"מ שיחזקם ויברכם ואמנם מו"ר צוק"ל נשא לפניהם דברים ובירכם, ואחר מכן כשעברו לפניו איש איש ביחידות להתברך, צלצל הטלפון לאחד החקלאים מידי דברו עם מו"ר צוק"ל והיה הצלצול הלז בקולי קולות, בשירין ורחשין, היפך מכבוד התורה, ואותו חקלאי לא שת אל ליבו לכבות הטלפון והמשיך כך לדבר עם מו"ר צוק"ל, ומה מפליא היה לראות היאך מו"ר צוק"ל ממשיך לדבר עמו בהארת פנים ובנחת למרות הרעש הגדול שהיה ברקע וההיפך מכבוד התורה שנעשה שם ואשר דבר שכזה מפריע אף לאדם מן השורה, ואף על פי כן וענוותך תרבני.

וכזאת זכורני שהגיע לפני מו"ר צוק"ל בחור מארגנטנה אשר דיבר עמו בגוף ראשון כדבר איש אל רעהו ולא כמדבר אל גאון ישראל וקדושו, ואף על פי כן לא היה מינכר על מו"ר צוק"ל שיש בזה איזה פחיתות כבוד אצלו והורגש בחוש את שלימותו בבחינה זו דאנכי עפר ואפר.

דרכו של מו"ר צוק"ל היה לומר קדיש אחר התפילה בביתו, וראיתי דפ"א אחר התפילה אתא קמיה מו"ר צוק"ל תלמידו הגר"א לורינץ שיבדלחט"א בעמח"ס רבים ויקרים ואמר שלא רצה לבוא לתפילה בביתו דמו"ר צוק"ל בכדי שלא ליקח למו"ר צוק"ל את הקדיש (היה זה בשנת האבל על פטירת אביו רב הפעלים הר"ש לורינץ ז"ל), ומיד אמר לו מו"ר צוק"ל בנעימה ובתמיהה "וכי אני בעל הבית על הקדיש", והוא נפלא למתבונן שאין גבול לענוותנותו דמו"ר צוק"ל שהרי המדובר בכאן היה בביתו שלו, ודוק היטב.

יראת ה' מהורה

אודות יראתו הטהורה דמו"ר צוק"ל כמדומה שלא שייך לכתוב מאומה, ובמופלא ממך וכו' ומה גם לתולעת ולא איש דכוותי זולת אשר ראו כל העם בחוש היאך קיים מו"ר צוק"ל בנפשי "שויתי ה' לנגדי תמיד" וכמ"ש רמ"א ז"ל בשו"ע או"ח סימן א' (סעיף א') וז"ל שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדיבורו במושב המלך כל שכן כשישים האדם אל ליבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו כמו שנאמר "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' " מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השם יתברך ובשתו ממנו תמיד (מורה נבוכים ח"ג פרק נ"ב), ע"כ, וע"ש בכל דבריו.

ומה נוראים הדברים אשר חקק מו"ר צוק"ל בהקדמתו לספרו ימלא פי תהלתך חלק ראשון וז"ל "תוכן הספר הוא כמו שמו להרגיש ולבטא בפה תהלתו ית"ש. והנה יש בו כמה פעמים איזה דברים בהרגשות טהורות אשר ניתן לחשוב שהכותב הוא כך מלא במחשבות קדושות של תהלת ה'. אמנם רק לפעמים חולף ועובר כי רבות מחשבות בלב איש ואולי יכול לגרום רגע של התעוררות ויתכן שזה יכול להועיל לדידי ולדכוותי", עכלה"ק, וע"ש בכל דברי קדשו.

פ"א ראיתי שביקשו פלוני ברכה ליראת שמים ונענה מו"ר צוק"ל ואמר לו בתמיהה "אטו יראה מילתא זוטרתא היא", לאמר, דמברכה אין נהיים יראי שמים זולת עבודה תמידית, עוד ראיתי שפ"א אמר מאן דהוא למו"ר צוק"ל הרי לכל אחד יש לכל הפחות קצת יראת שמים ואמר לו מו"ר צוק"ל בחיוך ובשאלה "כמה זה קצת, כזית". וזכורני דפ"א מקודם ימי אלול בקשתי ממו"ר צוק"ל ברכה שאזכה להרגיש את אלול, ואמר לי מו"ר צוק"ל בתמיהה "שתרגיש את אלול, הלוואי שתרגיש את ראש השנה", ודוק בזה.

תורת אמת היתה בפיהו

מי יתנה את תוקף דבקותו של מו"ר צוק"ל בתורתנו הקדושה ואשר כל שיגו ושיחו כל ימי חלדו היה בה בדבקות נוראה ועצומה ובלא היסח הדעת וכאשר העד העיד עלי' מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א, ובכל פעם שזכינו להכנס אל הקודש פנימה ראינו את מו"ר צוק"ל שקוע בתלמודו אם לבדו ואם בחברותא או במסירת שיעור וכיוצא בזה באופן שקיים בעצמו לרגעים תבחנו, עד שכל הרואהו היה מקבל מכך חיזוק עצום לעמל התורה וניצול הזמן וההבלת כל עניני העולם הזה בתכלית גמורה, ובכך רומם מו"ר צוק"ל את כל בני הדור כולו למושגים אחרים בעבודת השי"ת בתכלית השלימות.

זכורני שבאו לפניו בחורים משיבה קטנה וביקשוהו שיאמר לפניהם דברי חיזוק ואמר להם מו"ר צוק"ל "צריך לדעת שהתורה היא העיקר והיא הכל". והביא בזה מירושלמי דפאה (פ"א ה"א) רבי ברכיה ורבי חייא דכפר דחומין חד אמר אפילו כל העולם כולו אינו שוה לדבר אחד של תורה וחד אמר אפי' כל מצוותיה של תורה אינן שוות לדבר א' מן התורה רבי תנחומא ורבי יוסי בן זימרא חד אמר כהדא וחד אמר כהדא רבי אבא אבויי דרבי אבא בר מרי בשם ר' אחא כתוב אחד אומר וכל חפציה לא ישוו בה וכתוב אחד אומר וכל חפציך לא ישוו בה חפצים אלו אבנים טובות ומרגליות חפציך אלו דברי תורה דכתיב כי באלה חפצתי נאם ה' ע"כ, וע"ש היטב. והוסיף מו"ר צוק"ל ואמר להם ברגש קודש "בחור צריך לדעת שעליו רק ללמוד תורה ולא צריך לעניין אותו מאומה, הוריו מפרנסים אותו, אין לו דאגות פרנסה, אם כן צריך הוא רק

ללמוד, כשמתחתנים יש דאגות פרנסה אבל לבחור אין כלום אמנם היצר הרע "עושה לו את המוות" (וחזר ע"ז מו"ר זצוק"ל כמה וכמה פעמים) להפריעו מלימוד התורה ויש להתחזק בזה, וסיים בדברי ברכה שיעזרם ה' לכך.

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דאחז"ל בסוכה (דף נ"ב ע"א) כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו וספירתי העובדא הידועה ברבינו הגר"א ז"ל שביקשו תלמידו שיהיה לו את יצר הרע שלו והשיבו וכו' וכו' ולכאורה הלא גדולי ישראל שקועים בלימודם בכל רגע ורגע ומהו היצה"ר הגדול אצלם, ואמר לי מו"ר זצוק"ל "כשמפסיקים רגע אחד מהלימוד מיד הוא (=היצר הרע) בא".

ובפעם אחרת ראיתי שבאו לפניו קבוצת בחורים מישיבה אשר לומדים בה איזה שנים ואחר מכן יוצאים לעבודה ואמר להם מו"ר זצוק"ל משמי' דמון החפץ חיים ז"ל דכמה זמן אדם חי בעולם הזה, שבעים, שמונים, תשעים שנה, ועבור זה הוא לומד מקצוע משך חמש, שש, שבע שנים. ואילו בשביל נצח, אין סוף, כמה זמן הוא לומד, שעה, אתמהה, ובירכם שילמדו הרבה.

ראיתי דהציגו לפני מו"ר זצוק"ל בחור מתחזק הנמצא מזה שבוע ימים בישיבה פלונית אולם אמו מסרבת שימשיך ללמוד בישיבה ונצרך ברכה לזה, ושאל מו"ר זצוק"ל מדוע אמו אינה רוצה בכך. ואמר הבחור שאמו אומרת שזה לא טוב, ואמר לו מו"ר זצוק"ל בלהט ובתמיהה "מה לא טוב, מה לא טוב, וכי יותר טוב שיהיה עגלון", וסיים ואמר "שילך לישיבה".

ומונח בזה רובד נוסף שכן מלבד מה שהעמיד מו"ר זצוק"ל את הדברים במקומם הראוי עוד זאת לימד דעת את הגדרתו של מי שאינו זוכה לעסוק בתורה תהא עבודתו אשר תהא, וכזאת זכורני דשאלתי פ"א למו"ר זצוק"ל בשם פלוני אם מותר לומר לאמא של בחור שבא לישיבה קטנה שבנה טוב מאוד או שיש להמנע מכך מפני קדושה, ואמר לי מו"ר זצוק"ל שלומר לה ולפי שכשתשמע מכך לא תעשהו "עגלון", והבן לאשורו.

ובפ"א ספירתי למו"ר זצוק"ל אודות אברך יקר שבערכין אשר הוריו אינם מיראי ה' והוא נתחזק לבדו ומשך איזה שנים הוגה בכולל בשקידה ובהתמדה דא עקא שעתה יש לו קשיים בפרנסה עד כדי כך שחשב לצאת לעבוד, ובירכו מו"ר זצוק"ל שיהיה לו פרנסה בריוח, ובקשתי ממו"ר זצוק"ל איזה דברי חיזוק לומר לו, ואמר לי להראותו הא דאיתא בתענית (כ"א א') אילפא ור' יוחנן הוו גרסי באורייתא דחיקא להו מילתא טובא אמרי ניקום וניזיל ונעביד עיסקא ונקיים בנפשין אפס כי לא יהיה בך אביון אזלו אותבי תותי גודא רעיעא הוו קא כרכי ריפתא אתו תרי מלאכי השרת שמעיה רבי יוחנן דאמר חד

לחבריה נישדי עלייהו האי גודא ונקטלינהו שמניחין חיי עולם הבא ועוסקין בחיי שעה אמר להו אידך שבקינהו דאיכא בהו חד דקיימא ליה שעתא רבי יוחנן שמע אילפא לא שמע אמר ליה רבי יוחנן לאילפא שמע מר מידי אמר ליה לא אמר מדשמעי אנא ואילפא לא שמע ש"מ לדידי קיימא ליה שעתא אמר ליה רבי יוחנן איהדר ואוקי בנפשאי כי לא יחדל אביון מקרב הארץ ר' יוחנן הדר אילפא לא הדר עד דאתא אילפא מליך ר' יוחנן, ע"כ וע"ש כולא גמ', ודוק היטב. ומי לנו גדול ממו"ר זצוק"ל אשר אף שהרבה מימי חייו היו בדוחק הפרנסה באופן שא"א להעלות על הדעת בדורינו אנו וכידוע ומפורסם מזה, עם כל זה לא מש מאהלה של תורה והיתה עליו אמון שעשועים, (ועמ"ש מו"ר זצוק"ל בספרו ימלא פי תהלתך (ח"ב, עמוד י"א) בהאי עובדא דאילפא ור"י, ע"ש).

לפלוני שביקש ממו"ר זצוק"ל עיצה להתעלות ראיתי שהשיב "לערנען" והוסיף בביטול על כל שאר העיצות חוץ מללמוד, וכיוצא בזה ראיתי במכתב כת"י דנשאל מו"ר זצוק"ל מהו העיצה להגיע להתמדה ומתיקות בתורה והשיב וזל"ק "מה שלומדים יותר מקבלים יותר חשק ללמוד". ובפ"א שבקשתי ברכתו לזכות לקבלת התורה שאלני "אתה באמת רוצה לקבל את התורה", ומשהשבתי דבודאי נענה ואמר לי "אז תשב ותלמד".

עוד ראיתי דמאן דהוא ביקשו ברכה על תורה ואמר לו מו"ר זצוק"ל "יש על זה בחירה". ולאחד שביקשו ברכה להצלחה בלימודו אמר מו"ר זצוק"ל "אם תלמד תדע אם לא תלמד לא תדע". גם ראיתי דאמר לפלוני "למדן אי אפשר להיות ביום אחד", וכהנה וכהנה ראינו שאמר מו"ר זצוק"ל פעמים רבות והצד השווה שבהם וכלל העולה מן הדברים שלא המדרש עיקר אלא המעשה, ואידך זיל גמור.

עמוד התפילה

הנה אך למותר לכתוב על היות מו"ר זצוק"ל עמוד התפילה דבית ישראל וכל אשר זכה להתפלל במחיצתו ולו פעם אחת התרום והתחזק בעבודת התפילה בראותו את מו"ר זצוק"ל מתפלל כמונה מעות בדביקות ובכוונה כעבדא קמיה מאריה.

ובספרו ימלא פי תהלתך (עיונים בתפילה, עמוד ט') כתב מו"ר זצוק"ל וזה לשון קדשו "בברכות (ל' א') איתא שהמתפלל צריך לכוין דרך ארץ ישראל לירושלים והמקדש וקדש הקדשים, והמתפלל שחושב כאילו נמצא בקדש הקדשים איך לא יבוש להכנס שם כשהוא מלוכלך בחטאיו. ולכאורה דין זה הוא משום דדרך שם עולות התפילות, אבל ברמב"ם (הל' תפילה פ"א ה"ג) משמע שזה מהתורה שצריך להתפלל נכח המקדש ולא ברור אם כוונתו בליבו או שיעמוד נכח מקום המקדש ועי' כסף משנה שהרמב"ם למד כן מדאמרינן וכו' עבדהו בתורתו עבדהו במקדשו כלומר להתפלל נכחו, וכ"כ רבינו

בסה"מ אשר לו (מצוה ה'), ע"ש. ואיך שנפרש נמצא כיון דעבודה שבלב זהו תפילה ויש דין דעבודה צריך להיות במקדש נמצא דכשמתפלל עומד ועובד עבודה במקדש ועבודה זו היא לא רק לכהנים אלא לכל אדם שצריך לעבוד במקדש ואיך לא יתרגש בזה שעומד כעת ועובד עבודת ה' במקדש, עכ"ל.

בד בבד העתיר מו"ר זצוק"ל בתפילותיו עבור הכלל והפרט ורובבות אלפי ישראל היו נכנסים אל הקודש פנימה לבקשו להעתיר בעדם ולהפקד בדבר ישועה ורחמים, ומה מפליא היה לראות דכל אימת שאמרו למו"ר זצוק"ל אודות צרה של פלוני ואלמוני רח"ל היה נאנח בכל פעם מחדש וכאב רחימאי היה מעתיר בתפילה לישועה והצלחה.

ראיתי דפ"א כשעברו לפניו אחר מנחה דשבת עבר גם מאן דהוא עם טלית על כתפיו וכשראהו מו"ר זצוק"ל שאל לו אם עכשיו גמרו להתפלל (=היינו לתפילת שחרית ומוסף של שבת) והשיבו שכן, ושאלו מו"ר זצוק"ל ומתי התחילו והשיבו הנ"ל דבשעה תשע בבוקר, ושאלו מו"ר זצוק"ל "מה עשיתם ארבע שעות", והנ"ל ניסה להצטרך שהם כחסידי הראשונים שהיו שוהים מקודם התפילה וכו' וכו'. אמנם תוכחת מו"ר זצוק"ל היתה כפולחת ובוקעת כל חדרי לב, והנני מפרש לעצמי עד כמה מוסר יש ליקח ממו"ר זצוק"ל אשר שעות רבות קודם התפילה כבר ראוהו יושב ולומד בשקידה והתמדה והתפלל כותיקין דבר יום ביומו.

זיכוי הרבים

מו"ר זצוק"ל כיתת את רגליו לכל מקום ברחבי העולם לזכות את הרבים בתורה ובמצוות ואף בגיל מופלג ביותר, דבר שלא היה לעולמים, וכל זאת מתוך מסירות נפש של ממש ואכן זכה להעמיד הדת על תילה.

בזכרוני דפ"א הביא הרה"ג ר"א שבח שליט"א ר"י לצעירים בטבריה את תלמידיו ביום השבת לפני מו"ר זצוק"ל ואחר שעברו להתברך אמר למו"ר זצוק"ל ששואלים אותו היאך הוא משמש כראש ישיבה בטבריה משך שנים רבות ובמסירות, אך אמנם כשרואים את מו"ר זצוק"ל נוסע לארגנטינה להרביץ תורה ולחזק הדת במסירות נפש שום דבר כבר לא קשה, וחיך מו"ר זצוק"ל ואמר "נכון" ואמר הרה"ג ר"א שליט"א למו"ר זצוק"ל והרי צריכים כוחות לזה, ועל כך השיבו מו"ר זצוק"ל "כשצריך כוחות הקדוש ברוך הוא נותן", ועד כמה יש להתבונן בתשובתו דמו"ר זצוק"ל אשר היא בגדר מועט המחזיק את המרובה, לאמר, לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין להפטר הימנה, כל אשר בכחך לעשות עשה ומימרא דה' יהא בסעך. ויהא רעווא שיזכנו השי"ת לילך בדרך טובים ולשמור ארחות צדיקים ולעבדו בלבב שלם אכ"ר.

עניני אורח חיים

א

כיפוי מי נט"י דשחרית

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מי נטילה דשחרית שמניחים ע"י המיטה צריכין כיסוי, והשיבני דמי שמקפיד על גילוי משקים צריך לכסות, ומי שלא מקפיד לא צריך לכסות את זה, ושאלתיו למעשה בזה ואמר לי דכדאי (לכסותם).

ב

בהשמועה מהגר"א ז"ל גבי נט"י דשחרית כהאידינא

שאלתי למו"ר זצוק"ל במאי דמטין משמיה דהגר"א ז"ל דבעת שעקדו להגר צדק בוילנא בטלה או פחתה הרוח רעה השורה על הידים בצפרא קודם הנטילה, וכפי זה ישנם המקילין שלא ליטול ידיהם מיד בקומם משנתם ואף לילך טפי מארבע אמות קודם נט"י ואמר לי מו"ר זצוק"ל "רוב הדברים שאומרים הם שקר" וחזר ע"ז.

ג

נט"י אחר כיפוי הדם

אמרתי למו"ר זצוק"ל דבספר חיים ומלך להגר"ח פאלאג'י ז"ל כתב משמיה דבנו מהר"א ז"ל דנוהג ליטול ידיו אחר כיסוי הדם, ושאלני מו"ר זצוק"ל

דמשום מה יטול ידיו, ואמרתי משום נקיות דנוגע בעפר, ואמר לי דאין חיוב [ועי' במ"ב סימן צ"ב ס"ק כ"ט וסי' קס"ד ס"ק ד'].

ד

הנוגע בשרוכי נעליו אי בעי נט"י

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אם הנוגע בשרוכי נעליו צריך ליטול ידיו ואמר לי "אולי, יכול להיות".

ה

היוצא מביח"כ ושמע ברכה קודם נט"י אי יענה אמן

שאלתי למו"ר זצוק"ל גבי היוצא מבית הכסא וטרם נטל ידיו ושמע ברכה מרעהו אם יכול לענות אהא אמן. ואמר לי מו"ר זצוק"ל דאם נגע במקומות המטונפים מסתמא לא, ואם לא נגע מסתמא כן.

ו

הרהור בר"ת ע"י פחי אשפה

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר להרהר בדברי תורה ברחובה על עיר כשישנם שם פחי אשפה שאינם מדיפים ריח רע, והשיבני שאם זה עם ניילון ומכוסה אז אפשר.

ז

כיסוי עטרה מכסף שבטלית גדול בביה"ק

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דקי"ל דאסור לילך בטלית גדול בבית הקברות אך דאם מכניס הציציות שרי (עי' מ"ש בזה במ"ב סי' כ"ג ס"ג), דיל"ע בהיכא דאית ליה עטרה מכסף בטליתו דשייך בה משום זה אלי ואנוהו אי נימא דעובר אלועג לרש במאי דאין מכסה להעטרה, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דאם הכניס הציציות ממילא אין מצוה כבר בטלית גדול (=בפשיטות היינו דאין בזה מצוה דמינכרא), ומה שייך בזה זה אלי ואנוהו הרי אין רואים להמצוה ואין המת מתבייש מהא.

ח

גוי שצבע רצועות תפילין אחר שצבעה ישראל

שאלתי למו"ר זצוק"ל לענין גוי הצובע רצועות של תפילין אחר שצבעם ישראל אם פוסלם, והשיבני שיכול להיות שיקלקל.

ט

קריאת שמע בכל לשון

שאלתי למו"ר זצוק"ל דבשו"ע או"ח סימן ס"ב (סעיף ב') פסק דשרי לקרוא קריאת שמע בכל לשון, וצ"ב דמפסיד בכך מנין רמ"ח תיבות, ואמר לי מו"ר זצוק"ל בתמיהה "וכי אם אמר רמ"ז תיבות לא יצא" [והיינו דמדינא יוצא יד"ח אף בלא אמר רמ"ח תיבות במדויק ויש בזה אריכות ואכמ"ל].

י

צורת העמידה בתפילת שמו"ע

שאלתי למו"ר זצוק"ל ע"ד ההנהגה בצורת העמידה בתפילת שמונה עשרה אם יש לעמוד ישר או דאפשר להתנענע, ואמר לי דזה תלוי דאם הוא מרגיש שזה מוסיף לכוונה אפשר (להתנענע), אבל סתם לעשות "שטיקע'ס" אין ענין.

יא

מוריד הגשם או הגשם

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם בשמו"ע צ"ל מוריד הגשם בסגול או מוריד הגשם בקמץ, והשיבני דאפשר להגיד כך ואפשר להגיד כך ואין נפקא מינא איך שאומרים. תו מצאתי במכתב דשאלו זה למו"ר זצוק"ל וכתב בכת"ק וז"ל רוב רבנים סוברים גשם אבל דעביד כמר עביד דעביד כמר עביד עכ"ל.

יב

חומרת דינא דכריעה במודים

ראיתי דפ"א עלה פלוני כשליח ציבור במנחה דשבת בבית מו"ר זצוק"ל, ואחר התפילה כשעברו קמיה מו"ר זצוק"ל שאל להנ"ל אם הוא עלה כשליח ציבור, ומשהשיב בחיוב שאלו מו"ר זצוק"ל למה לא כרע במודים. הנ"ל ניסה לומר שכמדומה לו שכרע אמנם מו"ר זצוק"ל אמר לו שהסתכל עליו וראה שלא כרע (ועשה בפניו תנועה כמי שאינו מרוצה מזה) והוסיף ואמר לו דהוא עוון חמור, ובבבא קמא (ט"ז א') אי' דשדרו

ושאלתי למו"ר זצוק"ל באם נתברר לבסוף שהכהנים אינם כהני אמת, והעירני מהא דכתבו התוס' בשבת (ק"ח, ב' ד"ה אילו) לא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה לדוכן אם לא משום ברכה לבטלה של כהנים אמרה תורה לברך את ישראל, ע"ש, ועי' סוגי' דכתובות (כ"ד ב') ויל"ע.

ובספר אילת השחר עמ"ס שבת (שם) כתב מו"ר זצוק"ל וז"ל אם אומרים לי חברי עלה לדוכן, ותוס' כתבו לא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה לדוכן. ההפלאה כתובות (כ"ד ב') הקשה מכאן על דעת ספר חרדים (פרק י"ד אות י"ח) שכתב שיש מצוה גם לישראל להתברך מהכהנים, וא"כ זהו האיסור שמפסיד את המצוה להתברך. ואמנם זה גופא צ"ב אם יש איסור בדבר איך יתכן שישמע לחבריו, אטו אם יאמרו לו לאכול חזיר יאכל, ועיין מהרש"א שמפרש [כדי לתרץ קושית הטור] שאמרו לו רק לעלות לדוכן ולא לישא כפיו, ועי"ז תמחו התוס' דא"כ אין שום איסור בדבר ומאי רבותי', עכ"ל, וע"ש.

טו

חלם חלום רע על רעהו רח"ל

שאלתי למו"ר זצוק"ל בענין פלוני שחלם על רעהו שמת רח"ל ונפשו בשאלתו כדת מאי יעביד, והשיבני דבשעה שהכהנים עולים לדוכן יאמר רבונו של עולם וכו' (גם שאלתיו אם צריך לומר זה בכל יום ואמר לי שאין צריך).

של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש וה"מ דלא כרע במודים, ע"ש. ובו בפרק אמרתי למו"ר זצוק"ל דישנם כאלו שכואב להם הגב, (ומה דינם לענין זה) ואמר לי דכתוב על זקן אבל "משהו" הוא גם צריך (לכרוע) [ועי' שו"ע או"ח סימן קי"ג ס"ה ובנו"כ דשם].

יג

המתפלל שמו"ע יחד עם הש"ץ אי יענה אמן אברכת כהנים

שאלתי למו"ר זצוק"ל בענין המתפלל יחד עם השליח ציבור אי כשמגיע הש"ץ לברכת כהנים יענה המתפלל אמן אברכה דברכת כהנים, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דעל הברכה של יברכך ה' וישמרך יענה ועל השאר לא יענה.

יד

בענין ברכת כהנים

מו"ר זצוק"ל דיבר בעניני ברכת כהנים ואמרתי קמיה דשמעתי דכשהיה בחוץ לארץ הלך לשמוע ברכת כהנים (בביהכנ"ס דבני ספרד שנושאים שם הכהנים כפים בכל יום), ואמר לי מו"ר זצוק"ל דאמנם החרדים אומר דיש מצוה להישראל להתברך מהכהנים והחזו"א ז"ל פקפק שאין לישראל מצוה, אך גם ברכה על ספק זה ברכה. (ועי' באילת השחר עה"ת במדבר ו', כ"ג) ע"ש).

תו אמר מו"ר זצוק"ל שיש אופן של דיבור עם הקב"ה בגילוי שכינה וזה בברכת כהנים. (עי' בטור סי' קכ"ח מ"ש מהירושלמי).

טז

ביקשוהו שיגש לעמוד בש"ץ מחמת שיש לו קול יפה

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות פלוני שביקשו הימנו שיגש לעמוד כשליח ציבור דיש לו קול יפה ואינו רוצה ליגש אם עובר באיסור (דכבד את ה' מהונך ודרשו מגרונך), ואמר לי דאין לו לסרב ויגש, והוסיף ואמר שאם יודע שזה יגרום לו לגאווה אזי רשאי שלא ליגש.

[הערת הג"ר ישעי' כהן שליט"א: מו"ר] היה רגיל להביא פעמים רבות דברי הילקוט שמעוני מלכים (רמז ר"כ) כתיב כבד את ה' מהונך ממה שחנך שאם היה קולך נאה עבור לפני התיבה כו', נבות היה קולו נאה והיה עולה לירושלים, והיו כל ישראל מתכנסין לשמוע את קולו. פעם אחת לא עלה, והעידו עליו בני בליעל ואבד מן העולם, מי גרם לו ע"י שלא עלה לירושלים בראייה לכבד את הקב"ה ממה שחננו. — ואם מתכוין לגאווה אסור, עיין משנ"ב סי' ק"א ס"ק י"ב].

יז

ש"ץ דיש בד"א מתפלל שמו"ע

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות שליח ציבור שרוצה להתחיל חזרת הש"ץ דא עקא דיש בד' אמותיו אדם המתפלל שמו"ע ואינו יכול לפסוע קמיה, כיצד ינהג. ואמר לי שילך (יפסע) לצד ואחר כך יחזור ויתחיל.

יח

לעבור קמיה קטן המתפלל שמו"ע שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר לעבור קמיה קטן המתפלל שמונה עשרה, ואמר לי שאם הוא מבין מה שהוא מדבר מסתמא לא, ואם אינו מבין מסתמא שכן.

יט

לפסוע קמיה מתפלל שמו"ע בכדי לחרים ספר קודש שנפל

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהיכא דסיים תפילת שמו"ע וראה ספר קודש שנפל, ברם אינו יכול לילך להרימו מחמת דיש מאחריו מתפלל שמו"ע, אי שרי למיפסע לתוך ד' אמותיו בכדי להציל הספר קודש מבזיון והשיבני דמסתמא כן.

כ

הנצרך לנקביו אם יכול לעבור לפני מתפללי שמו"ע

שאלתי למו"ר זצוק"ל כאשר נצרך אדם לנקביו ויש המתפללים שמו"ע בדרך המובילה לביה"כ אם מותר לו לעבור לפניהם ע"מ לילך לביה"כ, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דכשהוא מוכרח לעבור מותר דאין ברירה.

כא

אמירת תחנון כשמתפלל בביהכנ"ס שאין אומרים שם תחנון כשיש להם יארצי"ט

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהיכא דמתפלל בביהכנ"ס של חסידים שהמנהג אצלם דכשיש להם יארצי"ט אינם אומרים

ומשאמרתי שכן, אמר לן מו"ר זצוק"ל דאם כן מ"מ פתיחת הארון ישנה כאן (ואף דהו"ל בחדר אחר אפ"ל בריך שמיה).

כד

אמירת מז"ט בין גברא לגברא דקריאה"ת

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר לאחל מזל טוב לרעהו בין גברא לגברא דקריאת התורה, ושאלני "רק מזל טוב" ואמרתי דמוסיף נמי שאר מילי דברכות ואמר לי מו"ר זצוק"ל "מסתמא שמותר", (ועי' שו"ע או"ח סימן קמ"ו ובנו"כ דשם).

כה

המתפלל בביהכנ"ס ושומע ממונינים סמוכים קדושה וכה"ג אם צריך לענות שאלתי למו"ר זצוק"ל ע"ד המתפלל בביהכנ"ס שחלונוותיו פתוחים ושומע באמצע התפילה מבתי כנסת סמוכים קדושה וקדיש וכה"ג אם צריך לענות אהא, ואמר לי מו"ר זצוק"ל "הוא לא מחוייב", ושאלתי אם הוא לא מחוייב או דאין צריך כלל, ואמר לי דכיצד יעשה, יענה כאן אמן וכאן ברוך הוא וברוך שמו, (וכוונתו דאיהו קעסיק בתפילתו שלו ואין באפשרותו לענות אאחריני).

כו

הצטרפות מתפללים בחדר אחר למנין שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות מה דפעמים שביתו מלא במתפללים, וישנם המתפללים במטבח

תחנון, אם צריך לומר תחנון, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דהוא יכול להגיד, ושאלתי אם יש בזה משום "לא תתגודדו" והניף ידו בביטול ואמר לי דאין בזה לא תתגודדו.

כז

התפלל בביהכנ"ס שהיה שם חתן ויצא המתפלל בסוף חזרת הש"ץ אי מופטר מתחנון

שאלתי למו"ר זצוק"ל ע"ד אדם שהתפלל בביהכנ"ס שהיה שם חתן, ואותו המתפלל יצא מביהכנ"ס בסוף חזרת הש"ץ אם נפטר מאמירת תחנון מחמת מאי דהתפלל במנין שהיה בו חתן. ואמר לי מו"ר זצוק"ל שרק אם הוא מתפלל עם החתן אזי נפטר מתחנון (והג"ר ישעיה כהן שליט"א העיר בזה ממ"ש המ"ב סי' קל"א (ס"ק כ"א), וי"ל).

כח

אמירת "ברוך שמיא" כשמביאים ס"ת מחדר אחר

שאלתי למו"ר זצוק"ל להמבואר דבשעת פתיחת הארון קודש הויא שעת רצון ואומרים אז בריך שמיא וכו' (עי' במ"ב סי' קל"ד ס"ק י"ג) והנה בביהכנ"ס פלוני ישנם כו"כ חדרים ולעיתים אין ס"ת בארון הקודש דשם ועל כן מביאין ס"ת מחדר אחר אם בכה"ג נמי אפשר לומר בריך שמיא או כיון דסו"ס אין פותחין הארון קודש בהחדר שמתפללים בו מחמת דאין שם ס"ת אין לומר בריך שמיא. ושאלני מו"ר זצוק"ל אם בחדר אחר פותחים (להארון קודש)

ח"ב סי' קנ"ח (ס"ק י' וס"ק י"ח), ע"ש היטב].

כט

**האוכל דבר שטיבולו במשקה במזלג
אם צריך נט"י**

שאלתי למו"ר זצוק"ל במי שאוכל דבר שטיבולו במשקה ע"י מזלג אם צריך ליטול ידיו, והשיבני בדבר שדרכו לאכול במזלג בפשטות אין צריך. ומה שדרכו לאכול ביד צריך, ומה שהוא אוכל במזלג הוא יוצא מן הכלל (והיינו דאין מתחשבים בזה ועי' במשנ"ב הלכות נט"י סימן קנ"ח סקב"ו, ע"ש).

ל

**אי איכא משום טיבולו במשקה ברוק
שבפיו**

שאלתי למו"ר זצוק"ל דבשו"ע או"ח סי' קע"ב (סעיף ב') כתב וז"ל שכח והכניס אוכלין לתוך פיו בלא ברכה אם הוא דבר שאינו נמאס אם יפלטנו, יפלטנו ויברך עליו, ע"ש. ויל"ע אי בכה"ג צריך ליטול ידיו דהו"ל כטיבולו במשקה מאחר שנתלחח מרוק שבפיו, והשיבני דאולי.

לא

**בגוונא דבירך חצי ברכה שלא בכוונה
לברך**

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות אשה שהיתה לה עיסה ורצתה להראות לבתה כיצד עושים הפרשת חלה ולא היה בדעתה לברך על ההפרשה, ותוך

וכדומה אי מיקרי דמצטרפים להמנין ביען ישנם אף אינשי המתפללים בפרוזדור הנמצא מחוץ לחדר התפילות, ושאלני אם רואים (האנשים המתפללים במטבח) את האנשים (המתפללים בפרוזדור) והשבתי שכן, ואמר לי דאם היו מסתכלים אליהם היו רואים אותם אפשר (ועי' שו"ע או"ח סימן נ"ה מ"ש בדינים אלו).

כז

בענין "ברוב עם" בבית הכנסת

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהיכא דישינו ביהכנ"ס גדול וצמודים אליו שני חדרים קטנים שאף הם מסונפים לביהכנ"ס הגדול ומתפללים יחדיו, אם ישנו ענין להתפלל בהביהכנ"ס הגדול דוקא ומשום ברוב עם או דסגי במה דמתפלל בחדרים הקטנים (מחמת דפעמים שאין מקומות ישיבה בביהכנ"ס הגדול ומאידך בחדרים הקטנים ישנם מקומות ישיבה פנויים) ואמר לי מו"ר זצוק"ל דאם קשה אפשר בקטן.

כח

**נט"י בטובל עוגיה במשקה ואין נוגע
בירו בהמשקה**

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות הטובל עוגיה במשקה ואינו נוגע במשקה אי בעי ליטול ידיו, והשיבני שצריך כיון שהוא "טיבולו במשקה", [ועי' שו"ע או"ח סימן קנ"ח ס"ד, ובמ"ב (שם, ס"ק כ"א) ובמ"ש בזה בספר פסק"ת

(עי' מ"ב סימן ר"י ס"ק ח', ע"ש היטב),
ואמר לי דזה בריה.

לד

**אכל מפירות דשבעת המינים מא"י
ומחו"ל כיצד יחתום**

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אודות האוכל
מפירות שבעת המינים מא"י
ומחו"ל כיצד יחתום בעל המחיה אם יאמר
"פירותיה" או דיאמר "על הפירות". ואמר
לי מו"ר זצוק"ל דחתום על הפירות דזה
ברכה המועילה לשניהם גם לשל ארץ
ישראל וגם לשל חוץ לארץ. (עי' שו"ע
או"ח סימן ר"ח ס"י ובמ"ב שם). ועי'
מש"כ מו"ר זצוק"ל בספרו ימלא פי
תהלתך (עיונים בתפילה, עמוד ר"פ),
ע"ש.

לה

חשונה סודה שלא לצמא אי מברך

שאלתי למו"ר זצוק"ל בדבר מה
ששמעתי שהורה שהשונה
סודה שלא לצמא אינו מברך עלה ברכה
ראשונה אם נכון הדבר, ואמר לי "נכון",
וביאר לי דמה יש בסודה רק גזים והוי
כמים (עי' בספר שלמי תודה הל'
ברכות).

לו

ברכת עוגות הבאות בתוך הסעודה

שאלתי ממו"ר זצוק"ל לענין מה
שמביאים עוגות בתוך הסעודה
אם צריך לברך עליהם ואמר לי שטוב
שיכוין בהמוציא על זה.

כדי כך אגב מעשיה בירכה ואמרה ברוך
אתה ה', ולפתע שתה אל לבה שאמרה
ברכה בשם ומלכות והואיל וכך המשיכה
וסיימה להברכה עד סופה והפרישה
החלה אם אמנם יצאה יד"ח כיון דבחלק
ראשון דהברכה לא היה כוונתה לברך,
ואמר לי מו"ר זצוק"ל "תוך כדי דיבור",
ושאלתיו דסו"ס לא נתכוונה לברך ואמר
לן "מאי נפקא מינא, תוך כדי דיבור",
ושאלתיו אם כן הוא בכל דבר, וכגון
באכילת מצה דבחצי ברכה כיון ובחצייה
לא אם מהני וחזר ואמר לן "תוך כדי
דיבור".

לב

**כשיש לפניו פרי ורסק פרי על מה יקדים
לברך**

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהיכא דישי
לאדם פרי שלם ורסק פרי אשר
לשיטתיה דרמ"א ז"ל מברכין עליו שהכל
(עי' שו"ע או"ח סי' ר"ב ס"ז) אם יברך
על הפרי השלם ויפטור הרסק, או"ד
דיברך על הרסק שהכל ואח"כ יברך על
הפרי השלם ובזה ירויח ב' ברכות, ואמר
לי מו"ר זצוק"ל דהפרי יותר חשוב מהרסק
(וע"כ צריך לברך עליו ויפטור הרסק פרי
בברכת הפרי השלם).

לג

**פרי דיש בו תולעת אי מיקרי בריה
ושלם**

שאלתי למו"ר זצוק"ל גבי פרי דיש בו
תולעת אי מיקרי בריה ושלם

לז

כימוי סכינים מפלסטיק בשעת בהמ"ז
שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דצריך לכסות הסכינים בשעת בהמ"ז אם זה נמי בסכינים מפלסטיק דחד מהטעמים דנקט הב"י ז"ל (סימן ק"פ) לכיסוי הסכין הוי מחמת דהיה אחד דבעת בהמ"ז נזכר בחורבן ותקע סכין בבטנו, ויל"ע אם זהו שייך נמי בסכינים מפלסטיק ואמר לי מו"ר זצוק"ל דגם בזה (בסכינים מפלסטיק) אפשר קצת.

לח

לברך בהמ"ז ביחידות כשאכל בציבור
שאלתי ממו"ר זצוק"ל כשבישיבה מאריכים בסעודת שבת וחפץ לצאת ללמוד וכיו"ב אם רשאי לברך ביחידות או דצריך להמתין לזימון. ואמר לי מו"ר זצוק"ל דאפשר להתחיל (הסעודה) קצת אחרי הציבור, (וגם) אפשר לכוון שמלכתחילה לא יצטרף (עמהם).

לט

חזר ב"פ על ומכל טוב לעולם אל יחסרנו
אמרתי למו"ר זצוק"ל דכשזימנתי במק"א אמרתי ומכל טוב לעולם אל יחסרנו [והיו שענו אמן אהא], וכשראיתי שהבעה"ב לא הגיע לשם, חזרתי ואמרתי שוב ומכל טוב לעולם אל יחסרנו וענה הבעה"ב אמן אהא. אי זה מיקרי שהכשלתיו באמן שלא לצורך מאחר שכפלתי זה שוב, ואמר לי מו"ר זצוק"ל בלשון שאלה "אתה עונה על זכרינו ה' בו לטובה, ופקדנו בו לברכה"

(והיינו דה"ה הכא דאין לחוש לזה כלל).
 [והג"ר ישעיה כהן שליט"א ביאר בזה וז"ל: והיינו שאין איסור על אמן כשהוא על ברכה בעלמא, עיין מסכת סופרים פי"ט ה"ט ובמשנ"ב סי' רט"ו סק"ט: איתא במדרש כששומע שאחד מתפלל דבר או מברך לישראל אפי' בלא הזכרת השם חייב לענות אמן. ולכן נתפשט המנהג שעונין אמן אחר הרחמן בברהמ"ז, עכ"ל].

מ

בירך בהמ"ז והביאו לפניו דבר שטבולו במשקה אי בעי ליטול ידיו

שאלתי למו"ר זצוק"ל במאן דבירך בהמ"ז והביאו לפניו דבר שטבולו במשקה אי צריך ליטול ידיו, ושאלני דמ"ט שאלתי רק באופן זה דאפשר נמי לשאול כן גבי אדם שבירך בהמ"ז וכעת רוצה לאכול שוב לחם (אם צריך נט"י), ושאלתיו דעכ"פ היאך הוא למעשה, ואמר לן מו"ר זצוק"ל דנוהגים לשפשף קצת את היד בראש וליטול ידיים, תו הוסיף ואמר דזה שייך גם כן היכא שהתפלל וכעת רוצה לאכול וידיו נקיות (מנט"י דתפילה) ובכל זאת צריך ליטול ידיו (לסעודה) ואף שלכאורה הוי ברכה שאינה צריכה מ"מ (זה עדיף).

מא

אכל והקיא וחפץ לאכול שוב מאותו המין אם צריך לברך

שאלתי למו"ר זצוק"ל ע"ד המבואר בפוסקים במי שאכל והקיא

מג**ברכת שחלק מכבודו לבשר ודם על מלך
כהאידנא**

סיפר מו"ר זצוק"ל שבא אליו איזה אברך שמלך מרוקו מדבר עמו ורוצה בו מפעם לפעם ומדברים יחדיו עניני אמונה, והאברך הנ"ל בא לשאול אם זה ביטול תורה מה שנוסע לדבר עם המלך, (וכמדומה צידד מו"ר זצוק"ל דזה לצורך), והוסיף מו"ר זצוק"ל דשם זה מלך ממש שגוזר וממית ושאלתיו בו בפרק אם אפשר לברך על מלך זה שחלק מכבודו לבשר ודם, והשיבני שכן.

מד**ברכת סומא על חידוש הלבנה**

שאלתי ממו"ר זצוק"ל בהא דאיפסק להלכתא דסומא מברך ברכת הלבנה, דמאי שנא מברק דהתם איפסק שאינו יכול לברך עליו, והשיבני דבלבנה מברכים על עצם חידושה משא"כ בברק הוי מדין ברכת הראיה, (ועי' במ"ב הלכות ראש חודש סימן תכ"ו (ס"ק א') ובביאה"ל (שם, ד"ה ונהנין מאורה) ע"ש היטב).

מה**בעניני ברכת החמה**

שאלתי למו"ר זצוק"ל גבי ברכת החמה שהיה זה מקרוב (בשנת תשס"ט לפ"ק) ברוב עם ברחובה של עיר ויל"ע אם ברוב עם דוחה לתלמוד תורה, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דשאלו את החזו"א ז"ל אם ללכת לחתונה (בו בזמן שיכולים

אכילתו דאין צריך לברך ברכה אחרונה (עמ"ש בזה בספר פסקי תשובות ח"ב סימן פק"ד ס"ח, ע"ש), דיש לעיין אם כעת חפץ לאכול שוב מאותו המין אם צריך לברך אהא שוב, ושאלני מו"ר זצוק"ל אם כיון על זה, ומשאמרתי שכן, השיבני דאם כיון על זה אולי (והיינו דאולי מהני מה דבירך קודם שהקיא על אכילתו השניה וא"צ לברך עלה ברכה ראשונה). [הערת הג"ר ישעיה כהן שליט"א: לדעת הרמ"א (סי' ר"ו ס"ו) אפי' בירך על פרי ונפל מידו לארץ יכול לאכול פרי אחר שהיה דעתו ע"ז, והספק הוא אליבא דהשו"ע (שם) שאם נפל הפרי שבירך עליו לארץ אינו יכול לאכול פרי אחר וחידוש מו"ר דהקיא אין דינו כנפל].

מב**כשיודע שלא יגיע למאה ברכות אם יש
ענין להרבות בהם**

שאלתי למו"ר זצוק"ל במי שידוע שלא יגיע למנין מאה ברכות באותו היום אם יש ענין עכ"פ דירבה בברכות. ואמר לי מו"ר זצוק"ל דלפי מה שהביאו מהגרי"ז ז"ל גבי מאה ברכות דאין ענין ביותר ברכות אלא שיהיו מאה בדיוק, אם כן אין ענין, אך להמבואר בלישנא דהשו"ע ז"ל יש ענין. (עי' בזה בשו"ע אור"ח סימן מ"ו (סעיף ג') ובשו"ע סימן ר"צ (סעיף א') ע"ש היטב). ועי' נמי מ"ש מו"ר זצוק"ל בספרו ימלא פי תהלתך (עיונים בתפילה, עמוד כ"ד) בהאי ענינא, ע"ש.

כהן שליט"א: שמעתי שאח"כ אמר: מסתמא פעם הבאה כבר יהיה אחר ביאת המשיח].

ואחר איזה חודשים ממעמד ברכת החמה הנ"ל שאלתי למו"ר זצוק"ל דראיתי שבירך להברכה ברמקול ואח"כ בירכו כל הציבור, ויל"ע אי כשמברכין מקודם ביחידות (במעמד הציבור השומע) נמי מקרי זה ברוב עם, ואמר לי מו"ר זצוק"ל שזה בסדר (והיינו דזה נמי מיקרי ברוב עם).

מו

ברכת בריקים על האור היוצא מינייהו שאלתי ממו"ר זצוק"ל אם בברק צריך לראותו גופיה בכדי לברך עליו עושה מעשה בראשית או דסגי במה דרואה להאור היוצא ממנו, והשיבני דמסתמא מספיק גם אם רואה רק את האור.

מז

שינה עם ציצית בלילה

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם צריך לישן עם ציצית בלילה, ואמר לי "לא מוכרח". וע"ע מ"ש מו"ר זצוק"ל באילת השחר עה"ת (בראשית כ"ד ב') בהאי ענינא, ע"ש היטב.

ללמוד) ואמר "אלו שהולכים לחתונה, הולכים לקנות קפלוש (כובע), גם אלו (=היינו אותם הבאים לברכת החמה) כולם קונים קפלוש" [כמדוד' דכוונתו דלעיתים ישנם המתחסדים באיצטלא דת"ת בו בזמן שהם עצמם מניחין ת"ת עבור צרכיהם, והבן לאשורו].

ודאיירינן בענינא ברכת החמה עצור במילין לא אוכל מלתאר את מעמד ברכת החמה האחרון לחיי מו"ר זצוק"ל אשר זיכני השי"ת בחסדו להשתתף בו, היה זה ביום רביעי י"ד בניסן תשס"ט לפ"ק, כשנכנסתי לביתו דמו"ר זצוק"ל עמדו בסוף תפלת שחרית כותיקין, וראיתי שעשו על יד מו"ר זצוק"ל ארבעה סיומי מסכת, ומו"ר זצוק"ל אמר להקדיש, אחר מכן הלך לחדרו וחבש את כובעו ויצא מביתו לרחוב המרכזי ונעמד שם. והביאו לפניו הרמקול וכיבדוהו לברך ברכת החמה בקול רם, ולפני שבירך הסתכל על השמש ושם ידו הקדושה מול עיניו (ולפנ"כ ג"כ הסתכל פ"א אך כפי הנראה לא ראה להשמש עצמה רק לאורה) ובירך בהתרגשות "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם עושה מעשה בראשית", וחזר לביתו נאווה קודש. [הוספת הג"ר ישעיה

עניני שבת

א

אופן קריאת שניים מקרא ואחד תרגום שאלתי ממו"ר זצוק"ל כיצד הסדר בקריאת שניים מקרא ואחד תרגום, והשיבני דבמשנה ברורה כתב שפעמיים את הפרשה ופעם אחת את התרגום (=עיין במ"ב סי' רפ"ה ס"ק ב'), והחזון איש ז"ל אמר דפעם אחת את הפרשה ופ"א את התרגום ושוב פעם את הפרשה, והוסיף מו"ר זצוק"ל ואמר דהוא לא שמע את זה מהחזו"א ז"ל אלא דכך אומרים משמיה. [א"ה, נקטתי בכאן כהלשון דשמעתי מפ"ק דמו"ר זצוק"ל ועי' בדינים והנהגות ממרן החזו"א ז"ל (פי"ב סי"ב) ע"ש].

ב

בענין הכנות לשבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל בענין ההכנות לשבת דמצינו דהאמוראים ביטלו מתורתם עבור זה (עיין רפ"ב דקידושין), ואמר לי מו"ר זצוק"ל בתמיהה "וכי אם אחד לוקח אתרוג בחג זה ביטול תורה", והוסיף ואמר "אם לא יעזרו בבית יכול להיות חילול שבת", ושאלתיו אם זהו נמי בזמן רב וכגון שנצרך לו להקדיש חצי יום עבור הכנות לשבת ואמר לן דאכן כמה שצריך. ובספר ימלא פי תהלתך (עיונים בתפילה, עמוד שס"ט) כתב מו"ר

זצוק"ל וז"ל בשו"ע סימן ר"נ (סעיף א') איתא דמצוה להכין בעצמו שום דבר לצרכי שבת כדי לכבדו כי רב חסדא היה מחתך הירק דק דק ורבה ורב יוסף היו מבקעים עצים וכו', ועי' בשער הציון (ס"ק ט') דלא שייך בזה לומר מצוה שיוכל לעשות ע"י אחרים אין מבטלין התלמוד אפי' לזמן מועט וכו', דדוקא מצוה שאין מוטלת על גופו וכו' משא"כ בזה שכבוד שבת מוטלת על גופו וממילא מצוה בו יותר מבשלוחו וכו' עכ"ל וצ"ב א"כ למה האמוראים עשו כל אחד רק פעולה אחת לכבוד שבת, דאם זה גופא המצוה למה הם לא עשו בעצמם את כל צרכי כבוד השבת, עכ"ל, וע"ש. [ועי' באילת השחר עמ"ס שבת (דף קי"ט ע"א, ד"ה לביש גונדא), ע"ש].

ג

זיכוי הרבים בצופר שבת

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אם בזיכוי רבים בצופר שבת המבשר על בא השבת הוי נמי בכלל מש"כ המ"ב ז"ל בסימן רנ"ו (ס"ק ב') אודות משגיחי השבת שיזכו עבור זה המתחזקים תמיד במצוה זו לבנים גדולי ישראל, ואמר לי דיתכן ואי אפשר להיות עָרֵב (על זה) ואי אפשר להבטיח (דבזה) נמי דיבר המ"ב ז"ל). ומיהו הוסיף דאפשר לומר

ח

הדלקת נרות עכאו"א מבני הבית

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם יש מקור להא דנוהגות הנשים להדליק נר שבת על כל אחד מבני הבית, ואמר לי "שום דבר".

ט

שתיית מים אחר שהדליקה נר שבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר לאשה לשותות מים אחר שהדליקה נרות שבת, ואמר לי "אולי לא", אמנם הוסיף ואמר "אבל אם היא צמאה מאוד אין להחמיר".

י

לקיחת כדור תרופה קודם קידוש

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר ליקח כדור תרופה עם מעט מים קודם קידוש ואמר לי "זה לא אוכל" (ואף ששאלתי דסו"ס שותה עמו מעט מים אמר לי שזה בסדר).

יא

בענין בעה"ב חולה המקדש על היין

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות בעה"ב חולה המקדש על כוס יין בשבת שאינו יכול לטעום מכוס הקידוש עצמו כדת מאי יעביד, ואם שתי' מכוס הקידוש גופי' הוי לעיכובא, ואמר לי מו"ר זצוק"ל שאם יטעם קצת לא ימות מזה, ואמרתי דאה"נ, אך דאם יטעם קצת מסוכן זה לאחריני, ודנתי קמי' בזה, וכפי הבנתי בסופו של דבר אמר מו"ר זצוק"ל שיריק

(=לנדיבים) שאולי על זה גם כן דיבר המשנה ברורה.

ד

מניין הטבילות ריש לטבול בער"ש

שאלתי למו"ר זצוק"ל כמה טבילות יש לטבול בערב שבת, ואמר לי דמסתמא מספיק אחד, ומה שעושים מעל אחד (יש בזה ענינים).

ה

מי שאין לו חמין לרחיצה בער"ש

שאלתי למו"ר זצוק"ל במי שאין לו חמין לרחוץ בהם בערב שבת אם ירחוץ בצונן. ואמר לי "אולי, אפשר".

ו

בגדר רחיצת ידיו בער"ש

שאלתי למו"ר זצוק"ל עד היכן מיקרי ידו לענין רחיצת ידיו דנזכר בכמה דוכתין (וכגון גבי רחיצה בער"ש וכמ"ש בשו"ע ה"ל שבת ריש סימן ר"ס גבי מי שא"א לו לרחוץ כל גופו דעכ"פ ירחוץ פניו ידיו ורגליו, ע"ש היטב), והחווה מו"ר זצוק"ל קרוב לפרק ידו ואמר לי "מסתמא עד כאן".

ז

הדלקת נרות שבת לבחורי ישיבה

שאלתי למו"ר זצוק"ל ע"ד הדלקת נרות לבחורי ישיבה בחדרם דמ"ט אין מקפידים בזה האידנא. ואמר לי דאם אחד עושה זה מספיק בשביל כולם, והוסיף וביאר "אם בחדר אוכל מדליקים זה מספיק בשביל כולם".

דבסליחות אומרים בכל פעם אלקינו
ואלקי אבותינו ומה ההבדל.

טו

**חידוש טלית מהודרת לשבת או ליום
חול**

שאלתי למו"ר זצוק"ל במי שחפץ
לחדש טלית מהודרת אם
יחדשנה לשבת או ליום חול, (דמחד גיסא
בחול מרוויח טפי עטיפות דציצית והוי
ליה תדיר, ומאידיך גיסא בשבת הו"ל
משום כבוד שבת) ודן בזה מו"ר זצוק"ל
וכמדומה דלמעשה עלה מדבריו דאם
הטלית מהודרת ביופי הבגד ילבשנה
בשבת ואם הינה מהודרת בהציצית (היינו
בפתילי הציצית) ילבשנה ביום חול. [וע"ע
מ"ש מו"ר זצוק"ל באילת השחר עה"ת
(שמות ט"ו ב') בענינא דטלית נאה, ע"ש].

טז

כוונה בהרחור תפילה ביום השבת

אמרתי למו"ר זצוק"ל דפ"א שאלתי
אודות כוונה בברכת כהנים ביום
השבת (בענין הכוונה דאי' בספרי עה"פ
יברך ה' וישמרך וגו') והשיבנו דאפשר,
דהרהורים מותרים (ולא מיקרי כבקשות
בשבת), ועתה מספקא לך דהנה באמירת
פותח את ירך דבאשרי יש המכוונים על
הפרנסה, ויל"ע אי שרי לכוון כוונה זו
בשבת, ואמר לי מו"ר זצוק"ל שזה בסדר
גמור, למה לא, הרהורים מותרים, והוסיף
ואמר בצחות (בתרגום מאידיש) דהלואי
שזה יהיה ההרהורים שלנו.

רוב הכוס קידוש לכוס אחרת ויתן לאחרים
לשתות והוא עצמו יטעם טיפה הנשארת
בכוס הקידוש. [הערת הג"ר ישעיה כהן
שליט"א: במשנ"ב (סי' רע"א ס"ק נ"א)
הסכים להמג"א שהטעימה צריכה להיות
מכוס שיש בו רביעית, ואולי בשעת הדחק
סמך על השו"ע (שם סי"א) שנחלק].

יב

רחיצת עיניו מייך הקידוש דליל שבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל במאי דחזינא
בראשונים דכתבו שירחץ עיניו
בליל שבת מייך הקידוש אי למעשה ד"ז
מותר, ושאלני דלמה לא, ואמרתי
דלכאורה עביד זה לרפואה, ואמר לי דזה
לא רפואה, זה סגולה (וע"ע באילת השחר
עמ"ס שבת (דקי"ג ב', ד"ה בקידושי דבי
שימשי) ע"ש היטב).

יג

צירוף חלה קפואה ללחם משנה

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם אפשר לצרף
חלה קפואה ללחם משנה, ואמר
לי שכן, הואיל ואפשר לאוכלה.

יד

אמירת שם ה' בזמירות שבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם בזמירות
שבת כשיש שם ה' מותר לקראו
כך או דצריך לומר "השם", ואמר לי
דבבריסק אין אומרים, אולם העירני

יז

קידוש במקום סעודה בעוגיות מקמח תפוח אדמה

שאלתי למו"ר זצוק"ל במי שיש לו עוגיות הנעשות מקמח תפוח אדמה שברכתם שהכל, אי מהני להחשיב אכילתם לקידוש במקום סעודה, והשיבני דהחזון איש אמר דאין לו (מחמשת מיני דגן) יכול לעשות בכל דבר, [ונכדו נ"י הוסיף בו בפרק דהגאון רבי משה סאלאוויציק זלה"ה שאל זה למרן החזו"א זלה"ה]. (ועי' באילה"ש עמ"ס שבת דקי"ט א' ד"ה וכבדתו). [הערת הג"ר ישעיה כהן שליט"א: החזו"א הורה כן למי שהרופאים אסרו לו לאכול דברים אחרים, ורבינו למד מזה למי שאין לו דברים אחרים, וכ"כ בהגהות היעב"ץ לפסחים (דף קי"ד א') ועיין משנ"ב (סי' רע"ג ס"ק כ"ו) שמחלק בין היום ללילה].

יח

כיסוי ניילון על הכובע ברה"ר בשבת

שאלתי ממו"ר זצוק"ל לענין כיסוי ניילון המיוחד לכובע נגד הגשמים אם מותר להניחו על הכובע בשבת ולצאת עמו לרה"ר. והשיבני שאם הכיסוי הזה בא להגן על האדם שלא ירד עליו גשם ושלא יתקרר מותר ללבשו, וכגון שהכיסוי רחב יותר מהכובע וממשיך אף אחרי הכובע (וכמדומה שחיווה בידו על ערפו), אך אם הכיסוי רק על הכובע ובא להציל את הכובע בלבד אסור.

יט

אם מותר למי שאינו מטלטל בשבת להנות ממה שטלטלו אחרים בשבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהיכא דפלוני אינו מטלטל בשבת (שאינו סומך על העירוב שיש שם), ורעהו מטלטל והביא רעהו ספר בשבת ע"י טלטול, אם מותר לשאינו מטלטל להשתמש בספר זה בשבת ואמר לי מו"ר זצוק"ל דכיון שזה מחלוקת אינו כדאי.

ובפ"א כשדברתי בזה עם מו"ר זצוק"ל שאלני "מוכרחים כל כך להשתמש בספר הזה" ומשאמרתי שכן הפטיר בצחות ואמר "באיזה ספר מוכרחים כל כך להשתמש בגמרות, וגמרות יש".

כ

הוצאה בשבת בפירורים שבכיסו

שאלתי למו"ר זצוק"ל לענין פירורים הנמצאים בכיס אם מותר לצאת עמהם לרה"ר בשבת, והשיבני דאין זה שום דבר הואיל ואין חושבים על זה. [עי' בפסק"ת הלכות שבת הנדמ"ח סימן ש"א ס"ק ח', ע"ש היטב].

כא

יציאה בחליפה על כתפיו בשבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם כשיצא בשבת כשחליפתו על כתפיו בלא להכניס ידיו לשרוולי החליפה מיקרי טלטול, ואמר לי "לא, אם זה לבוש ממש אז לא". (והיינו דאם החליפה לבושה על

וכמדומה דהסכים מו"ר זצוק"ל דזהו
החשש בהא.

כתפיו כהוגן אף שאין ידיו תוך השרוולים
ליכא בזה משום טלטול).

כה

**מ"ט אין במלקט שיערה לבנה מתוך
שחורות משום בורר**

בשו"ע הלכות שבת סימן ש"מ (סעיף
'א) מבואר דבמלקט שערות
לבנות מתוך שחורות אפילו באחת חייב
חדא משום גוזז ותו משום לא ילבש
דאסור אפילו בחול. וכששאלתי למו"ר
זצוק"ל אם אין בזה נמי משום בורר אמר
לן בתמיהה וכי במחובר לקרקע יש
ברירה, ושאלתיו אי כוונתו בזה שבזקן
נמי ל"ש ברירה וא"ל מו"ר זצוק"ל
דאכן.

כו

בעניני בורר בשבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל בגוונא שנתערבו
תפוחים חמוצים ומתוקים יחדיו
אם מותר להוציא להתפוחים המתוקים מן
החמוצים או דהו"ל בורר, והשיבני דמה
שהוא רוצה לאכול עכשיו הוא יכול לקחת
(ועי' מ"ב סי' שי"ט (ס"ק ט"ו) מ"ש
בענינא דתפוחים חמוצים ומתוקים ע"ש
היטב).

וכעין זה שאלתי ממו"ר זצוק"ל בהיכא
דישנם במדף סידורים בנוסח
אשכנז ובנוסח ספרד אם מותר ליקח סוג
מסויים מביניהם או דהו"ל בורר, ואמר לי
דיקח את מה שהוא צריך.

כב

**שימוש במחברת שחציה מלאה וחציה
ריקה בשבת**

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אודות מחברת
שחציה מלאה, וחציה ריקה אם
אפשר להשתמש בה בשבת, ואמר לי
שהחזון איש אמר שכן (ועי' נמי בספר
אעלה בתמר בדינים והלכות ס"ק ל"ה
ובהערות דשם).

כג

ריסוק תפוא במזלג בשבת

שאלתי ממו"ר זצוק"ל בענין ריסוק
תפוחי אדמה במזלג בשבת
ואמר לי "נדמה לי שבתפארת ישראל
אומר שאסור", ואכן מצאתי זה בכלכלת
השבת להתפא"י ז"ל והתם (מלאכת
טוחן) כתב דאסור לרסק תפוא מבושל
או שאר אוכל משום טוחן ורק בהיו
מרוסקין קצת מותר לגמור ריסוקן, ע"ש
היטב.

כד

אם מותר לשמן מפתח בשבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר לשמן
מפתח בשבת בשמן רגיל ע"מ
שיפתח הדלת. ואמר לי שיכול להיות
שלא. ונכדו הרה"ג רבי אליעזר שטינמן
שליט"א דן בו בפרק קמיה מו"ר זצוק"ל
אי חששו בזה משום מתקן מנא,

כז

קריעה מגליל נייר טואלט בשבת משום כבוד הבריות

בענין קריעה מגליל נייר טואלט בשבת היכא שאין לו במה לקנח בביה"כ, דברתי בזה עם מו"ר זצוק"ל ושאלתיו אם משום כבוד הבריות יכול לחתוך הנייר ברגליו, ואמר לי דאמנם גם זה שינוי (=מה שחותך ברגליו) אמנם שאלני בתמיהה וכי לא מספיק שינוי קטן ואטו צריך שינוי הכי גדול, ולמעשה החווה במרפקו דוחתוך במרפקו דהו"ל שינוי דכלאחר יד.

כח

הסתכלות בחלון ראוה בשבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר להסתכל בחלון ראוה של חנות בשבת ואמר לי מו"ר זצוק"ל "לא כדאי". [ועי' מאי דכתיבנא בהא בגליון אליבא דהלכתא (גליון ע', עמוד קנ"ז), ע"ש].

כט

אם יש לחוש לסחיטה בניגוב שערות כף היד

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם יש לחוש בניגוב כף היד בשבת לסחיטת השערות שביד, ותפס מו"ר זצוק"ל בידי ואמר לי בתמיהה "(וכי) יש כל כך הרבה שערות" (והיינו דאין לחוש לזה). [הערת הג"ר ישעיה כהן שליט"א: היינו דדבר שאינו מחזיק את המים אין בו הך גזירה דרבנן על סחיטת שער, ואמנם לגבי ניגוב הידים במגבת שיש בו חשש מלבן על

המגבת עיין אעלה בתמר (מתורת החזו"א, עמוד י"ז)].

ל

כובע שנתקמט בשבת אם מותר לסדרו שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות כובע שנתקמט בשבת אם מותר לסדרו, ואמר לי דזה תלוי דאם הכובע קשה (מאוד) אז לא, אבל כובע כזה (בכאן הראה מו"ר זצוק"ל על כובעו) מותר. [מהערת הג"ר ישעיה כהן שליט"א: ואני הראתי למו"ר זצוק"ל כוס חד פעמי ושאלתי אם מותר לקמט וליישר, ובדק הכוס בעצמו ואמר שמותר, וביאר בזה"ל פרייער איז גיווען גאר נישט, און איצטער איז גאר נישט].

לא

כפתור שנפל מן הבגד בשבת אי הוי מוקצה

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם כפתור שנפל מן הבגד בשבת הוי מוקצה, ואמר לי דבפשטות הכפתור זה מוקצה.

לב

פתיחת בקבוקים בשבת

בענין פתיחת בקבוקים בשבת (כאשר יש בהם טבעת הנקרעת בעת פתיחת הבקבוק) אמר לי מו"ר זצוק"ל דיש כאלה שמתירים ויש שאוסרים. [הערת הג"ר ישעיה כהן שליט"א: אני שמעתי מפ"ק שהשתומם על רב אחד בירושלים שהיה פותח הבקבוקים].

לג

שימוש בקיסמי אונים בשבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר להשתמש בקיסמי אונים בשבת ואמר לי "אולי".

לז

הליכה תחת ענפי אילן בשבת

אמרתי למו"ר זצוק"ל דשמעתי מיניה באחד משיעוריו שדן אודות הליכה תחת ענפי אילן בשבת דלכאורה מפסיק יניקתו (וכמדו' דבזמן השיעור לא נתבאר אצלי דעתו בזה למעשה) ושאלתי אם ההיתר לעבור תחתם הוי מחמת דיוק האילן מן הצדדים והשיבני שכן. ועמ"ש מו"ר זצוק"ל באילת השחר עמ"ס שבת (דף ע"ג ב'), ע"ש.

לח

בהא דהחמיר מהרי"ל דיסקין ז"ל שלא לעשות צורות אותיות בידו בשבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דמטין דהמהרי"ל דיסקין זלה"ה החמיר שלא לעשות צורות אותיות בידו בשבת (עי' בספר עמוד האש עמוד קפ"ו) דיל"ע בזה מהא דרמ"א ז"ל התיר זאת בשופי (עי' בשו"ע הלכות שבת סימן ש"מ סעיף ד') וצ"ב, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דהוא (=המהרי"ל ז"ל) חשש שהוא יבוא לעשות פעולה ממש. [הערת הג"ר ישעיה כהן שליט"א: בעיקר הנידון אם כתיבה באצבע חייב ע"ז בשבת עיין אילת השחר עה"ת (שמות ל"א י"ח)].

לד

חזות רדיאטור בשבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל אי שרי להזיז רדיאטור בשבת, ואמר לי דמסתמא לא, ושאלתי בגוונא שהרדיאטור מכובה אם מותר להזיזו ואמר לי דאז זה מוקצה מחמת איסור ולצורך גופו ולצורך מקומו מותר.

לה

חזות תנור שנפלה תחתיו טבעת בשבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות תנור שנפלה תחתיו טבעת אם מותר להזיזו בשבת, ואמר לי "מוקצה", ושאלתי אם הוי כמוקצה דשרי להזיזו לצורך מקומו, ונסתפק בהא, (דבאמת יש בזה צדדים וצידי צדדים ובמק"א עמדנו בזה).

לו

עטיפת ממתקים המושלכת בביהכנ"ס אי הויא גרף של רעי

שאלתי למו"ר זצוק"ל בענין עטיפת ממתק המושלכת על רצפת בית הכנסת אם מותר להרימה בשבת מדינא דגרף של רעי, ונתפלא מו"ר זצוק"ל במאי

לט

דפיקה על הדלת בשבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל דשמעתי שישנם שאין דופקים על הדלת בשבת אם זה נכון, ואמר לי "נכון" (עי' שו"ע הלכות שבת סימן של"ח ס"א ובנו"כ דשם) ושאלתי אודות המחמיר בזה כיצד יעשה כשחפץ להכנס לבית ואמר לי שיעשה קול לבני ביתו, ושאלתי אי מהני לדפוק בשינוי בדלת וכגון שידפוק ברגלו ואמר לי "אולי".

מ

בדין כרטיסיה של אוטובוס בשבת

אמרתי למו"ר זצוק"ל דשמעתי דהגרש"ז אויערבאך זלה"ה סבירא ליה דכל מוקצה מחמת איסור הוי רק אם הדבר עצמו מוקצה וכגון פטיש אך דבר שגורם למוקצה לא, ולפי"ז נסתפקתי בדינא דכרטיסית אוטובוס בשבת, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דזה הוי מוקצה מחמת חסרון כיס.

מא

אי איכא כותב בכתב המוטבע מנעליו ע"ג החול

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם שייך איסור כותב בשבת בנעלים דכשפוסע בהם על החול מוטבעים אותיות מהנעל ע"ג החול. ואמר לי מו"ר זצוק"ל דאם אי אפשר לקרוא את זה אחר כך לא שייך (בזה משום כותב).

מב

אם מותר לעיין בקוויטל בשבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם קוויטל שרשומים בו שמות מותר לעיין בו בשבת ואם הוי מוקצה. ואמר לי דאם אפשר לקרוא בזה משהו מותר (בתוך הדברים אמרתי למו"ר זצוק"ל דשמעתי דמרן החזו"א זלה"ה היה נוהג לשרוף את הקוויטלאך שהביאו לו לתפילה, ואמר לי מו"ר זצוק"ל שלא שרף אלא שגגזם וטעמו היה שאינו רוצה לזרוק צרות של יהודים).

מג

דפי גניזה המתגוללים ע"י מתקן הגניזה אי הוי מוקצה בשבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהיכא שעובר בשבת ע"י מתקן הגניזה ורואה דפים מתגוללים אי שרי להרימם או דהוי מוקצה, ואמר לי שאם אלו דפים שאפשר להשתמש בהם אין זה מוקצה.

ובפ"א כשדברתי בזה עם מו"ר זצוק"ל אמר לי דאם אפשר ללמוד בזה משהו אז אפשר, אבל אם אי אפשר ללמוד בזה כלום אז זה מוקצה ואי אפשר, וכגון שלפעמים ישנו פתק קטן שאי אפשר ללמוד בו כלום (וכגון שכתוב בו שתי מילים וכיו"ב) דאז זה מוקצה.

מד

מצא לחם מושלך בבזיון ברחוב בשבת שאלתי למו"ר זצוק"ל בגוונא דמוצא לחם המוטל בבזיון ברחובה

מה

תוכחה ומחאה בחילוני הנוסע בשבת רח"ל

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהיכא דרואה חילוני הנוסע בשבת רח"ל אם חייב למחות בו. ואמר לי שזה לא דבר המפורש בתורה. ושאלתיו דהא הוי חילול שבת, ואמר לי "איפה כתוב בתורה שאסור לנסוע בשבת". (=והיינו דלא הוי דבר המפורש בתורה, ועי' בשו"ע או"ח סימן תר"ח ובנו"כ דשם, ודוק היטב) ואחר זמן אמר לי מאן דהוא שבהיותו אצל מו"ר זצוק"ל אחר דשאלתי זה מקמיה הוסיף לו מו"ר זצוק"ל שזה יעשה סתם שנאה.

ובפ"א שאלתי ממו"ר זצוק"ל אודות אברך שיש לו אח חילוני הנוסע בשבת ויושב לידו בעת סעודת שבת אם יעוררו על כך או לאו, ואמר לי מו"ר זצוק"ל שזה בעיה שאם לא יאמר זה לא טוב, ואם יאמר אפשר שיעשה האח להכעיס ועל כן עדיף לשתוק.

מט

נתינת עליה לתורה לחילוני המחלל שבת רח"ל

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות חילוני המחלל שבת רח"ל אם מותר ליתן לו עליה לתורה, ואמר לי בגדרו דהחילוני שזה לא בדיוק תינוק שנשבה (ולא בדיוק להכעיס), ולמעשה אמר "מסתמא" (שאפשר ליתן לו), והוסיף ואמר לך "המאור שבה מחזירן למוטב".

של עיר בשבת כדת מאי יעביד, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דהרי יש בעיה של טלטול אמנם אם זה בפחות מד' אמות ויכול להביאו למקום המכובד לו אפשר.

מה

לקיחת ויטמינים בשבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל בענין לקיחת ויטמינים בשבת, ואמר לי שזה לא תרופות, ואמרת דהרופאים אומרים שבאם לא יקח ויטמינים אלו גם בשבת זה לא יעזור, ואמר לי דאומרים בשם החזו"א ז"ל שאם התחיל לפני שבת אפשר.

מו

הנוסע עבור פיקו"נ בשבת אי יאמר תפלת הדרך

שאלתי למו"ר זצוק"ל באדם הנוסע ביומא דשבתא עבור פיקוח נפש וכגון שמלוה יולדת אם יאמר בנסיעתו תפלת הדרך, ואמר לי דבשבת לא אומרים, והוסיף ואמר שזכות השבת תגן.

מוז

חציית כביש בשבת כשעו"ז יעצור רכב דמחלל שבת רח"ל

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם יש סברא להתיר לאדם חציית כביש בשבת כשעל ידי זה יעצור רכב של מחלל שבת רח"ל ומטעמא דהלעיטהו לרשע וימות. ואמר לי מו"ר זצוק"ל "אין כזה דבר".

נ

נתינת דמי ועד בית בבנין שדרים בו מחללי שבת רח"ל

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר ליתן דמי ועד בית בבנין שיש בו חילונים המדליקים את האור בשבת רח"ל. ושאלני בתמיהה וכי אם הוא לא יביא להם כסף הם לא ידליקו, ולמעשה אמר "מסתמא" (שמותר) תו הוסיף ואמר (בתרגום מאדיש) שאם הוא לא יביא להם כסף הם יזרקו אותו מהבנין.

נא

אם מותר לילך לפינת חי המחללים שבת רח"ל

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אם מותר ליראי ה' לילך לטיול לפינת חי המחללים שבת רח"ל, ואמר לי דאיסור מפורש אין על זה רק שהרבנים לא רוצים שילכו לשם ומשום שכאשר אחרים (=בעלי פינות חי ועסקים אחרים) יראו שנמנעים מלילך למקומות המחללים שבת הם יחשבו על זה.

נב

בענין כפרה למדליק אור בשנתו בשבת רח"ל

שאלתי למו"ר זצוק"ל ע"ד אדם שעבר עבירה בשנתו וכגון שהדליק האור בשבת רח"ל, ואמר לי שזה שום דבר מדחשיב מתעסק, והעיר מהא דכתובות (מ"ו ע"א) שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה ע"ש. ושאלתיו גבי מתעסק בחלבים ועריות

ואמר דהתם שאני שכן נהנה (עי' קידושין דמ"ג ע"א).

נג

אכילת סעודה שלישית קודם מנחה של שבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם אפשר לעשות סעודה שלישית קודם תפילת מנחה דשבת ואמר לי שמסתמא כן (והאריך לדון בענינא דאכילה קודם מנחה גדולה).

נד

סעודה שלישית הנמשכת אחר צאה"כ אי יכול לכוון בזה למלוה מלכה

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות אדם שנמשכת סעודה שלישית אצלו אחר צאת הכוכבים אם יכול לכוון כשממשיך באכילה אחר צאה"כ שתעלה לו אכילתו עבור סעודת מלוה מלכה, ואמר לי דאולי אפשר אבל בפשיטות סעודה זו זמנה אחר הברכה.

נה

שתיית יין בסעודה שלישית

שאלתי למו"ר זצוק"ל להמבואר בדברי הר"מ ז"ל הל' שבת (פ"ל ה"ט) דיש לקבוע כל אחת מג' סעודות על היין אם צריך לשתות יין בס"ג ואמר לי דהעולם לא נוהגים בזה היום, ושאלתיו אם עכ"פ יש לשתות קצת יין, ואמר לי מו"ר זצוק"ל (דאם לא נהגו) אין הברכה בין טיפה ליותר. [הערת הג"ר ישעיה כהן שליט"א: המשנ"ב סי' רצ"א (ס"ק כ"א)]

ושמחו וז"ל משמע דגם בשבת איכא מצות שמחה, ובאמת בספרי פרשת בהעלותך (י' י') יש מ"ד דמפרש הפסוק וביום שמחתכם אלו שבתות עכ"ל, וע"ש. אמנם עי' באילת השחר עה"ת (שם פ"י פסוק י') דמייתי מו"ר זצוק"ל למ"ש בספרי וכתב עלה דצ"ב היכן מצינו שיש חיוב שמחה בשבת ע"ש היטב.

נח

לימוד חדש או חזרה בשבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם ביום השבת עדיף לחזור על החומר הנלמד במשך ימי השבוע או להרחיב ידיעות במסכתות אחרות, ואמר לי לחזור.

נט

נסיעה לשבת צפת אי מיקרי עונג שבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות מאן דהוא החפץ ליסע לעיה"ק צפת ת"ו לשבת ועולה זה סכום רב אם מיקרי בכלל עונג שבת, ושאלני אם זה עונג הגוף או עונג הנשמה, ואמרתי דשניהם, ואמר לי "שיסע", ואחר זמן שאלתי למו"ר זצוק"ל בהיכא דאיכא לו רק עונג הגוף מהא אם חשיב עונג שבת ואמר לי שכן. ואמר "אכול משמנים שתה ממתקים", אמנם הוסיף ואמר לן דהגרא ז"ל אמר דמי שאוכל הרבה בשבת, כל השבוע אוכל הרבה, ומי שלומד הרבה בשבת כל השבוע ילמד הרבה.

ועי' בספר ימלא פי תהלתך (עיונים בתפילה, עמוד שע"ט) דפי' מו"ר זצוק"ל על מ"ש בזמירות שבת ביום השבת שישו

כתב לשמות יין בסעודה שלישית, ומעיד אני על עצמי שראיתי את רבינו שותה גביע שלם או רוב גביע, וצ"ע, עכ"ל. ואנן בענייתין הארכנו בזה בתשובותינו גם אני אודך חט"ז סי' ח' ע"ש היטב, ואכמ"ל.

נו

קראוהו לתורה ולא אכל סעודה שלישית

אמרתי למו"ר זצוק"ל דשמעתי משמיה שאמר שמי שקראוהו לעלות לתורה ולא אכל סעודה שלישית יעלה לתורה דענשו חמור, ושאלתיו דלכאורה בזה"ק מבואר דברים נוראים על מי שאינו אוכל ג' סעודות ואמר לי מו"ר זצוק"ל דשם (במי שאינו עולה לתורה) זה עונש מיתה. ולגופם של דברים אמר לי מו"ר זצוק"ל דהחזו"א ז"ל אמר דבר זה ולא הוא.

ובפ"א שאלתי ממו"ר זצוק"ל דלכאורה

כתבו הפוסקים בכ"מ דבאם יש לו סיבה מוצדקת אינו חייב לעלות אע"פ שקראוהו, ושאלני איזה סיבה מוצדקת יש בכאן ואמרתי דהא לא אכל סעודה שלישית ואמר לי שלא כולם יודעים שלא אכל.

נז

שמחה בשבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם יש דין שמחה בשבת ואמר לי דכן. ועי' בספר ימלא פי תהלתך (עיונים בתפילה, עמוד שע"ט) דפי' מו"ר זצוק"ל על מ"ש בזמירות שבת ביום השבת שישו

במשנה ברורה" [והיינו דיברך בורא מיני בשמים].

סב

אם הוצאות סעודת מלוה מלכה חוזרות שאלתי למור"ר זצוק"ל אם הוצאות סעודת מלוה מלכה חוזרות, ואמר לי שאינו יודע. ובאילת השחר עמ"ס שבת (דף קי"ח ע"א, ד"ה מאי דבעית למיכל באפוקי שבתא אכליה בשבתא) כתב מור"ר זצוק"ל וז"ל ופירש"י ואע"ג דאמר' לקמן לעולם יסדר אדם שולחנו במוצ"ש, ה"מ למאן דאפשר ליה, משמע שע"ז אין את הכלל של לוו עלי ואני פורע, והיינו משום שאינו בשבת עצמו, ולפי זה גם בהבדלה אין כלל זה, והא דמשמע בב"מ (דף מ"ב א') דרק ת"ח היו מקפידים על הבדלה על היין, אינה ראייה כלל משום דהתם אין הכוונה דע"ה לא הבדילו מחמת עוני אלא מחמת לזול בהמצווה, וא"כ אין זה ראייה שאין דין לוו עלי, עכ"ל, ודוק.

וע"ע באילה"ש (שם, דף קי"ט ע"ב סוד"ה אמר ר' אליעזר וכו') דנסתפק מור"ר זצוק"ל אם הוצאות מלוה מלכה הוו בכלל הוצאות שבת, וע"ש היטב.

סג

בהא דהיה החידושי הרי"ם ז"ל בוצע בסעודת מלוה מלכה על פרנסת חלה שנשתיירה משבת

בספר יינה של תורה (עמוד קל"ב) הביא מספר חידושי הרי"ם עה"ת

זצוק"ל וז"ל בספר גביע הכסף כתב בשם הגר"א מרגלא הוה בפומיא בשבת מצוה להתענג באכילה ושתיה ומצוה ללמוד וטוב יותר שירבה בלימוד מבאכילה ושתיה שההרגל נעשה טבע אצלו וילמוד גם בחול, והלימוד תמיד מצוה הוא ואכילת השבת תגרור לו תאות אכילה ג"כ אף בחול, עכ"ד. ועי' במ"ש מור"ר זצוק"ל אהא, ע"ש.

ס

שמיעת הבדלה בשמו"ע

שאלתי למור"ר זצוק"ל דבישיבה ישנם בחורים המאריכים בשמו"ע דערבית דמוצ"ש"ק ותוך כדי כך עושים הבדלה בישיבה והם שומעים זאת אם מהני לצאת בזה ידי חובת הבדלה, ואמר לי שלא כדאי, והוסיף ואמר שאמנם אפשר לעשות זאת אבל לא כדאי. [ועי' בספר שלמי תודה (פורים, סימן י"ח ס"ק ב') ע"ש היטב].

סא

ברכת החרם בהבדלה דמוצאי שבת

שאלתי למור"ר זצוק"ל במי שיש לו הדסים להבדלה במוצאי שבת מה יברך עליהם דבמ"ב סי' רצ"ז (ס"ק א') מבואר דבמוצ"ש מברך על כל מין שיהיה בורא מיני בשמים ע"ש, ואמנם אף מהמ"ב גופי' מבואר דלכתחילה יקח דבר שברכתו בורא מיני בשמים, איברא דמאיך קחזינן לרבוותאי דסבירא להו דאהדס דמוצ"ש יברך בורא עצי בשמים, ואמר לי מור"ר זצוק"ל "כמו שכתוב

(עמוד רצ"ד) דס"ל דעדיף לבצוע בסעודת מלוה מלכה על פרוסה שנשתיירה משבת מאשר לבצוע על חלה שלימה ע"ש. ושאלתי למו"ר זצוק"ל אם יש להוכיח מהא דשיירי מצוה חשיבו טפי משלם, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דאפשר לבצוע על השלם ולאכול את השיירי מצוה אחר כך.

סד

ציונים לאיזה דברים ששמענו ממו"ר זצוק"ל והבאנום בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני עירובין

א. בהא דילפינן מקראי איסור הוצאה מרה"י לרה"ר ולהיפך (סימן א', ד"ה וכששאלתי, ובשלהי הסימן ד"ה ולקושטא).

ב. אם ברה"ר בעינן ט"ז אמה לארכו וט"ז אמה לרחבו (סימן ט', בשלהי הסימן ד"ה ועתה).

ג. היכא דנקרע חוט העירוב ביום השבת מאי יעביד (סימן מ"ו, ד"ה ובעזה"י).

ד. כשיש אזעקה בשבת אם מותר להציא זקן בכסא גלגלים למרחב מוגן (סימן נ"ד, ד"ה והנה עתה).

ה. אם אשתו כגופו הוי דין או סברא (סימן פ"ב, ד"ה אחר שכתבתי).

ו. אם מהני לערב בכמהין ופטריות כהאידנא (סימן קכ"ח, ד"ה והלום).

ז. אם מ"ש בנזיר (ל' ע"ב) מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה הוי אף בעירובי תבשילין (סימן קל"ג, ד"ה איכו).

ח. בדברי הגליוני הש"ס בנזיר (ל' ע"ב) בהא דמערבין לנזיר ביין וכו' (סימן קל"ד, ד"ה וכשהצעתי).

ט. בהא דמודדין תחום העיר בחבל פשתן מדכתיב ופתיל פשתים בידו (סימן קנ"ה, ד"ה והלום).

י. אם רוח רעה שריא על אוכלין הנמצאים בבית הקברות (סימן קע"ג, ד"ה אחר).

עניני המועדים

א

ברכת האילנות על אילן מורכב

שאלתי ממור"ר זצוק"ל אודות אילן המורכב כלאים אי שרי לברך עליו ברכת האילנות דהשאלה אי הוי בכלל "אילנות טובות" דאמרינן במטבע הברכה, ותוך כדי דיבור אמר לי מור"ר זצוק"ל כמוסיף עלה "אילן שנעשתה בו עבירה" אכן אמר דברכת בורא פרי העץ אפשר לברך עליו (עי' שו"ע יו"ד סימן רצ"ה ס"ז, וגבי ברכת שהחיינו על פרי המורכב עי' בביאור"ל סי' רכ"ה ס"ג ד"ה פרי, ע"ש). ואמרתי דמ"מ השאלה אם הו"ל בכלל אילנות טובות ע"מ לברך עליו ברכת האילנות, ואמר לי בתמיהה (בתרגום מאידיש) וכי חסר אילנות טובות. (ועי' פסק"ת ח"ב סי' רכ"ו ס"ו).

ב

ברכת האילנות ביום השבת

שאלתי למור"ר זצוק"ל אם אוכל לברך ברכת האילנות ביום השבת מחשש שאשכח לברך אח"כ, ואמר לי "תגיד למישהו שיזכיר לך", ושאלתיו לענין מעשה אם מותר לברך ברכת האילנות בשבת, ואמר לי בהאי לישנא "כנראה על פי הדין אפשר", ואמר דיש בזה בכה"ח, ועי' מ"ש הכה"ח ז"ל סי'

רכ"ו (ס"ק ד'), ע"ש היטב. ועי' נמי בספר כאיל תערוג (מועדים, עמוד נ"ה).

ג

בדיקת חמץ לבחורי ישיבה בפנימיה

שאלתי ממור"ר זצוק"ל אם בחור צריך לבדוק חמץ בחדרו בישיבה, והשיבני דרצוי, ושאלתיו אם הוא צריך לברך על הבדיקה והשיבני שלא, ועי' בספר כאיל תערוג (מועדים, עמוד ס"ב).

ד

אכילת מצות עבות בערב פסח

שאלתי למור"ר זצוק"ל דהנה ישנם קהילות האוכלות בפסח מצות דקות וישנם קהילות האוכלים מצות עבות ויש לעיין אם הנוהגים לאכול מצות דקות מותרין לאכול מהמצות העבות בערב פסח (עי' שו"ע סי' תע"א ס"ב) ותמה מור"ר זצוק"ל אהא ואמר לן דהמצות העבות גם הן כשרות וכדשנינו (פסחים ל"ז א') עד טפח, ובמילא אסור לאכול מהמצות העבות בער"פ דגם הם מצות.

ה

אי מהני לחרוך מצה השבורה בצידה לאחשובי בשלימה

שאלתי ממור"ר זצוק"ל גבי מצה השבורה בצידה אם מהני

ח

אם בני יכלו לקיים מצות מצה במן
שאלתי למו"ר זצוק"ל אם בני ישראל יכלו לקיים מצות מצה במן, ואמר לי דזה לא מחמשת המינים, ואמרתי למו"ר זצוק"ל דבספר אגרא דכלה להגה"ק מדינוב זלה"ה (פרשת בשלח) כותב שהיה אפשר לקיים מצות מצה במן, ואמר לי "אני לא חושב כך", (והוסיף ואמר לי על הגה"ק מדינוב ז"ל בזה הלשון "הוא היה גדול הדור"). [הערת חכ"א שליט"א: עי' אילה"ש בשלח ט"ז ד' ועי' ריטב"א קידושין ל"ז ב'].
אם בני יכלו מצות במדבר

ט

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אם אמנם בני יכלו מצות במדבר ומאין היה להם מצות, והשיבני דודאי שאכלו וקנו מתגרי נכרים.

י

לקיחת חסה למצות מרור

שאלתי ממו"ר זצוק"ל היאך יוצאים יד"ח מצות מרור בחסה והא אי"ז חריף, ואמר לי דבחיי אדם משמע שיוצאים ידי חובת מרור אפילו שזה לא חריף, ובחזון איש חולק על זה (ועי' בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני פסח (סימן רל"ו) דהבאנו דברים יקרים ומופלאים שאמר לן מו"ר זצוק"ל בענינא דמצות מרור בחסה, ע"ש היטב).

לחורכה במקום שבירתה בכדי שכל הקצוות יהיו אפויים ולהחשיבה כמצה שלימה לענין לחם משנה, ואמר לי דאומרים בשם החזו"א ז"ל שהקיל בזה, ואמרתי למו"ר זצוק"ל שמטין משמיה דהגרש"ז אויערבאך זלה"ה שאמר שאינו יודע אי ד"ז מהני ברם ביו"ט אסור ליעביד הכי, ואמר לי דיכול להיות שביום טוב איכא בזה מתקן מנא.

י

צירוף מצה השמורה משעת טחינה ללח"מ

שאלתי למו"ר זצוק"ל במי שאוכל רק ממצה השמורה משעת קצירה, וכעת יש לפניו שני מצות האחת שמורה משעת קצירה והשניה שמורה רק משעת טחינה, אם מצטרפות הם ללחם משנה, ואמר לי דיכול לעשות בהם לחם משנה.

ז

אם צריך להקנות המצות לאורחים

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם צריך להקנות את המצות לאורחים והשיבני שבזה שנותן לאורח לאכול את זה הרי שזה גופא מעשה הקנין דאל"כ למה נתנה לו וכי להסתכל על זה או לשחק בזה, וע"כ שמעשה האכילה הוא הקנין. (ועי' מאי דביארנו בזה בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני פסח סימן קמ"ב ע"ש היטב). ועי' נמי בספר כאל תערוג (מועדים, עמוד קט"ו).

יא

קיום מצות ד' כוסות במיץ ענבים

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם אפשר לצאת יד"ח ארבע כוסות במיץ ענבים, והשיבני דבפשטות כן אך שמע משמיה דהגריש"א זלה"ה דסבירא ליה שמצד שמחת יו"ט לא יוצאים בזה, והוסיף נמי משמיה דהגריש"א זלה"ה שישים שליש יין ושני שלישי מיץ ענבים.

יב

שתיית ד' כוסות יין בשיעורא דר"ח נאה ז"ל או במיץ ענבים וכשיעורא דמרן החזו"א ז"ל

שאלתי ממו"ר זצוק"ל באדם דשתה ב' כוסות יין כשיעור חזון איש ונסתפק על הב' כוסות הנותרים אם יקח ב' כוסות יין רגיל בשיעור הר"ח נאה ז"ל מחמת שלא היה בכחו לשותות עוד יין בשיעור גדול, או דיקח ב' כוסות מיץ ענבים בשיעורא דמרן החזו"א ז"ל, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דהחפץ חיים כותב (=ע"י מ"ב סימן ער"א סי"ג בביאור"ל) שבדאורייתא הולכים אחרי השיעור הגדול ובדרבנן לקולא, וארבע כוסות מדרבנן. (ועי' בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני פסח (סימן רכ"ד) מ"ש בזה, ע"ש).

יג

במ"ש בהגרש"פ "אשר גאלנו וגאל את אבותינו"

שאלתי למו"ר זצוק"ל עמ"כ בהגדה של פסח "אשר גאלנו וגאל את אבותינו" דהא אבותינו נגאלו לפנינו ואם

כן היה צ"ל אשר גאל את אבותינו וגאלנו. והשיבני מו"ר זצוק"ל בתשובה על דרך משל דאם אדם אכל ואביו נמי אכל הא ודאי דמה שטעים לו הוא מה שאיהו גופיה אכל, וביאור דברי קדשו דאף דאמנם אבותינו נגאלו לפנינו מ"מ מזכירים את גאולתינו העצמית מקודם גאולת אבותינו מחמת האי טעמא, והבן. (ועמ"כ מו"ר זצוק"ל בספרו ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה (עמוד תק"י) והו"ד נמי בספר כאל תערוג (מועדים, עמוד קנ"ב) ע"ש היטב).

יד

בענין ליל שימורים

דיברו עם מו"ר זצוק"ל בענינא דליל שימורים וגדרו ואמר "מן המזיקים בלבד לא מגנבים ולא משום דבר, רק מן המזיקים". ועי' בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני פסח (סימן ר"ס) מש"כ אדברי מו"ר זצוק"ל. ועי' נמי בהגהותיו ידידנו הרה"ג החו"ב רבי מתתיהו גבאי שליט"א הנדפסות בהגדש"פ ברכת נתנאל (עמוד ל"ז) מאי דמייתי מספר אמרי חיים עוזר עמ"ס פסחים (דף ק"ט ב') משמ"י דמו"ר זצוק"ל בענינא דליל שימורים ע"ש היטב.

טו

במ"ש הפלא יועץ דחטא בפסח חמור מכולא שתא

שמעתי דאמרו למו"ר זצוק"ל דבפלא יועץ (ערך פסח) כתב שחטא בפסח חמור מחטא בכל השנה כולה,

יח

הכניסו חס"ת לארון קודם יזכור אם יוציאוהו שוב לזכור

שאלתי למו"ר זצוק"ל דבבית כנסת פלוני הכניסו הספר תורה לארון הקודש ביו"ט מקודם שאמרו יזכור אם צריך להוציא חס"ת לזכור או דסגי דיאמרו יזכור בלא הוצאת ס"ת. והאריך מו"ר זצוק"ל ואמר לן דס"ת אין מוציאין סתם רק עם סיבה, וכגון דמוציאים חס"ת לקרוא בו, אמנם אם רוצה לתקן אות בס"ת יכול להוציאו, אך אין מוציאם בלא סיבה.

יט

גוי שהגיע קודם החג מחו"ל לא"י ע"מ להתגייר אי עושה בא"י יו"ט שני

שאלתי למו"ר זצוק"ל בגוי בן חו"ל שהגיע לא"י מחו"ל קודם חג השבועות ע"מ להתגייר בארה"ק, ונתגייר ונשאר בא"י בחג השבועות, אם צריך לעשות יו"ט שני מטעמא דגר שנתגייר כקטן שנולד, ואמר לי מו"ר זצוק"ל וכי אתמול לא אכל בודאי שאכל (והיינו דכוונתו דלא נשתנתה המציאות שלו גופי' ועושה יו"ט שני, ודוק).

כ

האומר בשבת חוה"מ בבהמ"ז יעו"י מקודם רצה

שאלתי למו"ר זצוק"ל במי שאמר בשבת חוה"מ בברכת המזון יעלה ויבא ואח"כ אמר רצה אם צריך

ושאלתי למו"ר זצוק"ל וכי חמור חטא בפסח מחטא ביוהכ"פ, ואמר לי דכנראה יום הכיפורים חמור טפי דזה "בפלטרין של מלך" ואינו דומה חטא בפלטרין של מלך לחוטא רגיל, והביא לזה ראיה מהא דאי' בבבא מציעא (פ"ג ע"ב) באב ובנו שבאו על נערה המאורסה ביוהכ"פ וסקלום (והיינו לפום חומרת הענין). ועי' בספר מאיל המילואים (עמוד מ"ה) והו"ד נמי בספר כאיל תערוג (מועדים, עמוד קנ"ה), ע"ש.

טז

הקבלת פני רבו ברגל אחר השקיעה

דברתי עם מו"ר זצוק"ל בענין מצות הקבלת פני רבו ברגל ואי מהני הקבלת פני רבו בזמן דאחר השקיעה עד ערבית במוצאי יו"ט אחרון, ואמר לי דתלי' זה באם אפשר להקביל פני רבו בימים הבאים (=ר"ל בימי התשלומין) או לאו, וממה נפשך דאם אפשר מהני, ואם לאו לא (ועי' בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני יום טוב סימן קנ"ו).

יז

שיעור הקבלת פני רבו ברגל

ראיתי דמאן דהוא שאל למו"ר זצוק"ל מהו השיעור דהקבלת פני רבו ברגל ואמר לו "אפילו רגע אחד", ושאלתי למו"ר זצוק"ל אם רבו צריך לראותו ואמר לי "לא צריך".

גם על רבי עקיבא ואם רבי עקיבא היה נפטר היה יותר גרוע ועל זה השמחה (ועי' בספר כאל תערוג (מועדים, עמוד רכ"ה) מ"ש לדברי הרמ"ע מפאנו ז"ל במאמר מעיין גנים עניני ספיה"ע ליל ל"ג, ע"ש היטב).

כד

הנוהג שלא להסתפר עד שבועות אם יכול לגזוז בחלאקה דבל"ג בעומר

שאלתי למו"ר זצוק"ל במי שנוהג שלא להסתפר עד שבועות אם מותר לו לגזוז מעט שערות בחלאקה לילד הנעשה בן שלוש בל"ג בעומר, ואמר לי דמותר דהכל זה רק מנהג ואין בזה איסור, רק דהוא מנהג שנוהג עד שבועות.

כה

אי בסעודת מלו"מ דשבת חזון אוכלים בשר

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם אוכלים בשר בסעודת מלוה מלכה דמו"ש חזון ואמר לי שאין נוהגים. ושאלתי הא הויא סעודת מצוה, ואמר לי דהמצוה היא לאכול כזית פת ולא שור הבר [ועי' מ"ב סי' תקנ"א ס"ק נ"ו].

כו

בענין לימוד בספר "סדר הדורות" במשך השנה ובתשעה באב

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם לימוד בספר סדר הדורות מיקרי כת"ת להלומד בו. ואמר לי דתורה זה לא. "תורה זה תורה" וזה לא תורה. ונכדו הרה"ג רבי אליעזר שטינמן שליט"א אמר דהחזו"א

לחזור, ואמר לי דאין צריך לחזור, דזה רק לכתחילה ומשום תדיר קודם.

כז

הליכה בחוה"מ לבית קברות

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אם בחול המועד אפשר ללכת לבית הקברות, והשיבני דאפשר אך אין ענין בזה, כיון שביום טוב נשמות הצדיקים הולכות משם, ושאלתי אם גם בחול המועד זה כך, ואמר לי שחול המועד זה כיום טוב (לזה).

כח

אכילת סעודה רביעית במוצאי יו"ט

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אם צריך לעשות סעודה רביעית במוצאי יום טוב, ואמר לי דזה תלוי בשיטות, ובפשיטות לפי השו"ע אין צריך, אך ישנו שמדייק ברמב"ם שצריך שאם יש חיוב לאכול ביו"ט ג' סעודות אזי גם סעודה ד' צריך לאכול והשו"ע סבר שאי"צ (וע"ע בשו"ע הל' יו"ט סימן תקכ"ט ס"א, ע"ש).

כט

בענין השמחה דל"ג בעומר

שאלתי למו"ר זצוק"ל ע"ד ענין השמחה בל"ג בעומר על מה שפסקו תלמידי ר"ע מלמות דלכאורה לא נשאר מי שימות מינייהו ולשמחה מה זו עושה, ופנה אלי מו"ר זצוק"ל וכשפניו להבים אמר לי בפה קדשו דהרמ"ע מפאנו שואל את זה והוא אומר שהגזירה היתה

בהאי ענינא ולבסוף העלה דאין מועיל
התחכמות זו.

כט

הכנסת פתקים בהריצי הכותל המערבי
שאלתי ממו"ר זצוק"ל לענין הכנסת
פתקים להריצי הכותל המערבי,
ואמר לי שאם לא מכניס את היד למה לא.

ל

הוספת בקשות אסימני ראש השנה
שאלתי למו"ר זצוק"ל אם אפשר
להוסיף בקשות בראש השנה
באכילת הסימנים ואמר לי "אתה יכול
לבקש כמה בקשות שאתה רוצה", אמנם
הוסיף בחדא מחתא ואמר דהעיקר זה
התשובה.

לא

שטרי הדיוטות בכרטיסי ברכה לר"ה
שאלתי למו"ר זצוק"ל אם בכרטיסי
ברכה ששולחין קודם ר"ה
איכא משום שטרי הדיוטות שאין לקרוא
בהם בר"ה, ושאלני דמ"ט יהיה בזה שטרי
הדיוטות, ואמרתי לצד שהוא כמכתב
ברכה, ואמר לי דצריך לברר את זה והוסיף
בפ"ק ואמר דכל הענין של שטרי הדיוטות
הוא לא ברור.

ובפ"א שאלתי ממו"ר זצוק"ל אם שטרי
הדיוטות הותר משום עונג שבת,
ואמר לי "מה שרבנן אסרו אני לא יודע
אם מועיל".

ז"ל היה קורא בספר סדר הדורות בת"ב,
ואמרתי למו"ר זצוק"ל דאפשר דטעמי'
דהחזו"א ז"ל דקרא בו בת"ב מחמת דאית
ביה דברים מצערים שאירעו בדורות עברו,
ואמר לי מו"ר זצוק"ל שלא נראה לו שזה
הטעם, ואמר נכדו הנ"ל שליט"א (וכמדו'
גם מו"ר זצוק"ל גופי' אמר כן) דטעמיה
דהחזו"א ז"ל שקרא בסד"ה בת"ב לפי
שאין זה תורה. והוסיף מו"ר זצוק"ל ואמר
שזה דברים שצריך לדעת אך אין זה תורה,
והאריך לדבר בשבחי' דהסדר הדורות
אשר בקיאותו היתה "מוראדיג" והיה
חריף ובקי בכל חדרי תורה בצורה
מבהילה, וסיפר ע"ז כו"כ מעשים, ודן שם
נמי על שם משפחתו "היילפרין" ביו"ד
אחר הה"א, ואכמ"ל.

כז

קריעה בכותל לכו"כ אינשי בחולצה אחת

שאלתי ממו"ר זצוק"ל כשיש לכו"כ
אנשים חולצה אחת לקריעה אם
רשאים כ"א לעשות בה קריעה בבואם
לכותל, ובאופן שזה יהיה לבוש של כל
אחד על ידי הקנאה וכ"א ילבש בנפרד
ויקרע, ואמר לי דאפשר לעשות כן.

כח

הקנאת בגדים בכותל למיפטר מקריעה
שאלתי ממו"ר זצוק"ל אם מהני
להקנות בגדים בכותל אחד
לרעהו בכדי שלא להתחייב בקריעה, ודן

לב

בענין שני ימי הדין דר"ה

דיברו עם מו"ר זצוק"ל עמש"כ במטה
אפרים (תקפ"ב, כ"ח) דמי
שמרחמהו השי"ת דנו ביום שני דראש
השנה, ואמר מו"ר זצוק"ל דאיתא דביום
א' דר"ה הוי דינא קשיא וביום ב' הוי דינא
רפיא, ואחר כך הוסיף ואמר דבאבן
שלימה מהגר"א ז"ל אי' דגאותן הוא
משוקץ ומתועב (ואוי לו בדינו), ושאלתי
דחזינן כו"כ בעלי גאווה שעוברים ביום
הדין, ואמר לי דלעיתים הקב"ה משלם
כאן בעולם הזה.

לג

זכרינו בזכרון טוב לפניך

שאלתי למו"ר זצוק"ל מהו שאומרים
באבינו מלכנו זכרינו בזכרון
טוב לפניך, ושוב אומרים אחר מכן זכרינו
לחיים טובים דכולל הכל, ואמר לי
דמתחילה אומרים בזכרון טוב שהוא דבר
כללי ואח"כ מפרטים לחיים לשלום וכו'
וכו', ואחר זמן הוסיף מו"ר זצוק"ל ואמר
לי "שים שלום טובה וברכה", הנה נאמר
טובה ואח"כ אומרים "חיים חן וחסד"
וביאורו דקודם אומר להטובה ואח"כ
מפרט, והפטיר ואמר "אלע גוטע זאכן".

לד

סלח לנו בשמו"ע דמוצאי יוה"כ

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דבשמו"ע
דמערב דבמוצאי יוה"כ אמרין

סלח לנו אבינו כי חטאנו, והא כל יוה"כ
ביקשנו מחילה, ואמר לי "ביקשת מחילה,
אבל מי אמר שנמחל לך".

לה

קניית אתרוג במחיר גבוה כמה ימים קודם החג כשיכול לקנותו בערב החג בפחות

שאלתי ממו"ר זצוק"ל דכמה ימים
קודם החג אתרוג מהודר נמכר
בכמאתים שקלים אך בערב החג מוזילים
את מחירי האתרוגים המהודרים באופן
שאפשר למצוא אתרוגים מהודרים
בעשרים שקלים, ויל"ע אם ישנו ענין
לקנות את האתרוג המהודר כמה ימים
קודם החג או דיכול לחכות לקנותו בערב
החג בזול (והיינו דיל"ע אם ישנו בזה
זילותא להמצוה שמניחה לערב החג).
ולמעשה אמר לי מו"ר זצוק"ל דאם בטוח
שישארו לו אתרוגים מותר.

ובו בפרק סיפר לי מו"ר זצוק"ל שהביאו
לו אתרוג גדול שבקושי אפשרי
להחזיקו, וספרתי לו להסיפור הידוע
באחד הרבנים בירושלים של מעלה
שהראה לו אברך אחד אתרוג מהודר
לבדיקה ואמר לו הרב שאתרוג זה מהודר
הוא אך לא בשבילו שכן עליו לקנות
בכסף זה בגד לחג. ונהנה מו"ר זצוק"ל
טובא מהא. (ושו"ר בספר כאיל תערוג
(מועדים, עמוד תנ"א) דכ' דמרגלא בפומי'
דמו"ר זצוק"ל לומר לאברכים שהגיעו
אליו עם ד' מינים שקודם חובה עליהם

לח

בענין לולב שיחידהו למצוותו

שאלתי ממו"ר זצוק"ל ע"ד לולב שיחידהו למצוותו אם מותר לחתוך הימנו עלים לאיגוד הלולב ומיניו ואמר לי דזה תלוי בהשתמשות ואם השתמשו בו מסתמא שלא ואם לא (השתמשו בו) זה שום דבר (ומותר).

לט

הכנסת סירים לסוכה אי פוסלה

שאלתי למו"ר זצוק"ל דבכחול המערבי ישנה סוכה גדולה ויש המביאין שם סירים אם ד"ז פוסל להסוכה (עי' במ"ב סי' תרל"ט סק"ה) ואמר לי "מדאורייתא זה כשר", ושאלתיו אם אפשר לברך שם לישב בסוכה ואמר לי "למה לא". [נמאי דיש להעיר בזה ממ"ש השעה"צ (תרל"ט, י"ג) עי' במאי דכתיבנא בעזה"י בגליון אליבא דהלכתא (גליון ס"ג, עמוד קע"ה), ע"ש].

מ

היושב בסוכה ובא עני לבקשו צדקה, והכסף מונח בביתו אם צריך לילך להביא לו

שאלתי למו"ר זצוק"ל כאשר אדם יושב בסוכה ובא עני ומבקש הימנו צדקה והארנק שלו נמצא בביתו אם צריך להפסיק משיבתו בסוכה לילך להביא לעני כסף מביתו, ואמר לי "לא יהיה לעני מה לאכול, אני רגיל לומר הוא חושב

לקנות בגד לאשה מפני שמחת יו"ט ואח"כ להשקיע בד' מינים דזה אפשר להשתמש בשל אחרים, ע"ש).

לו

אם יקנה אתרוג מהודר או פחות מיניו ויתן שאר הכסף לצדקה

אמרתי למו"ר זצוק"ל דבקשוני לשאול בהיכא דיכול אדם לקנות אתרוג במאתים שקלים, או שיקנה אתרוג במאה שקלים ויתן השאר לצדקה, היכי יעביד, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דאם מדובר בעני שמגיע ומבקש כסף עכשיו (לאכול) אז יתן לעני, אך אם מדובר בקופה אין צריך ליתן ומשום חיוב מצוה בשעתה. (ועי' בספר כאיל תערוג (מועדים, עמוד תנ"ב), ע"ש).

לז

בענין אתרוגי מרוקו

סיפר לנו מו"ר זצוק"ל שבכל סוכות מגיע אליו מאן דהוא ונותן לו אתרוג ממרוקו שהוא בעצמו קוטף, אתרוג יפה מאד, [ויש אחד שנותן גם כן אך אינו יפה כהאתרוג הנ"ל, וכמדו' הוסיף נמי דהאתרוג השני יקר וגם לא כזה יפה]. ובמרוקו יש שטח של שלוש קילומטר על חמישים מטר לרוחב ושם גדלים רק אתרוגים, ופעם היה שם רק אתרוגים בלתי מורכבים וכיום במדינה שם "קיבלו שכל" להרכיב, פעם לא היה מורכב ועתה רוצים להרכיב.

והקב"ה מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז וכאו"א מבעט בסוכתו ויוצא, ע"ש. והתם (ג' ע"ב) אי' והאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה, וקאמרו בגמ' "נהי דפטור בעוטי מי מבעטי", ע"ש ודוק.

ובפ"א שאלתי ממו"ר זצוק"ל שוב להאי שאילתא ואמר לי דחשיב מצטער, ואמר נמי דאף אם יכל לעשות סוכתו במקום אחר שלא יהיה לו חם כל כך מכל מקום כעת נקרא מצטער.

מב

אי בנענועין יש משום לא תתגודדו שאלתי למו"ר זצוק"ל בהיכא דמתפלל בחג סוכות במנין שסדר הנענועים שם אינו כסדר שנוהג בו, אם ינענע כמנהגו ואי איכא למיחש בזה משום לא תתגודדו. ואמר לן "מסתמא שלא" (היינו דמסתמא אין בזה משום לא תתגודדו).

מג

הדלקת נר חנוכה בישיבה

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות ישיבה שהפנימיה החדר אוכל ואולם הישיבה באותו בנין היכן ידליקו נר חנוכה, ואמר לי שידליקו בחדר אוכל. ושאלתיו אם ידליקו בכניסה לחדר אוכל או בפנים, ואמר לי דאפשר כך ואפשר כך, ואין שעושים זה לא ברכה לבטלה, ועי' בספר כאיל תערוג (מועדים, עמוד תקמ"ו) במכתבו דמו"ר זצוק"ל לבנו הגר"ש שיבדלחט"א, ע"ש היטב.

(=הבעה"ב) שהוא ירויח את הפרוטה הזו, הוא לא ירויח". ושאלתי דלפי"ז גם כשעוסק בלימוד צריך ליתן לעני צדקה ואמר לי "נכון, צריך, העני יהיה רעב".

מא

בעניני מצטער פטור מן הסוכה

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהיכא דישנם זכובים וחרקים בסוכה ומפריעהו זה בשנתו אי מיקרי מצטער דפטור מן הסוכה, ושאלני אם זה כ"כ מפריע, ואמרתי שכן, ואמר דאם כן הוי מצטער ופטור, ושאלתיו אודות איסטניס שמפריע לו החרקים אם אמנם די בכמה חרקים בודדים שיקרא מחמתם מצטער ואיירי במפריע לו, ואמר לן דלמה לא, והוסיף ואמר לך זה לא מפריע ואתה חייב ולו זה מפריע והוא פטור, ואחר זמן שאלתי ממו"ר זצוק"ל דרצוני לידע אם אמנם כל צער קטן סגי למיחשב כמצטער פטור מן הסוכה, ואמר לי "לא כל צער, במשנה כתוב שהמרק מתקלקל" (וכמדו' שאלתיו גם בהיכא דמטפטף מעט טיפות גשם ומפריעהו זה בשנתו אי מיקרי מצטער, וכמדו' אמר שיתכן).

תו שאלתי למו"ר זצוק"ל באופן שחם מאד בסוכה אי מיפטר מלישב שם מדינא דמצטער פטור מן הסוכה ואמר לי שלכאורה כן, והוסיף מו"ר זצוק"ל דבמסכת עבודה זרה (דף ג' א') אי' דלע"ל יאמר הקב"ה לגויים מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה וכו' וכו'

משום מפרסומי ניסא. ושאלתי למו"ר זצוק"ל דבשבת (כ"א ב') נתבאר דשיעור ההדלקה עד דכליא ריגלא דתרמודאי והא הוו גויים, והשיבני דזה לענין שיעור הזמן עד שהם הולכים אך לא בשבילם.

מז

בקשות בשבת זאת חנוכה

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אם אפשר להתפלל ולבקש בקשות בזאת חנוכה שיוצא בשבת, דידוע מהספה"ק דזאת חנוכה הוי גמר החיתום, ותיכף ומיד אמר דהבני יששכר אומר את זה (=דזאת חנוכה הוי גמר החיתום). אמנם למעשה אמר מו"ר זצוק"ל "אפשר להתפלל בערב שבת, זה בדיוק אותו דבר".

מח

לימוד הלכות חנוכה באמצע הסדרים

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אם לימוד ההלכות חנוכה קודם חנוכה באמצע הסדר הוי ביטול תורה "באיכות" וכגון שדרכו ללמוד בסדר בבא קמא וילמד עתה תחת זה הל' חנוכה, ואמר לן בתמיהה "וכי אם לומד בבא קמא ועתה לומד בבא מצינא זה ביטול באיכות, גם זה תורה ואף את זה צריך ללמוד, הרי צריך לדעת הלכות חנוכה", תו הוסיף דזה נקרא כהלכות חג בחג דעומד על הפרק.

מט

הכאת המן בקריאת המגילה

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם יש ענין להכות בכל המן שבמגילה

מוד

צירוף בחורי ישיבה על חנוכה אחת

שאלתי למו"ר זצוק"ל ע"ד בחורי ישיבה שישנים בפנימיה אם אפשר להם להצטרף על חנוכה אחת דיש מפקקים בזה ואמר לי "יכול להיות שהם לא חייבים בכלל, אבל אם כן זה רק מהדרין מן המהדרין" (ויוצאים ע"י הצטרפות).

מה

המשתתף בפרוטה בנ"ח אם צריך להגביה השמן

שאלתי ממו"ר זצוק"ל באופן שמשתתף בפרוטה עם אדם אחר בהדלקת נר חנוכה אם צריך להגביה את השמן ואמר לי דאין צריך. ושאלתי בגוונא שאינו משתתף בפרוטה רק דהאחר מקנה לו שמן מחלקו, אם צריך להגביה השמן, ואמר לי דהכל ג"כ כפי שסיכמו ביניהם (וא"צ להגביה).

מוז

הדלקת נ"ח בצד שיש בו רחוקים משמירת תומ"צ או בצד שיש בו חרדים

שאלתי ממו"ר זצוק"ל באופן דיש בצד אחד של הבית עוברי דרכים הרחוקים משמירת תורה ומצוות ובצד שני ישנם עוברי דרך החרדים לדבר ה', היכן עדיף להדליק את החנוכה אם בצד החילוניים ומשם מפרסומי ניסא טפי או בצד דהחרדים, ומו"ר זצוק"ל התבטא בחריפות גדולה דאטו אכפת להחלונים מזה והוי כמדליק לגויים דאטו יש בזה

אמנם אם אין צריך הוא לאכול מזה אם כן יצא, אח"כ דברתי עם מו"ר זצוק"ל עוד בהאי ענינא ואמר לי דאפשר ליתן זה לבני הבית (לאחרים).

נב

משלוח מנות בשותפות

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם ב' חברים נותנים לחבר אחד משלוח מנות שיש בו ארבע מנות אם יוצאין שניהם יד"ח משלו"מ, וא"ל למה לא, ואמרתי דאולי צריך ב' כלים וא"ל אליבא דאמת יש גם לראובן שתי מנות וגם לשמעון שתי מנות (וכעת נתבוננתי דיל"ד בזה מהא דאין עושין מצוות חבילות, ויש לחלק).

נג

אם במשלוח מנות יש להניח ב' מנות בב' כלים

שאלתי למו"ר זצוק"ל אי בעי להניח המשלוח מנות ב' מנות בב' כלים למיחש דאילו יניחן בכלי אחד הכלי מצרפן, ולא חייש לזה מו"ר זצוק"ל [ועי' בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני עירובין (סימן ע"ב) דהארכנו בזה].

נד

נתינת מתנות לאביונים לקופת צדקה או אביון שמכיר

אמרתי למו"ר זצוק"ל דישנו אביון שהנני מכיר באופן אישי, וישנה בשכונתינו קופת צדקה, להיכן עדיף ליתן מתנות לאביונים, ואמר לי דאפשר לקיים שניהם.

ואמר לי דאין חיוב, ושאלתיו אם עכ"פ יש בזה ענין והפטיר ואמר "ענין". ועי' מ"ש רמ"א ז"ל בהלכות מגילה סימן תר"צ (סעיף י"ז) ובמ"ב (שם, ס"ק נ"ט) ע"ש היטב. ובספר כאיל תערוג (מועדים, עמוד תרי"ח) כתב דמנהגו דמו"ר זצוק"ל דבאמירת המן הראשון והאחרון שבמגילה רקע ברגלו על הרצפה, ע"ש. ועי' מאי דהאריך בזה ידידנו הרה"ג צנמ"ס מוה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך וש"א"ס בספרו פרדס יוסף החדש (פורים, עמוד רי"ג ואילך) ובמאי דמייתי שם מדברינו בעזה"י, ע"ש באורך.

נ

שלח משלוח מנות מקולקל אי יצא יד"ח

שאלתי ממו"ר זצוק"ל דאחד שדר לן משלוח מנות וכשבדקתי היין ראיתי כי פג התאריך שלו לפני שש שנים (והיה מקולקל) אם יצא השולח יד"ח משלוח מנות (השאלה באופן שהיה יין ועוד מין מאכל אחד בהמשלוח מנות), ואמר לי "מסתמא לא".

נא

שליחת משלוח מנות עם דברי סוכר לחולה סוכר

שאלתי למו"ר זצוק"ל אדם ששלח לרעהו משלוח מנות עם דברי סוכר וזה שנשלח לו המשלו"מ חולה בסכרת אם יצא השולח יד"ח משלוח מנות, ואמר לי דתלוי, דאם צריך שזה ששלחו לו יאכל מזה אם כן לא יצא,

עוד ראיתי דשאל בחור אחד ממו"ר זצוק"ל אם יעשה משמר וילמד בליל פורים דאפשר ומחמת כן יתעייף למחר ולא יקיים מצוות היום בצלילות כדבעי ואמר לו שילמד, וחזר הנ"ל ושאל הרי יתעייף מכך, והשיב "העיקר שילמד".

נז

בענין "משתה אחשוורוש" אי האוכל שם היה כשר

שאלתי ממו"ר זצוק"ל במ"ש בפרקי דרבי אליעזר (פרק נ') איש יהודי וגו' רבי שמעיה אומר וכי לא היה בשושן הבירה יהודי אלא מרדכי בלבד והא כתיב והיהודים אשר בשושן (אסתר, ט' י"ח) אלא לפי שהיה יהודי צדיק ובן אבות ומזרע המלוכה והיה עוסק בתורה כל ימיו ובפיו לא היה נכנס מאכל אסור לפיכך נקרא איש יהודי, ע"כ, וצ"ב מה בין אי אכילת דבר אסור להא דנקרא איש יהודי, ואמר לן מו"ר זצוק"ל דכיון שלא אכל מאכלי גויים במילא נקרא איש יהודי, והוסיף ואמר דבמשתה אחשוורוש עיקר התביעה היתה שהלכו לשם, אך אמנם אכלו מאכלים כשרים, ומשאמרתי למו"ר זצוק"ל דבס' ריח דודאים להגה"ק מדינוב זלה"ה (מגילה י"ב א') כתב דאכלו שם מאכ"א היה ד"ז בעיניו לפלא. (ולקושטא דמילתא יל"ד בזה מכ"מ וכדכתיבנא בפתחא דאגדתא לספרנו ענפי משה בהלכות מאכלי עכו"ם, ע"ש באורך).

ובפ"א אמרתי למו"ר זצוק"ל דראיתי משמו דהאוכל במשתה

נה

אם אביון צריך ללוות מעות עבור נתינת מתנות לאביונים

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות מי שאין לו מעות כלל אם צריך ללוות מעות בכדי לקיים מצוות מתנות לאביונים (ובמ"ב (תרצ"ד, א') נתבאר דגם אביון יתן ממה שנתנו לו, וישנם פעמים שלא קיבל ומאי יעביד), ואמר לי דאם ילווה מאיפה הוא יחזיר, ואמרתי דילמא יהא זה כשבת דאי' (ביצה ט"ז א') לוו עלי ואני פורע, ואמר לי "לא כתוב" (והיינו דבמתנות לאביונים לא מצינן כן, אכן יש להעיר בזה ממ"ש בשיטמ"ק דביצה דט"ז א' משמ" דהריטב"א ז"ל ע"ש ודוק מיהו יל"ד אי כו"ע סברי הכ').

נו

בענין לימוד תורה ביומא דפוריא

בחור אחד שאל למו"ר זצוק"ל כמה זמן צריך ללמוד בפורים והשיבו "כל הזמן, עשרים וארבע שעות". ושאלתי למו"ר זצוק"ל ומה עם מצוות היום, ואמר לי בתמיה "מצוות? עבירות!" [והבן היטב].

כעבור שבוע בא בחור אחר קמי' מו"ר זצוק"ל ושאלו אם לאסוף כסף לת"ת בפורים או ללמוד ואמר לו מו"ר זצוק"ל "אם תלמד לא תקבל עונש", ואמרתי למו"ר זצוק"ל דבשבוע שעבר אמר שבפורים צריך ללמוד עשרים וארבע שעות, וחייך ואמר בערגה "הלוואי עשרים וחמש שעות".

הכבוד שלו שאם יבואו מכל האומות להתגייר שיקבלוהו, ולעמלק ולביתו שלא יקבלוהו. ואכתי צ"ב היאך מב"ב של המן נתגיירו ויישב מו"ר זצוק"ל דיתכן דלא קיבלו מבניו לגירות אלא דא' מזרעו בא על בת ישראל וכיון שהולכים אחר האם דינו כישראל וע"י כך היו מיו"ח דהמן שלמדו תורה בב"ב ועחזו"א יו"ד (קנ"ז, ה'), ע"ש.

ובפ"א ראיתי דדיברו עם מו"ר זצוק"ל גבי מחיית עמלק ונומייני דמטין דהחת"ס ז"ל הרג בפ"א עמלקי ואמר לי מו"ר זצוק"ל דכך אומרים, יכול להיות, ואחר זמן מה הוסיף ואמר לן וכי אם היום היינו יודעים על עמלקי היינו יכולים להרגו.

אחשוורוש היה כשר ויל"ע דאף אי נימא דהיה כשר בעצמותו מ"ט לא היה בזה משום בישולי גויים ואמר לי "יהודי בישל", ואח"כ א"ל דכתוב שהאוכל היה כשר, ורק דהתביעה היתה שזה היה של גוי.

נח

קבלת גרים מעמלק בזה"ז

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אם בזמן הזה מקבלים גרים מעמלק. והשיבני דיש סברא שכן, אך תלוי מתי, ועי' בספר אילת השחר עה"ת (דברים כ"ה י"ט) מ"ש בתו"ד מהא דסנהדרין (צ"ו, ב') דמבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, והנה המן היה מזרע עמלק ובמכילתא סו"פ בשלח אי' ר"א אומר נשבע המקום בכסא

עניני יורה דעה

א

זמן ההמתנה אחר אכילת מאכל חלבי
שאלתי למו"ר זצוק"ל ע"ד ההנהגה למעשה בהיכא דאוכל מאכל חלבי כמה זמן יש לו להמתין מינה עד אכילת בשרי, והשיבני דמעיך הדין מספיק שטיפה והדחה אבל טוב (להחמיר) לחכות קצת. ושאלתי למו"ר זצוק"ל כמה זה קצת דאמר לן והשיבני "חצי שעה – שעה".

ב

עבודה במטבח שאינו כשר

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות אשה העובדת מטעם המדינה בבית זוג קשישים שאינם שומרי שומרי תורה ומצוות ומטבחם טרף רח"ל אם מותר לה לבשל שם או לא, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דאם זה בשר בחלב זה איסור דאורייתא (והדגיש דדייקא בבשר בהמה הו"ל מדאורייתא ולא בבשר עוף), ואם זה שאר איסורים הרי יש בזה משום לפני עיור שזה נמי מדאורייתא, וסוף דבר הכריע דעבודה שכזאת אינה טובה.

ג

נתינת כלי במתנה לגוי למפטרי
מטבילת כלים

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דכתב השו"ע יו"ד סימן ק"כ (סעיף

ט"ז) דאם שכח לטבול הכלי בערב שבת יכול ליתנו לגוי במתנה וישאלנו ממנו וכו' ע"ש דמאי טעמא אינו עובר בזה באיסורא דלא תחנם, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דהוא עושה את זה להנאה שלו.

ד

כלי שיש בו שיירי דבק אם אפשר לטבולו כך

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות טרמוס שחפצתי להטבילו דא עקא שהיתה עליו מדבקה שהורדתי ונשארו שיירי דבק על הטרמוס אי שרי להטבילו באופן זה ואמר לי "מיעוט שאינו מקפיד", ומשהוספתי שאמנם אינני מקפיד על כך חזר ואמר לי "מיעוט שאינו מקפיד אינו חוצץ".

ה

ציונים לדברים שהבאנו משמי' דמו"ר זצוק"ל בספרנו "ענפי משה" בהלכות מאכלי עכו"ם

להיות דזכינו משכבר הימים להוציא לאור עולם ספר ענפי משה בהלכות מאכלי עכו"ם ובין הבתרים הבאנו עשרות שאלות שזכינו לשאול ממו"ר זצוק"ל בענינים הנידונים בהאי ספרא והתם הארכנו לבאר דברי קדשו דמו"ר זצוק"ל באר היטב על כן הנני מציין בכאן להמקומות דהבאנו מדברי

ח. בדברי הש"ך ז"ל (ק"ב, י"ג) אי מיירי אף בפת דבעל הבית (סימן ח', עמוד ס"ב ד"ה איברא).

מו"ר זצוק"ל בספרנו הנזכר והרוצה לידע דעת קדשו דמו"ר זצוק"ל בענינים האמורים יעיין בספרנו הנ"ל.

א. אם המאכלים במשתה אחשוורוש היו כשרים ואם היה בהם משום בישולי גויים (פתחא דאגדתא עמוד י"ח, ד"ה איברא).

ט. בגדר ביצים טוחים על פניו לענין פת של גויים (סימן י', עמוד ע', ד"ה נהדר אנפין).

ב. אם בבריסק אכלו פת דפלטת עכו"ם (שלהי פתחא דאגדתא, עמוד כ"ד).

י. במ"ש השו"ע ז"ל (ק"ב, י"ג) דכותח של עכו"ם מותר ואין חוששין לפת עכו"ם שבו, ובדברי הט"ז התם ס"ק ט' (סימן י"ד עמוד צ"א, ד"ה אכן כששאלתי).

ג. בספיקא דהחקקי לב (ח"א חיו"ד סימן כ"ד) באחד הנזהר מפת של גויים וחבירו שאינו נזהר וואהו שבא לאכול מפש"ג מחוסר ידיעה שהוא פש"ג אם צריך להודיעו (סימן א', עמוד ל', ד"ה אחר הדברים, ואילך).

יא. אם בסופגניות שטיגנם עכו"ם יש משום בישולי גויים (סימן ט"ו, עמוד צ"ד, ד"ה וכששאלתי).

ד. בדעת השו"ע ז"ל אי קסבר דפת של כותים אסירא (סימן ב', עמוד ל"ה, ד"ה יש לעיין).

יב. בהא דהנזהר מפש"ג מותר לו לאכול בקערה עם מי שאינו נזהר אע"ג דטעם הפת מתערב בו ובדברי האחרונים בזה (סימן ט"ז, עמוד צ"ט ד"ה ומריש).

ה. אם לחילוניים כהאידנא ישנו דין תינוקות שנשבו (סימן ג', שלהי עמוד מ"ב).

יג. במש"כ הערך השלחן (ק"ב, ה') משמי' דהכנה"ג בתשו' סימן קמ"ח דמי שנזהר שלא לאכול פש"ג יכול לאפות פת שלו בתנור אחד עם פש"ג אפילו נוגעים זה בזה (סימן ט"ז, עמוד ק"א, ד"ה ויש לדון).

ו. בדברי המג"א ז"ל סימן קצ"ו (ס"ק א') בענין בהמ"ז על לחם גזול (סימן ז', עמוד נ"ג, ד"ה אמנם).

ז. אם גזל מיקרי חתיכה דאיסורא (סימן ז', עמוד נ"ח, ד"ה שוב שאלתי).

יד. במ"ש מו"ר זצוק"ל בספרו אילת השחר (דברים כ"ג ה') אם בניי אכלו פש"ג במדבר והערה בזה

- מהפסיקתא זוטרתא (סימן י"ז עמודים ק"ד וק"ה, ד"ה והנה וד"ה איברא).
- טו. אם** היה מותר לבנ"י לקנות מתגרי גויים פת במדבר (סימן י"ז, עמוד ק"ח, ד"ה ויש לעיין).
- טז. מנא** היה לבני ישראל מצות במדבר (סימן י"ז, עמוד ק"ח, ד"ה וכעין זה).
- יז. אם** היה אפשר לקיים מצות מצה במן (סימן י"ז, עמוד ק"ט, ד"ה וכדוותה).
- יח. אם** יש היתר לפת של גויים ע"י שיבשלנה ישראל (סימן י"ח, עמוד ק"ז, ד"ה וכששאלתי).
- יט. אם** מותר לערב בפת של גויים (סימן י"ט עמוד קכ"א, ד"ה וכששאלתי).
- כ. בדברי** הגליוני הש"ס עמ"ס עירובין (ל' ע"ב) בהא דמערבין לנזיר ביין (סימן י"ט, עמוד קכ"ב, ד"ה וכששאלתי).
- כא. במ"ש** הקב הישר (פרק ע"ה) דמשמע מיניה דבש"ג הוי איסורא דאורייתא (סימן כ', עמוד קנ"ד ד"ה והנה).
- כב. מאי** טעמא הוצרכו כלי מדין להגעלה והא סתם כלים לאו בני יומן (סימן כ', עמוד קכ"ו, ד"ה וכששאלתי).
- כג. בהא** דאחז"ל בע"ז (ל"ז ב') בקרא דאיתמר גבי בש"ג דהוי אסמכתא בעלמא (סימן כ' עמוד קכ"ז, ד"ה וכששאלתי).
- כד. מ"ט** לא חיישו חז"ל במים דילמא ינסכם העכו"ם לעבודה זרה (סימן כ"א, עמוד ק"ל ד"ה והנה).
- כה. בהא** דגזירת בש"ג מיקרי בשם "שלקות" (סימן כ"א, עמוד קל"ה, ד"ה וכששאלתי).
- כו. בדברי** ר"ת בע"ז (ל"ח א' ד"ה אלא מדרבנן) דפליג אר"א בן דוד (סימן כ"ב, עמוד קל"ט, ד"ה ובהא).
- כז. אם** בסרדינים יש משום בישולי גויים (סימן כ"ד, עמוד קמ"ד, ד"ה ולענין).
- כח. האוכל** ביצה חיה אם מברך עליה (סימן כ"ה, עמוד קנ"א ד"ה הן).
- כט. מאכל** מבושל קפוא שחיממו עכו"ם אם יש בזה משום בישולי גויים (סימן כ"ו, עמוד קנ"ג, ד"ה ולדינא).
- ל. בענין** קפה שבישלו עכו"ם (סימן כ"ח, עמוד ק"ס ד"ה בשדי ובד"ה ובפעם אחרת).

לא. אם בקיטור יש משום בישולי גויים (סימן כ"ח, עמוד קס"ג, ד"ה ובעיקר).

לב. בדברי רמ"א ז"ל סי' קי"ב (סעיף ו') וסימן קי"ג (סעיף ב') (סימן ל' עמוד ק"ע ד"ה ולקושטא).

לג. בענין כדורי תרופות שיש בהם מידי דאיסורא (סימן ל"א, עמוד קע"ז, ד"ה ולענין).

לד. אם שמן זית חשיב דבר חריף (סימן ל"ג, עמוד קפ"ז, ד"ה ולמעשה).

לה. במאי דהתיר מרן החזו"א ז"ל (יו"ד סימן מ"א סק"ד) חלב שחלבו עכו"ם בדאיכא פיקוח ממשלתי שלא יערבו בו מאומה (סימן ל"ה, עמוד קצ"ט, ד"ה עוד).

לו. קטן שהביא כד חלב מבין הנכרים ואומר שהשגיח עליו אם נאמן (סימן ל"ז, עמוד ר"ז, ד"ה אשר).

לז. אם יש לקטן בן תשע עדיפותא מקטן בן שש או שבע לבד מהא דביאתו ביאה (סימן ל"ז, עמוד בר"י, ד"ה וכשהצעת).

לח. אם בית דין מענישין ומייסרין חרש ושוטה שגנבו (סימן ל"ז,

עמוד רט"ז, ד"ה וכשהצעת).

לט. בית תבשיל של נכרים אם הככרות דשם הוו כפת פלטר או כפת דבעה"ב (בהערות דבסוה"ס, עמוד ר"ל, ד"ה מספקא).

מ. חשש חימום מים דעכו"ם בכלים אסורים (בהערות דבסוה"ס, עמוד רל"א, ד"ה אמאי).

מא. גר קטן שבישל לישראל ומיחה לכשהגדיל אם התבשילין הוו בש"ג למפרע (בהערות דבסוה"ס, עמוד רל"ב, ד"ה מספק"ל).

י

גילוי משקין ברוטב שבאוכל

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם יש משום גילוי משקין ברוטב שבאוכל ואמר לי "מסתמא כן, אנחנו לא מחמירים היום". ושאלתיו אי לא חיישינן בזה למ"ש הגר"א ז"ל, ואמר לי דרוב העולם לא מחמירים (וע"ע בספר כשחר אורך פרק ז' (ס"ק מ"ג ואילך) ע"ש).

ז

גילוי משקין במקרר

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם יש לחוש לגילוי משקין במשקין המגולים שבתוך המקרר ואמר לי דבפשטות זה בסדר.

אביו האמיתי דמעתה יתכן שיכשל בכמה דינים בכיבוד אב ואם.

יא

קימה בפני ת"ח וזקנים בעת הלימוד

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אם בעת הלימוד צריך לקום מפני ת"ח וזקנים או דאיכא בהא פטורא דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואמר לי דיכול לקום, דכתוב (עי' שו"ע יו"ד סי' רמ"ד סי"א) שגם כשלומד צריך לקום. [בביאור לשונו דמו"ר זצוק"ל הרבה יש להאריך ממ"ש בספר כבוד והידור (הקצר, פ"ו ס"ל) ע"ש היטב ואכמ"ל].

יב

קימה קמיה גר זקן

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות גר שהתגייר בגיל מבוגר אם צריך לקום מפניו בזקנותו, ושאלני דמה הוא שונה מיהודי זקן שקמים לפניו, ואמרתי דהא גר שנתגייר כקטן שנולד, ואמר לי בצחות דהוא גר זקן (בגיל שבעים).

יג

עדיפות בנתינת כספי מעשרות

שאלתי למו"ר זצוק"ל להיכן הכי מובחר ליתן את כספי המעשרות והשיבני "ללומדי תורה", ושאלתיו מה היא ההגדרה בזה ואמר לי איפה שיש כולל שלומדים בו טוב וחזק.

ח

ישן על מיטה שבחציה השני היו ארגזי שתיה

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות מי שישן על חצי מיטה, ובחציה השני של המיטה היו מונחים ארגזי שתיה אם נפסלה שתיה זו מלשתותה ואמר לי דלא (וע"ע בספר כשחר אורך פ"ב ס"ג, ע"ש).

ט

כשהוריו מבקשים הימנו לגלח זקנו אם צריך לשמוע להם

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות בחור פלוני שעד עתה היה מגלח זקנו, אלא שעתה איותה נפשו לגדל זקנו, דא עקא שאמו ביקשה הימנו שלא יגדל זקנו אם צריך לשמוע לאמו, ואמר לי מו"ר זצוק"ל שהוא יכול לגדל זקנו ואינו חייב (צריך) לשמוע לאמו.

ובפ"א ראיתי דשאל בחור פלוני ממו"ר זצוק"ל אם יגדל זקן ותמה מו"ר זצוק"ל ואמר לו "למה לא".

י

כיבוד אב ואם בכך מאומין

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות בן מאומין אם יש לו לכבד אביו מדין כיבוד אב, ואמר לי דאין כיבוד אב נוהג בו [דאינו אביו] אך יכבדו מדין הכרת הטוב שגידלו.

תו שמעתי ממו"ר זצוק"ל שדן דלכאורה עדיף שלא יגלו להבן המאומין מי

כספים ואמר לי דאסור לו ליתן מעשרות
מזה דכל כסף שיש לו משתעבד לבעל חוב
(וגדר מעשרות כצדקה ואסור לו ליתן),
ושאלתיו בהיכא דחייב כסף לביטוח
לאומי, ושאלני היאך חייב להם ונומייתי
שלא שילם זמן רב ונצטבר לו חוב גדול
ואמר לי דצריך לעשר, ושאלתיו דמאי
חילוקא בין דא להא ואמר לי מו"ר זצוק"ל
שבביטוח לאומי הוא נהנה מכך, שאם לא
היה משלם "היו עושים לו את המוות".

יח

**נתינת צדקה לבחור עני או לקופת
הצדקה של העיר**

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהיכא דיכול
ליתן כסף דצדקה או לבחור עני
או לקופת הצדקה של העיר מאי יעבד,
ותיכף ומיד עוררני מו"ר זצוק"ל דהא יש
דין ושיעור זמן כמה יהא בעיר למיחשב
כעניי העיר (עי' בטושו"ע יו"ד סי' רנ"ו
ובס' באורח צדקה פ"ז סי"ח), ואמרתי
דכוונתי באופן שהיה הבחור הלז בעיר
טפי משנה ואמר לי דאפשר, ושאלתיו שוב
למי עדיף ליתן הכסף ואמר לי מו"ר
זצוק"ל דפה (=בקופת הצדקה של העיר)
יש הרבה עניים, ושם (=בנתינה לבחור)
זה רק לאחד.

יט

לקיחת כסף לצדקה מעבורים

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות ארגון
שמחלק אוכל וכסף לעניים, ובא
ערבי אחד ורצה לתרום להם כסף אם מותר
ליקח הימנו ואמר לי דכדאי לא לקחת.

יד

בחור במעשר כספים

שאלתי למו"ר זצוק"ל לענין בחור
הלומד בישיבת בין הזמנים
ומקבל על כך מילגה אם צריך ליתן הימנה
מעשר כספים, ואמר לי דמסתמא שכן.

ובפ"א שאלתי למו"ר זצוק"ל ע"ד בחור
ישיבה שאביו נותן לו כסף אם
צריך לעשרו, ואמר לי דמסתמא דעת האב
לתת את זה בשבילו והאב לא מתכוין
שיתן מזה מעשר, ושאלתיו אם הבחור
לומד במקום מסויים ומקבל על כך כסף
אם צריך לעשרו, ואמר לי דאז יכול להיות
שהוא צריך לתת מעשר.

טו

קניית ספרים מכספי מעשר

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר לקנות
ספרים מכספי מעשר ואמר לי
דיש מקילין ורוב העולם מקילים בזה.

טז

קיבל כסף מעשר אם צריך לעשרו

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהיכא שמקבל
כסף מאדם שהביא לו
מעשרותיו אם צריך שוב לעשרו ואמר לי
דצריך לעשר דהא סוף כל סוף זה נכנס
אליו וכל כסף שנכנס אליו צריך לעשר.

יז

**מי שיש לו חובות אם צריך ליתן מעשר
כספים**

שאלתי למו"ר זצוק"ל במי שיש לו
חובות אם צריך ליתן מעשר

כ

מצות כתיבת ס"ת כהאידנא

שאלתי למו"ר זצוק"ל כיון דלא ידעינן להמסורה במדוייק (עי' קידושין דף ל') אכתי יל"ע בגדר מצות כתיבת ספר תורה כהאידנא ואמר לי מו"ר זצוק"ל דהמצוה הוי על מה שיש לנו היום.

כא

קיפול דף בספר לשם סימן

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר לקפל שולי דף ספר קודש לשם סימן ואמר לי שמסתמא שכן, והוסיף ואמר לן דהרבה פעמים מניחים סיכה (לשם סימן) אבל זה צריך להיות מונח שם מלפני שבת שלא יהיה מוקצה.

כב

כריכת סידור על חומש

שאלתי למו"ר זצוק"ל דיש הפותחים כריכת הסידור על החומש אי שרי, ואמר לי דהחומש צריך להיות מעל הסידור.

כג

הנחת ספרי אחרונים על ספרי ראשונים

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר להניח ספרים של אחרונים על ספרים של ראשונים, והשיבני דהחזון איש סבירא ליה שאין הבדל מדכל התורה שווה ומותר. (ועי' בספר אעלה בתמר בדינים והלכות ס"ק מ"ח ובהערות דשם, ודוק).

כד

הנחת סידור בלי תהלים על סידור עם תהלים

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר להניח סידור שאין בו תהלים על סידור שיש בו תהלים בסופו, ואמר לי דיכול להיות שלא כדאי.

כה

בענין קריעת ספרים מסידור המיועד לגניזה

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהיכא דישנו סידור קרוע טפי אם מותר להעביר דפים הימנו לסידור שנצרך לתיקון דף חסר וכדומה, ומיירי באופן דבלא"ה הסידור הקרוע מיועד לגניזה, ואמר לי דאם אמנם הוא מיועד לגניזה אפשר לעשות את זה.

כו

אם מותר לכתוב חידו"ת בגליון הספר שאלתי ממו"ר זצוק"ל אם מותר לכתוב חידושי תורה בגליון הספר ואמר לי בזה"ל "פשטות כן, אבל שמעתי בשם החזון איש שלא".

כז

הנחת חידו"ת בין דפי הספר

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר להניח מחברת של חידו"ת או דפי חידו"ת בתוך ספר קודש ואמר לי דיכול להיות דחשיב שמשתמש בספר, והכריע למעשה שלא כדאי.

כח

הנחת עט על גבי ספר קודש

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר להניח עט על ספר קודש ואמר לי שאם זה לצורך הספר מותר ואם לא אז לא, והוסיף והחווה ביד קדשו על כריכת סידורו ואמר דזה לא נקרא הספר ושוב החווה לעבר דפי הסידור ואמר לי דזה נקרא הספר, ושאלתיו באם מניח העט בכוונה שלא ינועו הדפים ברוח אי שרי והשיבני דכן.

כט

בענין ארון ספרים שבלה

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות ארון ספרי קודש שיצא מכלל שימוש אם אפשר לזרקו ואמר לי דהארון הוי תשמיש דתשמיש (ועי' במ"ב סי' קנ"ד (ס"ק ט')) דכ' בתו"ד וז"ל אותן תיבות המיוחדות לשום שם ספרים שלנו שהספרים מכוסים בנייר או בקרשים מקרי התיבה תשמיש דתשמיש. [ספר שיוירי ברכה בשם תשובת ר"י בן הרא"ש] ואף דבארגז שנותנין בו ספר תורה קיימא לן דאפילו הספר תורה מונחת בתיק אפילו הכי הוי הארגז תשמישי קדושה כמבואר ביורה דעה סימן רפ"ב סעיף י"ב, אפשר דארגז שאני שעשוי לכבוד הספר תורה כדאיתא בגמרא מה שאין כן באלו התיבות שעשוי רק לשמירה בעלמא, עכ"ל).

ל

הנחת ספר על כסא שבספסל שמושביו נפרדים

רשום אצלי דראיתי ששאלו מקמי' מו"ר זצוק"ל אם מותר להניח ספר על

כסא הקבוע בספסל דהמושבים שבו נפרדים ולשבת בכסא הסמוך, והשיב דזה הוי כמו כמה כסאות (ושרי).

לא

שירת פסוק משיר השירים

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר לשיר פסוק מפסוקי שיר השירים ואמר לי (תלוי למה) אם זה לכבוד שמים כן, ואם סתם לזמיר לא.

לב

הרואה חתול הרודף אחר יונה שבורת כנף אם צריך להפרישו

שאלתי למו"ר זצוק"ל בענין חתול הרודף אחר יונה שבורת כנף אם צריך להפריש החתול שלא יאכל להיונה או דרך הוא דרך העולם שהחזק אוכל להחלש, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דצער בעלי חיים דאורייתא (עי' ב"מ ל"ב ע"ב) ומסתמא צריך להפרישו (ומאן דהוא אמר למו"ר זצוק"ל שהחתול יהיה רעב, ומו"ר זצוק"ל תמה כנגדו וכי ברוצח שרוצה לרצוח גם יש בזה סברא של רעב).

לג

פינוי גוזלים מחבלי כביסה

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות גוזלים הנמצאים בחבלי הכביסה אם מותר לפנותם משם, ואמר לי דעוד מעט ילכו משם, ואמרתי דלכל הפחות ישהו שם הגוזלים כשבועיים שלוש, ואמר לי מו"ר דאפשר להסתדר (ולא אבה להתיר פינויים).

עניני חושן משפט

א

במ"ש האיתן האזרחי שדן היה דן את קרוביו

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דכתב בשו"ת איתן האזרחי להגר"א הכהן ראפפורט זלה"ה מלבוב (קונט"א לפרשת ויחי דף מ"ג ע"א מדה"ס) עה"פ (בראשית מ"ט ט"ז) דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל וז"ל או יאמר שהיה דן את עמו אף שהיו קרוביו ומשפחתו עכ"ז היה דן את עמו כאלו היו הם משאר שבטי ישראל ר"ל כאילו הי' רחוקים ממנו כי לא היה שום משא פנים בדבר עכ"ל, וע"ש. וצ"ב היאך דן את קרוביו. ואמר לי מו"ר זצוק"ל דלא כל בני השבט הם קרובים, ושאלתי דהא נקיט בלישני' דגם את משפחתו היה דן, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דיש לומר דאיירי בקיבלו עליהו, (וכמדו' הוסיף דעוד אפשר לומר שהיו קרובים ונתרחקו).

ב

נכנסו ששה במעלית שמותר ליכנס בה רק חמשה ונשברה מי חייב בתשלום

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אודות מעלית שאפשר להכניס בה חמשה אנשים ובא השישי ונכנס ומישהו לחץ על הכפתור ונשברה המעלית על מי מוטל חיוב התשלום, ושאלני אם ידעו שיש שם

שש, והשבתי שכן, ואמר דהעיקר מי שלחץ על הכפתור פושע.

ג

רופא שלא מצא החולי אם צריך לשלם לו

שאלתי ממו"ר זצוק"ל לענין רופא שבדק חולה ולא מצא בו כלום, ורופא שני שיותר מומחה מצא, אם צריך החולה לשלם לרופא הראשון. והשיבני שהרופאים אינם לוקחים כסף על מה שמצאו אלא על העבודה.

ד

מקח טעות בנתינת ספרים ישנים במתנה

שאלתי ממו"ר זצוק"ל באופן שאדם רוצה ליתן לחבירו ספרים ישנים במתנה והחבר רואה כי אלו ספרים בעלי שווי כספי גבוה, אם מותר ליקח ממנו כיון שהנותן אינו מודע לזה. והשיבני דיתכן שיש בזה מקח טעות דאם היה יודע משווי הספרים יתכן שלא היה נותנם.

ה

אמירת אין לי כסף כשאנינו חפץ להלוות

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אודות אדם שביקשני להלוות לו סכום מסוים, ויודעני שהנ"ל לא יחזיר או שיחזיר

ובגמ' שם אי' "מנא הני מילי אמר רב יהודה אמר רב אמר קרא אפס כי לא יהיה בך אביון שלך קודם לשל כל אדם ואמר רב יהודה אמר רב כל המקיים בעצמו כך סוף בא לידי כך" (ופירש"י שם ד"ה כל המקיים בעצמו כך וז"ל אע"פ שלא הטילו עליו הכתוב יש לאדם ליכנס לפנים משורת הדין ולא לדקדק שלי קודם אם לא בהפסד מוכח ואם תמיד מדקדק פורק מעליו עול ג"ח וצדקה וסוף שיצטרך לבריות, ע"כ, וע"ש) ואף הכא יתכן שיכול לומר כך אך אוי ואבוי לנוהג כך.

ח

מצא מעטפה עם כספי צדקה בגניזה

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות מאן דהוא שמצא סכום כסף בגניזה במעטפה של קופת צדקה אי בעי להשיב זה, ודן באורך בהא וממאי דאמרתי לפניו דלכאור' לא מיקרי אבודה ממנו ומכל אדם מאחר דישנם המפשפשינ בגניזה וכמדור' דהסכים לסברא זו, ואמרתי נמי דלכאור' הזורק לגניזה מייאש, ואמר לי דהזורק מייאש אבל הקופת צדקה לא מתייאשת, וגבי המעטפה גופא אמר דתלי' זה אי יש יד להקדש, ולמעשה אמר לי "הוא לא יהיה עני מזה" (שיחזיר לצדקה).

ט

כבר לחם שנותר בבית מושכר

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות מי שהשכיר בית לחבירו והשאר שם כבר לחם, והרי כבר זה לא יחזיק זמן רב אי נימא דחשיב כהפקר, ואמר לי

מאחר מזמן הפירעון אם אפשר לומר לו "אין לי" בכדי שלא יבקש. ואמר לי מו"ר זצוק"ל תגיד שאתה לא יכול להלוות לו.

י

הציע שידוך ולא רצו ואח"כ הציע אחר ונתרצו אם יש לראשון חלק בזה.

שאלתי למו"ר זצוק"ל ע"ד שדכן שהציע הצעה לפלוני ולא רצה, ואחר כמה ימים שמע מאן דהוא מאותה הצעה והציעה שוב, ונתרצה הנ"ל לשמוע ונסגר השידוך למזל טוב, אם מגיע לשדכן הראשון דמי שדכנות או עכ"פ חלק מזה, ואמר מו"ר זצוק"ל שיש פעמים שאדם מציע ולא רוצים, ואח"כ אחר מציע ורוצים, ודבר זה תלוי בשדכן שישנו "שדכן נודניק" שמשכנע עד שלבסוף אומרים לו טוב, כן, והיה שם הגרמ"ב זילברברג שליט"א רב דשיכון ה' בב"ב ושאל למו"ר זצוק"ל אם אמנם לא מגיע לשדכן הראשון אף חלק מזה, והשיבו דלראשון לא יתנו כלום.

י

הנהגה דאפס כי לא יהיה בך אביון ח"ו

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות אדם שזרק בכוונה מכוונת חפץ לתוך חצר חבירו אם יש צד לבעל החצר לטעון איני רוצה שתכנס לחצרי וגם איני רוצה להביא לך חפץ זה דאיני חייב לטרוח עבורך בזה. ואמר לי דיתכן דיכול לעשות כן אמנם הוסיף בפה קדשו ואמר לן הא דאי' במתני' דבבא מציעא (דל"ג א') דאבדתו ואבדת אביו אבדתו קודמת

ויל"ע אם יש לחוש דילמא שלח האב לבנו הקטן לקנות זה מהצרכניה ונפל הימנו ואכתי בא לידו טרם דנתיאש האב, ותיכף ומיד שאלני מו"ר זצוק"ל מ"ט שאלתי דוקא בכה"ג והא אפשר לשאול כן בכל אבידה, אכן למעשה אמר דבפשיטת הולכים אחר הרוב.

יג

השבת אבידה באבידה שנמצאה בבית מו"ר זצוק"ל

עובדא הוי דמצאתי בבית מו"ר זצוק"ל כרטיס נסיעה של מבוגר לירושלים והראתיו לו ושאלתיו כדת מה לעשות עמו, ואמר לי "זה לא שלי, אולי תשים פה פתק", ואמרתי למו"ר זצוק"ל דלכא' חצרו של אדם קונה לו ואם כן הו"ל דילי, ואמר לי דאפשר דהמאבד לא ידע שנאבד לו זה ובאיסורא אתא לידי, ואכן עשיתי כדברי מו"ר זצוק"ל ותליתי פתק השבת אבידה מחוץ לביתו, והיה תלוי שם זמן זמנים ולא באו לדורשו, ועד היום (כארבע עשרה שנה) מונח הוא אצלי עד שיבואו לבקשו בל"נ.

יד

השבת אבידה על דברים שנותרו בחוף

שמעתי ממו"ר זצוק"ל שדברים הנותרים בחוף הוי הפקר ואין צריך להכריז ע"ז, ושאלתיו אם גם דבר שיש בו סימן, ונ"ל דאמר דגם בזה א"צ להכריז דהבעלים מתייאשים מזה.

דשמא מחר יהיה רעב ויבוא לבית השוכר ליקח את ככרו, ושאלתיו לענין חמץ ואמר לי דהוא ענין אחר ועלה יש לדון לגופו.

,

לקיחת עוגה משמחה

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אם הנמצא בחתונה וכדומה יכול ליקח עוגה מהשמחה לביתו, ואמר לי דיש לשאול את הבעה"ב (של השמחה).

יא

השבת אבידה בכרטיס טלכרט שנמצא בטלפון ציבורי

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אודות אדם שמצא כרטיס טלכרט בתוך טלפון ציבורי ברחוב אם צריך להכריז ע"ז ואם מקום בכה"ג הוי סימן. וכמדומה דאמר מו"ר זצוק"ל דאין סברא שמקום יהיה סימן בזה כיון שיש הרבה כרטיסים כאלו.

(וזכרני דלפני כעשור שנים בשיעורו דמו"ר זצוק"ל דנו עמו בענין מסויים הקשור לטלפון ציבורי ואמרו לפניו ע"ד הטלכרט ושאל מה הוא והיה ניכר שאינו מכיר דבר שכזה והראו לו הכרטיס טלכרט ונתפלא היאך מתקשרים עם כרטיס זה וכו').

יב

מצא מוצר ע"י צרכניה אי יש לחוש שנפל מקטן וזוכה בו טרם נתייאש האב שאלתי למו"ר זצוק"ל דיש פעמים שמוצאים ע"י הצרכניה מוצר

טו

עשיית אינטרקום בפתח הבנין

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר לעשות בפתח הבנין מכשיר אינטרקום מאחר דלכא' דמי להא דאי' בב"ב (ז' ע"ב) דהעניינים מפסידים מהא, ואמר לי דהיום עושים את זה בשביל שלא יכנסו גנבים ורוצחים וליסטים.

טז

בולים שלא הוחתמו ע"י הדואר

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר להשתמש שימוש חוזר בבולים שלא הוחתמו על ידי הדואר ולא היה ניח"ל בזה ואמר לי דבשביל מה צריך את זה ומה זה יעזור וכי אם תחסוך כמה גרושים תהיה מזה גביר.

ענינים שונים

א

בענין הסכם יששכר וזבולון

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם בהסכם יששכר וזבולון, יששכר מפסיד חצי משכרו לטובת זבולון, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דיש כאלה שאומרים כך אבל לא כולם סוברים כך.

ובפ"א כששאלתי זה ממו"ר זצוק"ל הסתפק בזה, ושאלתי דשמעתו מקשין דאם אשת הת"ח נוטלת חצי משכרו, וזבולון נמי נוטל חצי משכרו אכתי מה ישאר להת"ח גופי'. ויישבו בזה דנר לאחד נר למאה, וכפי זה צ"ב מ"ט נימא דיטלו רק חצי משכרו נימא דיטלו הכל ומה"ט דנר לאחד נר למאה, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דזה מחלוקת אם ביששכר וזבולון זה חצי או הכל.

ועי' נמי באילת השחר (דברים ל"ג י"ח) דעמד בהאי ענינא ובתו"ד כתב דממ"ש בכתר ראש להגר"ח מולאזין זלה"ה (אות ס"ד) משמע דאמנם יורד משכרו דיששכר ע"י השותפות ודכן נראה מפירושו לאבות (פ"ג מ"ד). אמנם ההפלאה בהקדמתו לכתובות סבירא ליה שלא יורד משכרו דהיששכר, וע"ע באוה"ח הק' פרשת כי תשא (ל' י"ג) וכן היה דעתי דמרן החזו"א זלה"ה, ע"ש.

ב

לימוד משניות לע"נ או לרפואת

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם הלומד משניות וכיוצא בזה לעילוי נשמת או לרפואת חולה מפסיד מכך, ואמר לי שהוא לא מפסיד מזה כלום.

ג

שבעים פנים לתורה

שאלתי למו"ר זצוק"ל במאי דמבואר דשבעים פנים לתורה דהנה כפי זה יש לעיין היאך מצינו שישנו ספר עם חמש מאות תירוצים לקושייתו המפורסמת דמרן הב"י ז"ל בהלכות חנוכה, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דכתוב "פנים", ומי אמר שזה פנים, ואחד הנוכחים שאל דאם כן מה הם פנים ואמר לו מו"ר זצוק"ל "פנים זה פנים".

ד

לדרוש בפרד"ם כהאידנא

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר לדרוש כהאידנא על דרך רמז ודרוש או דיש בזה משום מגלה פנים בתורה שלא כהלכה (דכן ראיתי שהביאו משמ' דרב פלוני) ותמה מו"ר זצוק"ל ושאלני וכי כל אלו שדרשו עד היום זה מגלה פנים, ונומייתי דהשאלה אם כהיום נמי שרי,

ו

בענין נהר הסמבטיון

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם כהיום קיים נהר הסמבטיון שגועש ומשליך אבנים בכל ימות השבוע ובשבת נח מזעפו, ואמר לי דהיום זה הסתר פנים ולא רואים שום דבר, ובאילת השחר עה"ת (דברים ל' ג') כתב מו"ר זצוק"ל בתו"ד וז"ל ובמשך הדורות ההסתר פנים הולך וגדל. ושמעתי בשם החזו"א זצ"ל דמה שלא ידוע בזמנינו על אשה מעוברת שמפילה ע"י דריכה על צפרניים שזה מכלל ההסתר פנים (ומ"מ בודאי צריך להקפיד על הדין הזה). ויתכן שגם מה שלא מוצאים היום היכן נהר סמבטיון אע"פ שהיום יכולים להגיע לכל העולם גם זה מכלל ההסתר פנים, ואומרים דהגר"ח מוולאזין אמר על הדיבוקים שהיו בזמנו דיגיע זמן שגם זה לא יהיה, עכ"ל, וע"ש.

ז

בענין אמירת דבר בשם אומרו והמסתעף

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דאי' במגילה (דף י"ג) כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, די ש לעיין כשמביא בשם ספר אם צריך לומר בשם המחבר דהספר או דסגי במה שאומר שם הספר (ואמרתי למו"ר זצוק"ל וכגון אם עדיף לומר שמו דמו"ר זצוק"ל או דסגי במה שמביא מספר אילת השחר) וחיך ואמר לי "אותו הדבר", ושאלתי

ותמה מו"ר זצוק"ל ואמר דמה חילוק יש בין פעם להיום.

ובפעם אחרת שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר לדרוש כהאידנא על דרך פרד"ס מאחר דראיתי במק"א שכתבו שעד דור מסויים היה הדבר מותר ותו לא, ומו"ר זצוק"ל תמה על כך ושאלני דמי קבע את זה, והוסיף ואמר לן דמרן הקה"י ז"ל דרש בגימטריאות.

ח

בעניני צוואת רבינו יהודה החסיד ז"ל שאלתי למו"ר זצוק"ל אם צריך לחשוש לצוואת רבינו יהודה החסיד ז"ל ואמר לי שיש כאלה דברים שחוששים עליהם ויש כאלה שלא.

ובפ"א שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות מ"ש ריה"ח ז"ל בצוואתו שלא יצחצח נעליו ביום שדעתו לצאת לדרך, אם אדם נוסע לעיר אחרת לשבת אי שרי לצחצח את נעליו, ונסתפק בהא מו"ר זצוק"ל ואמר לי דאולי שמישהו אחר יעשה לו את זה, דאולי יש חילוק, אמנם הוסיף ואמר דאולי זה אותו דבר.

גם שאלתי למו"ר זצוק"ל בפ"א במ"ש בצוואת ריה"ח ז"ל שאין להסתפר בראש חודש אם יש לחוש לזה, והשיבני די ש כאלה שמסתפרים.

דכעת הוא מתפלל על חבירו וכי הוא רוצה שזה יהיה מצד "זה וזה גורם" והוסיף ואמר דכעת מתפלל על חבירו ובפעם אחרת שיתפלל על עצמו.

ט

קריאת שם לפג

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות פלוני שנולד לו זוג פגים בן ובת כל אחד במשקל חמש מאות גרם ושאלתו אם יקרא לבתו שם, ואמר לי דאפשר לקרוא שם, וכי פג אין לו נשמה, אמנם צריך להתפלל עליהם אך אפשר לקרוא שם.

י

קריאה על שם אדם שנפטר

שאלו למו"ר זצוק"ל גבי קריאת שם לתינוק ע"ש מאן דהוא שנפטר אם עושה זה משהו להנשמה דהנפטר, ואמר שאין זה עושה כלום "חוץ מכבוד", זה רק כבוד, והוסיף ואמר שיש רחוב הרב שך, וכי זה עושה משהו עבורו וכו', וכו', ושאלתיו אם אין זה עושה איזה טובה להנשמה שיש זכרון לנפטר בעוה"ז ואמר לי "שום דבר".

ואחר זמן רב ראיתי דבא לפניו פלוני ואמר למו"ר זצוק"ל דיש לו כולל ורוצה לקרוא ע"ש צדיק אם יש בזה ענין, ובו בפרק אמרתי למו"ר זצוק"ל מאי דשמענו ממנו דאין בזה ענין חוץ מכבוד, ולמעשה אמר מו"ר זצוק"ל להשוואל שאין שום ענין לקרוא על שם ומה יש מזה והעיקר שילמדו ויתחזקו בלימוד.

דלכאור' במגילה (שם) אמרו "בשם" אומרו, ואמר לי דכמו דלמגן אברהם כ"א יודע מיהו דשמו היה רבי אברהם אבלי ז"ל אף הכא בדרך כלל השם של המחבר הוא גם שם הספר (והרחיב מו"ר זצוק"ל לדבר בו בפרק על כמה מגדולי ישראל ואכמ"ל).

ובפ"א שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דאי' ביבמות (דף צ"ו) דכל דאומרים מפיו דבר שמועה בעוה"ז שפתיו דובכות בקבר אם שייך זה נמי בענין שאומר רק שם הספר דחיבר ולא את שם המחבר, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דנחשב זה גם כן ולא רק כשאומרים שם הספר אלא אפילו כשאומר סתם דבר ויודעים כולם שהוא תלמידו של רב פלוני גם כן נחשב.

ובפ"א אמר לן מו"ר זצוק"ל אהא דאי' ביבמות (שם) "שפתיו" דובכות בקבר, דהכונה שפתים רוחניים.

ח

המתפלל על חבירו

שאלתי למו"ר זצוק"ל במשאחז"ל דהמתפלל על חבירו דהוא נענה תחלה היאך הוא באופן דשני אנשים התפללו בשווה מי יענה מקודם, ואמר לי דשניהם יענו ביחד.

ובפ"א שאלתי למו"ר זצוק"ל באדם המתפלל על חבירו דמבואר דנענה תחלה אם מותר לו בו בפרק להתפלל גם על עצמו, ואמר לי בצחות

ועי' נמי באילת השחר (במדבר ל"ב מ"ב) דכתב מו"ר זצוק"ל בשלהי דבריו וז"ל ובקריאת שם עיר וכדומה על שם צדיק יש בזה כיבוד (ולהיפך כשקוראים ע"ש רשע), וכן לקרוא הילדים ע"ש אדם מסויים זה ענין של כבוד, והחזו"א זצ"ל אמר שאם קוראים ע"ש צדיק יכול להיות מזה קצת תועלת לילד, עכ"ל. ויש בזה אריכות דברים ממו"ר זצוק"ל בכמה דוכתין, ואכמ"ל.

יא

קיבל שם גוי לצורך אזרחות אם יש לזה משמעות

שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות אדם שקיבל שם של גוי בשביל האזרחות בארץ מולדתו אם חשיב שם זה והמדובר דהשם הלז כתוב לו בתעודת זהות, ואמר לי דשם זה אינו נחשב, והוסיף ואמר דזה כמו מי שנתנו לו שם של בע"ח וכי זה נחשב לשם.

יב

בענין שם שנשתכח

שאלתי למו"ר זצוק"ל בענין זוג שהחליט לקרוא לבנו בשם מסוים והסב ביקש בברית להוסיף שם, והאם אינה זוכרת אם האב הסכים לסב, וכעת לאחר שנים רבות נתעוררה השאלה אשר השלכותיה נוגעות לכל הדינים ככתובה וכהאי גוונא.

ואמר מו"ר זצוק"ל דזה הוי שם שנשתכח, ואף אחד אינו יודע

שקוראים לו בשם זה, ואין לקוראו כך (והוסיף בצחות דאולי בשמים קוראים לו כך).

יג

האומר שמו דרשע אם צ"ל שם רשעים ירקב

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם כשאומרים שם של רשע צריך לומר "שם רשעים ירקב", ואמר לי לפעמים כן ולפעמים לא, ושאלני (כמו) מי, ואמרתי ב"ג, ואמר לי מו"ר זצוק"ל אולי יש לו זכות [וכמדו' מטין דהיה לו איזה שייכות לצד זכות במעשה מסויים, אך בסוף ימיו התחרט ע"כ, וכששמע זה מו"ר זצוק"ל אמר דבזה הו"ל תוהא על הראשונות והפסיד גם לאותה זכות שהיתה לו].

יד

תמונות של רשעים בעיתון

בענין מה שמפרסמים בעיתונים אף החרדים תמונות של שאינם מיראי ה' שאלתי למו"ר זצוק"ל אם יש בזה משום אסור להסתכל בפני רשע, ואמר לי דכבר דיברו על זה כמה פעמים, ושאלתיו למעשה בזה והשיבני דמי שלא רוצה להסתכל שלא יסתכל.

טו

עקירת קוצים המפריעים לכביסה בשביעית

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מותר לעקור קוצים המפריעים לכביסה בשביעית, ואמר לי דמשמע שמותר, אמנם

ודילמא לא ירצה הגוי להרגו, וא"ל מו"ר זצוק"ל דהגוי הוא רשע ולמה שלא ירצה להרגו].

יח

בענינא דעשרה זהובים

שאלתי למו"ר זצוק"ל כשתיקנו רז"ל ענין עשרה זהובים לחוטף מצוה מחבירו מ"ט תקינו דייקא עשרה זהובים ולא פחות או יותר ואמר לי דאם היה כתוב תשע היית שואל למה לא שמונה. ויסוד לתשובתו דמו"ר זצוק"ל עי' בסנהדרין (צ"א ב') דאי' התם אי הוה איפכא נמי הכי הוה אמרת לי, ע"ש היטב. [ואעיקרא דמילתא עמ"ש מהרש"ל ז"ל ביש"ש עמ"ס ב"ק (סימן ס' סוד"ה והאי) מ"ש "וטעם י' זהובים הוא סוד הגנוז" ולא פי' שם סוד הגנוז מהו, ועי' בפתח עינים להגרחד"א ז"ל עמ"ס ב"ק (צ"א ב') מ"ש בזה ובמק"א הארכנו, ואכמ"ל].

יט

נדר שלא לילך לירושלים ופסע פסיעה אחת אי מיקרי חצי שיעור

חקר מו"ר זצוק"ל היכי הוי דינא באדם שנדר שלא ילך לירושלים וכעת הוא בתל אביב ופסע פסיעה אחת לכיוון ירושלים אם מיקרי חצי שיעור, ואמרת דלכאנ' י"ל דלא חשיב ח"ש הואיל ויכול לדדות על רגל אחת עד ירושלים, ונהנה מהא מו"ר זצוק"ל טובא ואמר לי "הוא יכול לקפוץ על רגל אחת כל הדרך". (יתכן נמי דכוונת קדשו דל"ש למימר דיקפוץ כל הדרך על רגל אחת מבחי' מציאותיות, ויל"ד בזה).

הוסיף וסיפר לי דפ"א גזמו אצל החזון איש זצ"ל בחצר קוצים שהפריעו וצעק על זה הג"ר יוסף דינקלס זצ"ל (אמנם כמדו' סיים מו"ר זצוק"ל ואמר דלמעשה מותר).

טז

במידות רחום וחנון

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דבאשרי יושבי ביתך נאמר הסדר "חנון ורחום ה'" ואילו ב"ג מידות אי' מקודם למידת רחום ואח"כ למידת חנון, וצ"ב דמבואר בכ"מ דלכל מידה ישנו סדר בהנהגת מידות העליונות, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דאין זה קשה, דאם זה שווה (והיינו דאפשר דמידת רחום וחנון שווים) ולכן פעמים שכתוב כך ופעמים שכתוב כך.

יז

קבלת קרבן מגוי

ראיתי דשאלו למו"ר זצוק"ל היאך מקבלים קרבן מן הגויים והא רשעים הוו, ואמר דילפינן מקרא דאיש איש (עיין מנחות ע"ג ב' ושי"נ), ובו בפרק שאלתי למו"ר זצוק"ל אי כל הגויים מיקרו רשעים ואמר לי דאכן כל הגויים רשעים, ושאלתיו לענין גויים חסידי אוה"ע דמשמע דאינם רשעים ואמר לי בפ"ק "מילתא דלא שכיחא".

[ופ"א שאלתי למו"ר זצוק"ל להמבואר

בשו"ת הרשב"א (ח"א, סי' י"ח) דאין מברכין על מצוה שתלויה בדעת אחרים אכתי מ"ט איתקן ברכה אקידוש ה'

כ

בענין החלואות דהאידנא

פ"א נכנסתי עם מו"ר זצוק"ל לחדרו הקדוש וכשבא להתיישב על כסאו ראה שמונח על הסטענדר ספר אהבת חסד למרן הח"ח ז"ל ואמר מו"ר זצוק"ל דהיום ל"ש משכון, דפעם אם היה לוזה היו נותנים שעון זהב משכון, אך היום מהו שעון זהב לעומת החלואות שלוקחים, ואין משהו היום שאפשר לתיתו כמשכון, ודוק היטב.

כג

בענין חזקת כהנים כהאידנא

באחד משיעוריו דמו"ר זצוק"ל דיברו עמו אודות כהנים וחזקתם, וספרתי למו"ר זצוק"ל מהסיפור הידוע ברב סעדיה גאון שצם ורצה להחיש ביאת המשיח וגילו לו משמיא שאם יביא אלף כהנים להר הזיתים יבוא המשיח, ועשה כן, ולבסוף נודע דתשע מאות תשעים ותשעה מינייהו ישראלים וחד מינייהו כהן אך בעל מום. וכפי זה צ"ב היאך סמכין אחזקת כהנים האידנא, ופקפק מו"ר זצוק"ל באמיתות סיפור זה, ואח"כ הוסיף ואמר שגם על הצד שכן היה המעשה צריך לומר דיש בכהנים הוחזק דאם לא כן איך נושאים כפיהם.

כד

החולך לישן אם שייך בו שומר מצוה לא ידע דבר רע

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם מ"ש שומר מצוה לא ידע דבר רע הוי גם כן בהיכא דלומד ואח"כ הולך לישן או אוכל דבאוה"ח הק' בפ' בחקתי עה"פ אם

עוד אמר מאן דהוא בשיעור הנ"ל שהיה כהן אחד שהתגלה שאמו גויה והוא עשה מכבר הרבה פדיון הבן ולא רצה לגלות זה לעלמא, ואמר מו"ר זצוק"ל בחיוך "הוא יצטרך להחזיר את הכסף".

זה לשון רבים או יחיד, רבים, והרי שמים יש אחד ואין כמה, ואמנם יש דברים שהם בלשון רבים ויחיד אותה משמעות, ושאלתי למו"ר זצוק"ל אם כוונתו דמועד ומועדים הוי אותה משמעות והנהן בראשו דכן.

כז

בענין לדור בדירה שהיו בה צרות

הראתי למו"ר זצוק"ל מ"ש באילת השחר פ' וישב (ל"ז י"ד) בתו"ד וזל"ק והנה אלו שמקפידים מאד שלא לגור בבית שהיו שם צרות, או לקנות חפצים מבית זה עושים את הטפל לעיקר משום שעיקר הגורם לצרות זה חטאי אנשי הבית ולא הבית עצמו, עכ"ל. וקרא זה מו"ר זצוק"ל בפה קדשו, ונומייתי דשמעתי דבקריית הרצוג ישנו בנין שהיו בו כחמשה אסונות של המחלה הנוראה רח"ל ואם יש בזה משהו, ואמר לי מו"ר זצוק"ל בלשון תמיהה "זה ראייה, זה ראייה, וכי הדירות עשו חטאים", ואמרתי למו"ר זצוק"ל דלפי"ז אין בעיה לגור בבנין זה והנהן בראשו דאכן כן.

כח

קריאה בספרי סיפורי צדיקים

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם אפשר לקרוא בסיפורי צדיקים ואמר לי דאפשר לקרוא אמנם עדיף דף גמרא אך אם קשה לו וכגון שעייף או כואב לו הראש ולא יכול ללמוד שיקרא (סיפורי צדיקים).

כד

בענין ספר מעגל טוב דהגרחי"א ז"ל

ספרתי למו"ר זצוק"ל אודות מה שהוציאו ספר מעגל טוב והוא סדר המסעות שכתב הגרחי"א ז"ל לעצמו ביומנו האישי, ויש שם איזה דברים שכותב על פלוני שלא הביא לו מעות ועל פלוני שהתנהג כך וכך, ויל"ע דכתב זה לעצמו והשאלה אי שרי לקרוא בזה. ואמר לי מו"ר זצוק"ל דלשון הרע אין בזה דאין לה"ר על המתים, ומשום הוצאת שם רע גם אין בזה דהוצאת שם רע זה רק על שקר ולא על אמת, גם הוסיף ואמר לן דבענין זה יש חרם שלא ידברו על המתים.

כה

בירכה שהחיינו על קבלת גט אי יש לענות אהא אמן

אמרתי למו"ר זצוק"ל דשמעתי שהיה אחד שהציק לאשתו טובא ולכשקיבלה הימנו גט בירכה האשה לעיני הדיינים ברכת שהחיינו אם אמנם צריכים הדיינים לענות על כך אמן, ואמר לי דמסתמא לא כיון שאין כזה ברכה (ובפשיטות כוונת קדשו שאין ברכת שהחיינו על קבלת גט גם באופן שכזה).

כו

בהא דסדר מועד הוי בלשון יחיד

ילד אחד שאל למו"ר זצוק"ל מדוע סדר מועד כתיב בלשון יחיד בשונה משאר הסדרים, וחשב ע"ז ואח"כ אמר לו בזה"ל מים זה לשון רבים או יחיד, שמים

השתמש בשם, ואמר לי לא תמיד שווה
(להשתמש בשם) לו היה כך ולו היה כך.

לא

בדינא דוקדשתו

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אי מצוה
ד"וקדשתו" האמורה גבי כהנים
שייך זה גם לענין לוותר לכהן בתור
לקופת חולים וכדומה.

ואמר לי מו"ר זצוק"ל שאין בזה שום
מצוה, וכל המצוה רק לדבר
שבקדושה, ושאלתי דבחינוך נקט דאפי'
"מנה יפה" ומשמע גם בהפסד כספי
לכאור', ואמר דכבר נחלקו בזה רש"י ותוס'
[ועי' נמי באילת השחר (ויקרא כ"א ח')
אריכות דברים בדינא דוקדשתו, ע"ש
היטב].

לב

בלאו דלא תעמוד על דם רעך

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהיכא דישנו
אדם הנצרך לעבור ניתוח
בעלות של מאה אלף דולר ואין ידו משגת
סכום זה, וישנו גביר אחד שיש לו סכום
זה אם מחוייב הגביר ליתן להצלת אותו
אדם מהא דלא תעמוד על דם רעך, ואמר
לי מו"ר זצוק"ל שהגביר יתן דולר אחד
ויאמר לחולה שילך לגייס מכל אחד סכום
זה, ואמרתי דאיירי בהיכא דאין באפשרי
להשיג סכום שכזה ואמר לי דהרי על לאו
צריך לבזבז כל נכסיו, ושאלתי אם אמנם
לפי"ז צריך ליתן לו כל הסכום והשיבני
מו"ר זצוק"ל שיכול להיות.

כט

עניני ג"ע וגחינם והעולם העליון

ראיתי דאחד שאל ממו"ר זצוק"ל אם
יש מקור למה שאומרים שמי
שיש לה שבעה בנים נכנסת לגן עדן,
וחייך ואמר לו שאין כזה דבר ואין לזה
מקור, והוסיף ואמר לו בצחות "תשאל את
השר של גן עדן".

ואח"כ הוספתי ושאלתי ממו"ר זצוק"ל
דשמעתי אומרים שמי שיש לה
דור חמישי בחייה, נכנסת לג"ע, ואמר לי
דכל זה שטויות ואין כזה דבר, לכל אחד
יש עבירות ויש מצוות.

ובפ"א ראיתי דשאלו אחד אם יש מקור
למה שאומרים שהמתים מגיעים
לשמחת צאצאיהם מהעולם העליון וסוף
דבר אמר לו מו"ר זצוק"ל בהאי לישנא
"כל הדברים האלה אם הם בזה, נו, אם
לא זה שום דבר". (והערת ממה שמו"ר
זצוק"ל אמר כמה פעמים על האושפיזין
ואמר לי דשם הם מגיעים אבל לא כל
אחד זוכה).

ל

מענין שימוש ב"שם

שאלו למו"ר זצוק"ל באחד משיעוריו
אם מותר להשתמש בשם, ודן
בזה, ואמרתי קמי' דבקיודשין (דף מ'
ע"א) בעובדא דרב כהנא דקפץ מן הגג
בשביל להתרחק מן החטא ע"ש ומ"ט לא

לג

בהא דבברכת החודש כופלין לבקש על יר"ש

שאלתי ממו"ר זצוק"ל דבברכת החודש מבקשים פעמיים על יר"ש, פ"א במה שאומרים "חיים שיש בהם יר"ש ויראת חטא" ובפ"א במה שאומרים "חיים שיש בהם אהבת תורה ויר"ש", ולשם מה נצרך לכפול זאת, ואמר לי דבתחילה מבקשים שיהיה יראת שמים, ואח"כ מבקשים על אהבת תורה ויר"ש, דקודם כל נצרך שיהיה יר"ש ואח"כ מבקשים שגם נאהב זאת (ועי' מאי דהארנו בזה בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני ראש חודש (סימן ד') והתם הבאנו מדברי מו"ר זצוק"ל דעמד בהא במק"א, ע"ש).

לד

בענין הליכה לקברי צדיקים

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אודות קברי צדיקים אם יש ענין לילך לשם ואמר לי דבקברי צדיקים אין הענין שיתפלל אל הצדיק והוא יעזור לו אלא דשם השכינה שורה, וזהו הענין להתפלל שם כאשר אמר החזו"א ז"ל.

ושאלתי דראיתי דישנם עושים ענין גדול מללכת למירון ואמר לי כנ"ל דהחזו"א ז"ל אמר דשם (בקברי צדיקים) השכינה שורה וזהו הענין להתפלל שם (וכטוב לב המלך שאלתי אם יש איזה ענין ושיעור מסוים לילך למירון וחייך ואמר לי "פעם בחיים").

לה

הוספת שמן זית בזיתים למניעת שכחה שאלתי למו"ר זצוק"ל אם צריך לשים שמן זית בזיתים ואמר לי דאומרים שעל ידי זה לא שוכחים והוסיף ואמר שזה לא ברור.

לו

אם יש להגביה לחם המושלך ברחוב שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות לחם המושלך ברחוב אם צריך להרימו ומה"ט די"א דכהאידנא יש מחלות וכיוצ"ב וחוששין מינה, ותמה בפ"ק אם יש מחלות בזה וסו"ד אמר לן למעשה דאם יש בזה כזית כנראה שכן ואם לא אז לא.

לז

חכמת הקבלה

אמר לנו מו"ר זצוק"ל על רב פלוני מדור קודם שלמד קבלה אשר הוא למד דברים שלא מבינים ולכן זכה שגם נכדיו ילמדו דברים שלא מבינים (=אותו רב היה שנוי במחלוקת ואכמ"ל). והוסיף והזכיר את שבתי צבי ימ"ש אשר למד קבלה וחשב שידוע חכמה זו ולבסוף עיוות מה שלמד עד שהתקלקל לגמרי, והלומד קבלה יכול לפרש זה בצורה לא נכונה, אמנם גם הלומד נגלה יכול לעוות לימודו אלא שמעיוות לימוד חכמת הקבלה יכול לצאת קלקולים.

ובפ"א ראיתי דשאל פלוני ממו"ר זצוק"ל בשם מאן דהוא אם בין

הסדרים יוכל ללמוד חברותא בספר עשר ספירות, ואמר לו מו"ר זצוק"ל בתמיהה "הרי הוא לא יבין, וכי ילמד דבר שאינו מבין".

[וידוע ומפורסם דלא כל מוחא סביל דא, ובשגם דנצרך הלומד חכמה זו לתקן מידותיו והנהגותיו ולהתקדש בקדושה ובטהרה, ומו"ר זצוק"ל היה מסתיר לימודו בחכמה זו, ופעמים שראוהו לומד ספרי קבלה בהחבא, וראיתי נמי בספרייתו ספרי קבלה משנים מוקדמות, ושמענו גם שבספריו דמו"ר זצוק"ל ישנם יסודות נאמנים מחכמה זו אשר בא זכרם כביכול בצורה מופשטת ואשר מי שאין לו יד ושם בנסתרות לא ישכיל את עומק המכון בזה, ופ"א ראיתי דדיבר הג"ר ברוך שפירא שליט"א עם מו"ר זצוק"ל על מה ששמע ממנו בביאור מ"ש בפרשת ויצא גבי עקודים ונקודים דיש בזה בקבלה, ושאלו ומהו הפשט שבזה, ונתחייך מו"ר זצוק"ל ואמר לו שצריך גם משהו בקבלה, ואכמ"ל].

לח

תינוקות של בית רבן

יחס מיוחד העניק מו"ר זצוק"ל לילדים קטנים, תינוקות של בית רבן שלא

חטאו, ופ"א ראיתי שאחד הביא את בנו הקטן קודם ראש השנה קמי" מו"ר זצוק"ל ע"מ שיברכהו ואמר לו מו"ר זצוק"ל "הוא צדיק גמור וצדיקים גמורים נחתמים לאלתר".

ובפ"א ביקש אחד ממו"ר זצוק"ל שיברך את בנו הקטן ובירכו מו"ר זצוק"ל שיהיה צדיק גדול, והוסיף ואמר לו שהילד עוד יכול להיות צדיק, ובו בפרק שאלתי למו"ר זצוק"ל אם אנו איננו יכולים להיות צדיקים, ואמר לי שכל אחד יכול להיות צדיק אבל הילד עוד לא טעם טעם חטא.

ופ"א הביא פלוני את בנו הקטן לפני מו"ר זצוק"ל ואמר שהילד שואל אם על ידי מחשבה בלימוד מקיימים את העולם, ואמר לו מו"ר זצוק"ל דאכן, ושאל מו"ר זצוק"ל את אבי הילד בן כמה הוא והשיבו בן שש, ואמר לו מו"ר זצוק"ל "צדיק גמור", וביקשו האב ברכה שימשיך להיות צדיק גמור ואמר לו "הלוואי" (ושאלתי למו"ר זצוק"ל מהא דבעירובין (דף נ"ד) משמע חילוק בין לומד בפיו ללומד בהרהור ואמר לי דאין הכי נמי הלומד בהרהור משכח תלמודו אך מקיים את העולם בלימודו).

עניני שידוכין, קירוב רחוקים ועוד

א

עריכת חתונות ביום שישי

דיברו עם מו"ר זצוק"ל בעניני עריכת חתונות, ובתוך דבריו תמה מדוע אין מתחתנים ביום שישי, הרי כל האולמות ריקים, וסיפר דהג"ר ביינוש פינקל זצ"ל השיא את כל בנותיו ביום שישי, והוסיף שזוכר כיצד כל הנשים היו ממהרות להדליק ביום שישי בכדי שיספיקו להיות בחופה (וכמדו' אמר גם דהמהרי"ל היה נוהג לערוך קידושין ביום שישי אחר ותיקין).

ב

שאלות בעניני בירורים בשידוכין

(א) שאלתי ממו"ר זצוק"ל אודות בחור חרדי שירד מן הדרך וחזר בתשובה, אם כשמבררים עליו בשידוכים צריכים לומר שירד מן הדרך מקודם ואמר מו"ר זצוק"ל "מסתמא".

(ב) שאלתי למו"ר זצוק"ל ע"ד שידוך שנכתל והתגרשו רח"ל אם צריך לומר זאת כשמבררים עליהם בשידוכים ואמר לי דכבר כולם יודעים שנכתל וכו' וכו' ובסופם של דברים אמר מו"ר זצוק"ל (דאם טרם יודעים מזה) צריך לומר זאת.

(ג) שאלתי ממו"ר זצוק"ל באופן שיש אח שירד מן הדרך אם צריך לומר זה בשידוכים, ואמר לי דהם (=המשודכים) כבר יודעים את זה לפני כן, ואמרתי דמ"מ השאלה באופן שאין מכירים ועומדים לדבר ולהציע שידוך שכזה, ואמר לי בחיך בהאי לישנא "אברהם אבינו, מי היה אבא שלו, מי היה אבא של רבקה" (ואמרתי למו"ר זצוק"ל שפעם כולם היו כך וחיך טובא).

(ד) שאלתי ממו"ר זצוק"ל אודות בחור המגמגם אם צריך לומר זאת בשידוכים, ואמר לי "הרי היא תראה את זה", ושאלתי דמ"מ השאלה אם יש להביאה למצב שתפגש עמו ואז תראה זאת או דשפיר אפשר לומר לה מקודם ואמר לי תשאל על כל מחלה למה דוקא בזה (ומהא נראה לכאור' דשפיר יש לומר זאת מקודם).

(ה) שאלתי למו"ר זצוק"ל אודות בחור בן טובים שיש לו אח אוטיסט אם צריך לומר זה בשידוכים ואמר לי דאפשר להגיד, והוסיף ואמר "אומרים שאין זה תורשתי", ושאלתי למעשה אם צריך להגיד ואמר לן "צריך להגיד".

עליו או לומר לו דשפיר עבד, ואמר מו"ר זצוק"ל דאפשר להגיד לו שמה שהוא עושה זה טוב, אבל הוא יכול לעשות עוד יותר טוב.

(ב) שאלתי ממו"ר זצוק"ל דלעיתים הנני נוסע באוטובוס שהנהג בו חילוני ומדברים עמו ד"ת, והנהג לא בירך ברכות התורה ואף אין לו כיפה אם מותר לדבר עמו בד"ת (וכמדו' שאל מה מדברים עמו ואמרתי כגון ניסי קריעת ים סוף וסיפורי התורה) ואמר לי "וכי מה עדיף, שידבר ניבול פה ולשון הרע".

[כיוצא] בזה פ"א כשדברתי עם מו"ר זצוק"ל אודות בעלי תשובה החוזרים לכור מחצבתם דכלאורה הרי אינם בקיאים תיכף ומיד בדקדוקי מצוות ויכולים בנקל להכשל ח"ו באיסורים ואמר לי מו"ר זצוק"ל "וכי מה הם עושים עכשיו (=לפני שחזרו בתשובה), עבירות, אם כן שיעשו פחות עבירות].

(ג) עוד שאלתי למו"ר זצוק"ל כאשר הנני מביא להנהג את כיפתי אם אפשר לקחתה ממנו בכניסה לעיר, והמדובר כשלא ילבשנה אח"כ רק יזרקנה, ואמר לי דאם יזרוק הרי יזרוק (וא"כ אפשר לקחתה).

(ד) אמרתי למו"ר זצוק"ל דישנו אברך שמוסר שיעורים לרחוקים משמירת תומ"צ, וזקנו מגולח, ושאלתי

ג

בהצעת שידוכין ששם הכלה והחמות שווין

שאלתי למו"ר זצוק"ל שהציעו לחברי בחורה בשם רבקה דא עקא שלאם החתן קוראים גם רבקה אך יש לה עוד שם אם מהנני, ושאלני כיצד קוראים לה (לאם החתן למעשה) ואמרתי רבקה, ואמר לי שזה אותו הדבר (והיינו דחשיב כשמותיהם שווים). ושאלתי אם אין זה טוב והשיבני שלא אמר שאין זה טוב אלא שזה אותו הדבר (והיינו דלהנהגים כצוותא ריה"ח ז"ל מיקרי שמותיהם שווים).

ד

בחורה מבוגרת מהבחור לענין שידוכין אמרתי למו"ר זצוק"ל שבחור מהשיבה בקשני לשאול שהציעו לו בחורה יותר גדולה ממנו בשנה ושואל אם יש בזה בעיה, ואמר לי שאין בזה שום בעיה ואפילו שתהיה גדולה ממנו בעשר שנים, וסיפר לי דהחפץ חיים זצ"ל בזיווג ראשון לקח אשה הגדולה ממנו בעשר שנים והוסיף בצחות דהחפץ חיים בודאי לא עשה עבירה.

ה

קירוב רחוקים

(א) אמרתי למו"ר זצוק"ל שחילוני אחד אמר שעושה מצוה פלונית אך אדם אחד אמר לו שזה לא טוב רק שצריך לקיים כל התרי"ג מצוות, והשאלה אם גישה זו נכונה ואם להעמיס

אם יגדל זקנו דילמא ישנה זה את תדמיתו ואפשר דפחות יקבלו הימנו כשיראה בעיניהם כרב, ואמר לי דאם הוא מגלח בצורה שאינה של איסור (אז מותר).

(ה) שאלתי למו"ר זצוק"ל דהנני עוסק עם בעל תשובה שזה מקרוב חזר בתשובה, ונסתפקתי איזה ספר מוסר הכי רצוי וכדאי ללמוד עמו ושהכי ישפיע עליו ואמר לי "ארחות צדיקים".

(ו) שאלתי למו"ר זצוק"ל בצעירותי אודות בעל תשובה שאיני

יודע אימתי חזר בתשובה הרוצה ללמוד עימי בספר מסילת ישרים ובפחדא יתיבנא דילמא אשמע הימנו דבר שאינו הגון וכדומה, וא"ל מו"ר זצוק"ל "תאמר לו שיקח משהו יותר מבוגר, אתה עוד צעיר", ושאלני לגילי המדויק והיכן אני לומד וחזר על דבריו הנ"ל. וחזרתי ואמרתי שאומר לו שיקח משהו יותר גדול, ודקדק מו"ר זצוק"ל באומרו לי "יותר מבוגר", ודוק. ושאלתי למו"ר זצוק"ל ואם הוא יעלב מכך והשיבני שהוא לא יעלב.

ענינים שונים בפסוקי התורה

א

בקרא (בראשית ג' כ') ויקרא האדם שם אשתו חוה וגו'

ושאלתי למו"ר זצוק"ל עמש"כ בקרא (בראשית ג' כ') ויקרא האדם שם אשתו חוה כי היא היתה אם כל חי, ופירש"י (שם, ד"ה חוה) וז"ל נופל על לשון חיה, שמחיה את ולדותיה, כאשר תאמר מה הוה לאדם (קהלת ב', כ"ב) בלשון חיה, ע"כ, וע"ש. וצ"ב דלפימ"ש רש"י ז"ל בריש דבריו היה צריך לקוראה חיה ולא חוה, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דזה כלול בזה, והראה בידו הק' בחומש בתיבת חוה דהיו"ד נמצאת בקוץ הוא"ו דחוה, והבן.

כשעשו חרם שלא לגלות על מכירת יוסף (עי' פרקי דר"א פל"ח) איזה מידת החסד היה שיצטרף לזה, ואולי דעתם שזה פיקו"נ או ליעקב או להם לכן צירפוהו, עכ"ל.

ושאלתי למו"ר זצוק"ל דגבי השבטים הא השי"ת מחליט מה טוב ומה לא מבחינתו, ואכתי שלא ישתתף עמהם, ואמר לי מו"ר זצוק"ל שהרי לדידם זה כן היה טוב (=עי' בתי' דהאילה"ש דמייתנין לעיל ודוק). ושאלתי דאם כן אכתי זו החלטתם לבדה, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דכנראה ההנהגה דהקב"ה היתה ביחס אליהם.

ג

בהא דהיה עוג סביב תיבת נח

ושאלתי למו"ר זצוק"ל כיצה היה עוג מסביב לתיבת נח ולא נכוה מהמים הרותחים שהיו סביב התיבה, וא"ל דמסביב התיבה הקב"ה צינן את המים, ושאלתיו דסוכ"ס עוג היה גדול טפי מן התיבה וא"ל דהקב"ה צינן הכל בדרך נס (ר"ל דצינן כל סביבותיו דעוג, ועי' נמי בזבחים דקיי"ג ע"ב, ודוק בזה).

ובספר אילת השחר עה"ת (בראשית פ"ז פכ"ג) כתב מו"ר זצוק"ל וז"ל וישאר אך נח, הבעל הטורים כתב

ב

במ"ש באילה"ש (בראשית פ"ח פכ"ח) גבי ההנהגה בצירוף הקב"ה למנין

הראתי למו"ר זצוק"ל מ"ש באילת השחר עה"ת (בראשית, פ"ח פכ"ח) וז"ל יל"ע מהיכן אברהם למד שיש הנהגה כזו לצרף את הקב"ה וכשחסר עשירי למנין לא אומרים שהקב"ה מצטרף. וע"כ שזה ממידת החסד שהקב"ה מצטרף להציל, וגם כשהעולם נמצא חייב נאמר שהקב"ה מצטרף להכריע לטובה ותמיד אפשר לצרפו, ועדיין צ"ב במש"כ שהשבטים צירפו את הקב"ה עמהם

אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות לומר שאף עוג נשאר, ובפרקי דר"א (פכ"ג) איתא שעוג ישב על עץ אחד מן הסולמות של התיבה ונשבע לנח ובניו שיהיה להם עבד עולם, מה עשה נקב חור א' בתיבה והיה מושיט לו מזונו בכל יום וכו' וצ"ב למה נח נתן לו מזונות להחיותו (והרד"ל מפרש דהבין שיש לו זכות להנצל), עכ"ל, וע"ש במאי דהאריך מו"ר זצוק"ל בענינא דעוג, ע"ש היטב.

ד

בהנם דהוליד אברהם ליצחק

שאלתי ממו"ר זצוק"ל מה היה הנס אצל אברהם שהוליד את יצחק, הלא מקודם כבר הוליד את ישמעאל, והשיבני דהנס היה בשרה.

ה

בהא דנשא יעקב אבינו ע"ה ב' אחיות שאלתי ממו"ר זצוק"ל בהא דקאמר יעקב אבינו ע"ה (בראשית פל"ב פ"ה) עם לבן גרתי ופירש"י ותרי"ג מצוות שמרתי, וצ"ב דהא נשא ב' אחיות, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואינם כב' אחיות, ואחר זמן אמר לי מו"ר זצוק"ל דיש אומרים שקיבל יעקב תרי"ג מצוות רק בארץ ישראל.

שו"מ באילת השחר עה"ת (שם) דכתב מו"ר זצוק"ל בתו"ד וזל"ק ובאמת צ"ב במה שאמר תרי"ג מצוות שמרתי שהרי הרבה מצוות לא היה שייך שיקיים (וכגון מצוות התלויות בארץ

ובמקדש) ודוחק לפרש שכוונתו שלמד הלכותיהן, דהלשון שמרתי משמע קיום ממש ולא רק לימוד הלכותיהן, וצ"ל מה דדעתו שבזמן שיצטוו יקיימם הו"ל כאילו קיימם, ועדיין קשה שהרי יעקב נשא ב' אחיות, ואע"פ שקודם מתן תורה היה מותר מ"מ איך אמר שקיים דין זה, וי"ל דהנפש החיים (ש"א פכ"א) מפרש שיעקב השיג שלפי שורש נשמתו יגרום תיקונים גדולים אם ישא ב' אחיות אלו עי"ש, אמנם במה שלא נשא ב' אחיות נוספות זה נקרא שקיים גם דין זה (וכעין זה מתרץ הגור אריה, ועי' עוד בשו"ת הרשב"א ח"א סימן צ"ד), עכ"ל, ודוק בזה.

ו

במ"ש באילה"ש עה"פ (שמות ח' י"ג) ותחי הכנם באדם ובבהמה

שאלתי למו"ר זצוק"ל דהנה באילת השחר פ' וארא כתב עה"פ (ח'), י"ג) ותחי הכנם באדם ובבהמה וזל"ק צ"ב וכי היה אכפת למצרים מצער בהמותיהם מאחר שלא מתו ולא ניזוקו מזה, וכן צ"ב במכת שחין (ואולי מחמת הסבל הם צעקו וזה הפריע לאנשים), עכ"ל. ולכאור' אפ"ל דהא היו כנים גדולות ויתכן שחבלו והשחיתו להבהמות, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דהלא אין נפקא מינא שהרי המצרים בני נח ואכלו גם שרצים וגם נבלות וטריפות. ומה אכפת להם מזה, (וכפה"נ כוונתו דסו"ס כיון דלא מתו הבהמות ל"ה למצרים שום נ"מ מזה אף את"ל שנפצעו הבהמות מכך כיון שיכלו לאוכלם בכל מצב, ועדיין יל"ד

הוסיף ואמר דהא איתא דעשרה ניסים נעשו לו (לפנחס באותו היום וכו') [ור"ל דזה היה מצוה וכרצון השי"ת, ועמ"ש מו"ר זצוק"ל באילה"ש (במדבר פכ"ה פי"ג ד"ה תחת אשר קנא וגו'), ע"ש היטב ודוק].

ט

בהא דהתפלל משה רבינו ע"ה תקט"ו תפילות ליכנס לא"י

שאלתי למו"ר זצוק"ל עמ"ש כ דהתפלל משה רבינו ע"ה תקט"ו תפילות בכדי ליכנס לא"י עד שא"ל הקב"ה רב לך וגו' וצ"ב מ"ט לא א"ל הקב"ה מתחילה שלא יתפלל, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דהקב"ה רוצה שיתפללו, דהקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים.

ובפ"א שאלתי ממו"ר זצוק"ל מ"ט אהרן הכהן ע"ה לא התפלל שיכנס לא"י כפי שהתפלל משה רבינו ע"ה, דלכאורה בסוטה (י"ד א') נתבאר דמשה רבינו ע"ה רצה ליכנס לא"י ע"מ לקיים מצוות התלויות בארץ, ואמר לי דהיה לו (לאהרן) מספיק מצוות, ושאלתי דאכתי צ"ב מ"ט משה רבינו ע"ה גופי' התפלל אהא, ואמר לי דאצל משה רבינו ע"ה היה זה ענין אחר דחישב דאם יכנס לא"י לא יהיה החורבן וכו' (ועי' באילה"ש ואתחנן ג', כ"ו, ד"ה רב לך) ואולי צ"ל דמ"ש בגמ' הוי תוספת טעם אהא, ודוק).

י

בקרא דר"פ כי תבא ושמת בטנא וגו' דיברו עם מו"ר זצוק"ל עמ"ש כ בר"פ כי תבא ושמת בטנא וגו' דהיאך

אם אמנם בהמה חבולה מפיקה תפוקה פחותה בעבודתה, ויל"ע בזה).

ז

בדברי האילה"ש (שמות פ"ו כ"ה) גבי דרשת חז"ל בשמו דפוטיאל

כתב מו"ר זצוק"ל באילת השחר עה"ת על הפסוק (שמות פ"ו פכ"ה) מבנות פוטיאל לו לאשה וז"ל פרש"י מזרע יתרו שפטם עגלים לע"א ומזרע יוסף שפטם ביצרו, הנה דרשה זו לא נכנסת לתיבה בדקדוק דאם ע"ש הפיטום הרי חסר מ"ם, ואם ע"ש הפטפוט הרי חסר טי"ת וזה תיבה חדשה עכ"ל, וע"ש. ואמרתי קמי' מו"ר זצוק"ל דהא מצינו בדוכתין סגיאין דלא דקדקו בהא במדוייק וכהא דברכות (ט"ל ע"ב) דא"ל מה שמך א"ל שלמן א"ל שלום אתה ושלמה משנתך, ועי' נמי בגיטין (דף ד' ע"א) חסדא שמך וחסדאין מילך ע"ש וע"ע בסוטה (ט' ע"ב) גבי דלילה, ע"ש היטב. ואמר לי מו"ר זצוק"ל דאה"נ נכון הדבר שיש עוד כמה מקומות שכך הוא (והיינו דבהם נמי אין הדרשה נכנסת לתיבה בדקדוק) [איברא דעתה נתבוננתי דמהני דוכתי דמייתנין לכאורה לא קשיא כהכא דטפי איכא בהם אותיות השורש, ודוק בזה].

ח

בענינא דכהונת פנחס

אמרתי למו"ר זצוק"ל דשמעתי מקשים היאך נתכהן פנחס והא כהן שהרג לא ישא כפיו, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דהרי היה זה לשם שמים שכיפר על בני ישראל כמ"ש "ויכפר על בני ישראל", ותו

משמע שהיו צריכים לעמוד עכ"ל. ואמרתי דלכאור' חזינן בכ"מ גדר גילוי יתר דלפני ה' וכגון במ"ש דכל העוסק בתורה שכינה עמו (עי' ברכות דף ו' ע"א וכהנה בכ"מ) ואמר לי מו"ר זצוק"ל דמילא בקריאת שמע דשייך זה טפי אך בכאן מה שייך זה. (והיינו דהכא א"ל אתם נצבים וגו' והא הא גופא קשי' דכאו"א ניצב תמיד לפני ה', ועכצ"ל כדחריץ לה, ודוק).

יב

במ"ש ברה"י (א' א' ל"ד) בני יצחק עשו וישראל

שאלתי ממו"ר זצוק"ל בהא דכתיב בדברי הימים (א' א' ל"ד) ויולד אברהם את יצחק בני יצחק עשו וישראל, ע"כ. ופירש"י (שם, ד"ה בני יצחק עשו וישראל) וז"ל מפני כבודו של דוד אמר ישראל ולא יעקב, ע"כ. דמה כוונת רש"י ז"ל בהא, וביאר לן מו"ר זצוק"ל שישראל הוי מדרגה יותר גבוהה מיעקב, ולכך מפני כבודו של דוד כתב ישראל ולא יעקב.

ועי' באילת השחר עה"ת (בראשית פל"ה פ"י) דכתב מו"ר זצוק"ל וזל"ק לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל וגו', הנה יש פסוקים שיעקב נזכר בשני השמות (ועי' רמב"ן להלן מ"ו ב' וברבינו בחיי להלן ל"ז ג' – מ"ז כ"ט) ובספרים איתא דבמקום שכתוב ישראל מדרגתו גבוהה ממקום שכתוב יעקב (ומש"כ בס' מלאכי ג' ו' ואתם בני יעקב לא כליתם, אפשר לפרש שכתוב יעקב לומר דאע"פ שהיו במדרגה פחותה הם לא כלו), עכ"ל. ודוק היטב.

הניחו פירות כה גדולים בטנא, ואמר דלא כל הפירות היו (כה) גדולים, ורק פה ושם כבזמן המרגלים, ודיברו עמו ע"ז ואיני זוכר, ושאלתי דלכאורה מבואר בכ"מ שנתקטנו הברואים ושאלני אם זה ברור לי, ואמרתי דכן מטין ממרן החת"ס ז"ל, ואמר לי מו"ר זצוק"ל שפעם חפרו תחת מפולת מזמן קדום וראו שהחיטים בדיוק אותו גודל כמו של היום, ושאלתי דלכאור' ממ"ש בכתובות (דף קי"א ב') דהניח להם אביהם קלח של כרוב וכו' חזינן דהיו הפירות גדולים, ואמר לן דאמנם מצינו פ"א שם אך לא כולם היו כך, ושאלתי אם כל מה שמצינו על דברים גדולים זה רק פה ושם ואמר לי דכן. (ועי' בספרנו ענפי משה בהלכות ועניני פסח (סימן רס"ו) מאי דהרחבנו בביאור דב"ק דמו"ר זצוק"ל, ע"ש).

יא

בקרא דאתם נצבים היום וגו'

הראתי למו"ר זצוק"ל מ"ש באילת השחר עה"ת ר"פ נצבים וזל"ק אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם, הנה באמת כל אחד נמצא תמיד לפני ה' ומה המיוחד כאן שאמר אתם נצבים היום לפני ה' (ועי' אבן עזרא ורמב"ן), וי"ל שיש זמנים שמדגישים במיוחד שצריך להרגיש שעומדים לפני ה' וכגון בתפילה (עי' שו"ע או"ח סי' צ"ח) ואולי גם כאן כיון שמשה כינסם להכניסם לברית, זה היה מעמד מיוחד והרגיש להם שהם נצבים לפני ה', ומדכתיב אתם נצבים

ענינים שונים בש"ס ובדברי הר"מ ז"ל

א

בהא דהלובש כלאים פושטן ואפילו בשוק

שאלתי למו"ר זצוק"ל להמבואר בברכות (י"ט ב') דהלובש כלאים פושטן ואפילו בשוק וטעמא דאין חכמה ואין עיצה ואין תבונה לנגד ה'. ואילו בשו"ע באו"ח הלכות ציצית סימן י"ג (סעיף ג') נתבאר דאם נודע לו בשבת כשהוא בכרמלית שהטלית שעליו פסול לא יסירנו מעליו עד שיגיע לביתו דגדול כבוד הבריות, וצ"ב דמאי שנא.

ואמר לי מו"ר זצוק"ל דחלוקים הדברים דאילו בהא דכלאים הרי זה לאו, ואילו בהלכות ציצית הוא אנוס מלקיים מצות עשה (ועי' במ"ב (שם), ס"ק ט', ד"ה כשהוא בכרמלית) דכתב בהא וז"ל הוא מקום ששם אין איסור טלטול רק מדרבנן ולכן א"צ להסיר דכבוד הבריות דוחה איסור דרבנן ואע"ג דציצית מ"ע דאורייתא ודאורייתא לא דחינן מפני כבוד הבריות מ"מ שרי דלא אמרה תורה לא תלבש בגד בלא ציצית רק מ"ע להטיל בו ציצית וכיון שאין יכול להטיל בו ציצית בשבת אין עובר מ"ע ואין רק איסור דרבנן ולכך הותר מפני כבוד הבריות ואין צריך לפשוט הטלית, עכ"ל. וכל זה דייקא

בכרמלית וכמש"נ אך עי' מ"ש המ"ב ז"ל התם גבי רה"ר מדאו', ואכמ"ל).

ב

בהא דשחרר רבי אליעזר לעבדו

שאלתי למו"ר זצוק"ל דבעובדא דשחרר רבי אליעזר לעבדו (ברכות מ"ז גיטין ל"ח) לא נזכר שהטביל להעבד, ולכאורה מתוס' דיבמות (דף מ"ז) מבואר דטבילה זו הויא מדאורייתא, ואתצ"ל שלא טבל כיצד צירפו ר"א למנין. ואמר לי מו"ר זצוק"ל דמאן יימר שהטבילה מעכבת לגירות ולכאורה כל הא דהטבילה מעכבת הוי רק לענין הבאת הקרבן שצריך הגר להביא אך לא על עצם גירותו ואם כן יכל רבי אליעזר לצרפו למנין (אף על הצד שלא טבל).

ג

במ"ש בפרק הרואה דהרואה בחלומו דבר פלוני ישכים ויאמר וכו'

שאלתי למו"ר זצוק"ל דבברכות פ' הרואה איתא בכמה דוכתי דהרואה בחלומו דבר פלוני ישכים ויאמר כך וכך קודם שיקדמנו כך וכך, דלכאורה מה יהני מה דיאמר זה אם כבר נגזר עליו הדבר, ואמר לי מו"ר זצוק"ל הוא יעשה מה שהוא יכול והוסיף ואמר דמיד כשיקום יאמר זאת (לכא' כוונתו דמו"ר

זצוק"ל דיאמר כן אחר נט"י וברכות התורה מדאיכא התם קראי).

ד

בניית בית הכנסת

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם יש מצוה לבנות בית הכנסת דהר"מ ז"ל (הל' תפילה פ"א ה"א) כתב וז"ל כל מקום שיש בו עשרה מישראל צריך להכין לו בית שיכנסו בו לתפלה בכל עת תפלה ומקום זה נקרא בה"כ וכופין בני העיר זה את זה לבנות להם בה"כ ולקנות להם ספר תורה נביאים וכתובים, ע"כ. ועי' בנו"כ על אתר. ברם לא נתפרש אי יש מצוה בזה. ונענה מו"ר זצוק"ל ואמר "ועשו לי מקדש" (שמות כ"ה ח') ושאלתי אי זה קאי אבית הכנסת והשיבני דכן (עי' בספר עבד המלך (שמות, שם) דהאריך בהא ע"ש) תו אמר מו"ר זצוק"ל דהמצוה בזה רמא ציבור ולא על יחיד דלו יצויר שיהיה איזה יהודי יחידי בכפר פשיטא שלא יצטרך לבנות ביהכנ"ס אלא דהויא מצוה דרבים (כפה"נ כוונתו כאמור בהיכא דאיכא רבים בהעיר).

נקיט מיני אוכלין בדייקא לפי דבהם ישנם טפי אופני ברירה וכגון בורר בקנון תמחוי נפה וכברה וכה"ג, והרהר בזה מו"ר זצוק"ל ואח"כ אמר לי "אולי", (ומקודם לזה אמר לן בהא דבורר הוי גם בכלים דרק חלק מהפז' סבירא להו דיש בורר בכלים).

ו

בענין בהמה שנפלה לאמת המים בשבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל במ"ש הר"מ ז"ל בהלכות שבת (פרק כ"ה הכ"ו) בהמה שנפלה לבור או לאמת המים אם יכול ליתן לה פרנסה במקומה מפרנסין אותה עד מוצאי שבת ואם לאו מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ואם עלתה עלתה ואף על פי שמבטל כלי מהיכנו שהרי משליכו לבור לתוך המים מפני צער בעלי חיים לא גזרו, ע"כ, וע"ש. וצ"ב דהיכי זורק הכרים וכסתות למים מאחר דקיימא לן (עי' זבחים צ"ד ב') דשרייתו זהו כיבוסו, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דכשזורקן הוי דרך לכלוך.

ז

בספיקא דהפמ"ג ז"ל בשולח דג מן המים בשבת

שאלתי למו"ר זצוק"ל ע"ד ספיקו דהפרי מגדים ז"ל בהלכות שבת סימן שט"ז בשולח דג מן המים יבש כסלע בין סנפיריו ובא חבירו והרגו מי חייב. דיש לעיין אם כוונת ספיקו דתרוויהו יהיו חייבים או רק הראשון או

ח

במו"ש באילה"ש שבת (ע"ד א' ד"ה חיו לפניו וכו')

כתב מו"ר זצוק"ל בספר אילת השחר עמ"ס שבת (דף ע"ד א', ד"ה חיו לפניו מיני אוכלין) וז"ל יל"ע למה נקט מיני אוכלין ולא כל דבר לפמש"כ הפוסקים דבורר הוא גם בכלים ובגדים, עכ"ל, ואמרתי קמי' מו"ר זצוק"ל דדילמא

השני, ואמר לי דהוא (=הפמ"ג ז"ל) מסתפק על השני אם חייב כי הוא הרג אותו ממש, ושאלתיו אם הראשון יהיה חייב וא"ל דאינו יודע אך דהספק כאמור על השני.

ח

בהא דכתבו תו' דפסחים (ג' ע"ב ד"ה מאליה) דריב"ב לא עלה לרגל

בתוס' דפסחים (דף ג' ע"ב ד"ה מאליה מי קספו לך) כתבו וז"ל אע"ג דגדי אין אלייתו קריבה רוב פסחיהם היה טלה או שמא הגיד לו, ורבי יהודה בן בתירא שלא עלה לרגל י"ל שלא היה לו קרקע או זקן היה שאינו יכול להלך ברגליו דפטור מפסח כמו ראיא, א"נ נציבין חו"ל היא כדמוכח בספרי ב' ראה וכו', וע"ש בכ"ד, ושאלתי למו"ר זצוק"ל דמאן מפס דלא עלה ריב"ב לרגל דילמא נימא דלא מצאוהו התם, ואמר לן דהא שלחו ליה לנציבין (ע"ש בגמ'), ושאלתי דשמא לא מצאוהו התם ועל כן שלחו ליה לנציבין, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דריב"ב היה מפורסם ואם היה שם היו מוצאים אותו.

ט

בהא דישן חוני המעגל שבועים שנה שאלתי למו"ר זצוק"ל בעובדא דאיתא במסכת תענית (דף כ"ג ע"א) דחוני המעגל ישן שבועים שנה, וצ"ב ממ"ש הר"מ ז"ל בהלכות שבועות (פ"ה ה"כ) דהנשבע שלא יישן ג' ימים או שלא יאכל כלום שבעת ימים וכיוצא בזה שהיא

שבועת שוא מלקין אותו מיד משום שבועת שוא ויישן ויאכל בכל עת שירצה ע"ש היטב. ואמר לי מו"ר זצוק"ל דכמו שיש בגמרא גבי מחלה שנותנת כח בלא אכילה ושתייה כן אף הכא (עי' סנהדרין ק"ט ע"ב אריא אישתא זינתיה ע"ש היטב), דשינה הוי מציאות שונה מכל מציאות. [ובנו הגאון רבי שרגא שטינמן שיבדלחט"א תמה ואמר לן בו בפרק דמ"ט לא אקשינן מהא דמשה רבינו ע"ה שהיה מ' יום ברקיע, ואמרתי דהא התם כתיב לחם אבירים אכל איש, ואמר הגר"ש שליט"א דאף הכא היה זה בנס].

ופ"א שמעתי ממו"ר זצוק"ל דדן כהאידינא שנתברר שיש שיכולים לשרוד שבוע שלם בלא אכילה, ונשבע שלא יאכל אם ילקה, ויל"ד בזה.

י

בפטורא דבא במחתרת

שאלתי למו"ר זצוק"ל דבסנהדרין (דף ע"ב) נתבאר דפטורא דבא במחתרת מחמת קים ליה בדרכה מיניה, ויש לעיין מ"ט לא נימא דפטורו מחמת דמיקרי גברא קטילא ואם כן הו"ל כמת, וכדחזינן נמי בגמ' (שם) דאין מפקחין עליו את הגל כשבא על עסקי נפשות [ועי' נמי בנימוק"י עמ"ס ב"ק (דף י' מדפי הרי"ף) דכתב דמת לאו בר חיובא, ע"ש] ואמר לי מו"ר זצוק"ל דזה אינו שהרי אינו יכול לאכול חזיר במחתרת ואף לא לחלל שבת וחזינן שאינו מת וחייב במצוות, ואע"ג שאמרתי למו"ר זצוק"ל דנימא

יב

בענין רשות שנותן ריש גלות על תנאי

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דבסנהדרין

(דף ה' ע"ב) מספק"ל לגמ' גבי

רשותא שנותן ריש גלותא (דמהניא

למיפטר להטועה מתשלומין) אי מהני

ליתן רשות על תנאי (ערש"י שם ד"ה על

תנאי דפי' כגון עד שנה או עד שנתיים ולא

יותר, ע"ש). וצ"ב דמאי הו"א דלא יהני

ליתן רשות על תנאי והא הוי רק רשות ולא

סמיכה, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דספיקא

דגמ' הוא אם זה הוי ככהן, וכמו שכהן אי

אפשר להורידו מכהונתו לאחר זמן אף

כאן אי אפשר להורידו.

יג

בהא דיצחק"ר ניתן באדם משעת יציאתו

לאויר העולם

שאלתי למו"ר זצוק"ל דבסנהדרין (דף

צ"א ב') מבואר דיצר הרע ניתן

לאדם משעת יציאתו לאויר העולם ויש

לתמוה בזה מהא דכתיב בקרא בראשית

(פכ"ה פכ"ב) ויתרוצצו הבנים בקרבה,

דמשמע התם שהיה לעשו יצר הרע מקודם

צאתו לאויר העולם, והשיבני מו"ר זצוק"ל

דשם זה היה יוצא מן הכלל. ועמ"ש מו"ר

זצוק"ל באילת השחר עה"ת פרשת

תולדות (פכ"ה פסוק כ"ב) ע"ש.

יד

עבר על עשרה חילולי שבת רח"ל

שאלתי למו"ר זצוק"ל באופן שאדם

עבר על עשרה חילולי שבת

רח"ל או עדים זוממים שזממו על חמשה

דמיקרי מת לענין דיני המחתרת לא הסכים

לדברינו וחזר על דבריו הנ"ל.

יא

בהא דהכוחו עשרה בני אדם בעשרה

מקלות

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דאי'

בסנהדרין (ע"ח א') ת"ר הכוחו

עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת בין

בבת אחת בין בזה אחר זה פטורין רבי

יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה אחרון

חייב מפני שקירב את מיתתו אמר ר' יוחנן

ושניהם מקרא אחד דרשו ואיש כי יכה כל

נפש אדם רבנן סברי כל נפש עד דאיכא

כל נפש ור' יהודה בן בתירא סבר כל נפש

כל דהוא נפש, ע"כ. ומספקא לן לפי זה

בהיכא דעשרה בנ"א הרגו אדם אחד על

ידי סכין אחד היכי הוי דינייהו.

ואמר לי מו"ר זצוק"ל דכמדומה יש בזה

בחי' הרשב"א. ואמנם אחד

הנוכחים מצא דברש"ש דסנהדרין (שם)

קמציין למ"ש הרשב"א ז"ל בב"ק (נ"ג ב')

ודחתם סבירא ליה דחייבים בכהאי גוונא

ע"ש, ומצאנו דבספר חידושי הרשב"א

דמו"ר זצוק"ל צויין בכתב יד קדשו בגליון

הספר לעיין במ"ש השיטה מקובצת (שם)

משמ"י דהרשב"א ז"ל דבחי' הרשב"א ז"ל

גופי' חסרים איזה מילים, ע"ש היטב.

ושאלתי למו"ר זצוק"ל דלכאור' לאו כ"א

הוציא כל נפש ומ"ט יתחייבו בזה והשיבני

דכולם אחראים למעשה שעשו (והיינו

דיש לחלק בין דא מילתא להא דסנהדרין,

ודוק בזה).

אנשים סקילה אם העונש שיקבלו לבסוף קאי על כל מה דעשו או רק על אחד מיניהו, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דמסתמא על כולם.

ומשמע דלא בעינן כתיבה לשמה, וצ"ב, ועיין בהא מו"ר זצוק"ל טובא ואחר זמן אמר לן דתוס' איירי בשיטתי דר"א.

יז

אמירת כפ"נ ובפ"נ מדוכתא דבני תורה בזמן חז"ל

שאלתי למו"ר זצוק"ל לו יצויר שבזמן חז"ל היה מקום בחוץ לארץ של בני תורה אם היה צריך לומר מהתם בפני נכתב ובפני נחתם ואמר לי מו"ר זצוק"ל דנימא שעל מה שהיה תקנה היה ומי יאמר היכן יש תלמידי חכמים והיכן לא, וזה חז"ל קבעו.

יח

מ"ט לא תקין ברכה בנט

שאלתי ממו"ר זצוק"ל דבמהרי"ל שלהי הלכות חליצה כתב דמברכין אחליצה, והקשו למהרי"ל ז"ל דאכתי ביבום נמי יברכו ואת"ל דאה"נ גם בגיטין יברכו, ותי' מהרי"ל דבגט הוא גרם קטטה בביתו משא"כ ביבום וחליצה, ושאלתי למו"ר זצוק"ל דהא שפיר שייך גט בגוונא דמצא בה ערות דבר ול"ה ע"י גרם קטטה, ונימא דבכה"ג יברך, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דאין מברכים על זה, דאם כן רק באופן מסויים יברכו והיינו כבי מצא בה ערות דבר, ולא רוצים שידעו שלכן גירשה.

יט

בענין פסולא דעכו"ם בעדות

הראיתי למו"ר זצוק"ל לדברי המרדכי בגיטין (סימן שכ"ד) דכ' משמי'

טו

בענין חבית מים שנפלה לים הגדול

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דאיתא במכות (דף ד' ע"א) גבי חבית מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה, דמ"ט לא יהני טעמא דביטול ברוב, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דהמפרשים כבר שאלו כן ויש בזה כמה תירוצים וחדא מיניהו כתב הריטב"א ז"ל שכיון שמי שהים מלוחים אם כן אינם מתערבים במי החבית, ויין בודאי שלא מתערב (ועי' נמי באילת השחר עמ"ס מכות (שם, ד"ה ולקושטא דמילתא) מש"כ לפימש"כ הריטב"א ז"ל הנ"ל, ע"ש היטב).

טז

דברי התוס' דגיטין (ב' ע"ב ד"ה ורבנן)

בתוס' גיטין (דף ב' ע"ב ד"ה ורבנן הוא דאצרוך) כ' בסו"ד דהא דאצרוך רבנן הכא היינו כדי שלא יערער הבעל ויאמר שכתבו הסופר כדי להתלמד והוא החתים עליו עדים שהוא לא היה בקי לשמה, ע"כ. והראתי דברי התוס' למו"ר זצוק"ל ושאלתי דאי נימא דדברי התוס' כר"מ תקשי דר"מ גופי' לקמי' (דף ג' ע"ב) ס"ל דאפילו מצאו באשפה כשר

כא

**היאך היה מעשה המרגלים והא מקודם
קיבלו התורה ששם נתפרש הכל**

שאלתי ממו"ר זצוק"ל כיון דמשה
רבינו ע"ה קבל כל התורה
בסיני הכיצד היה מעשה המרגלים וכה"ג
והלא ידעו מקודם מה שיהיה לפום
הכתוב בתורה, ואמר לי מו"ר זצוק"ל
דאיכא פלוגתא בגיטין (ס' ע"א) אם
תורה מגילה ניתנה או חתומה ניתנה,
ושאלתי דלמ"ד חתומה ניתנה תקשי,
ואמר לי מו"ר זצוק"ל בהאי לישנא
"אפשר לדעת הכל ולא לדעת כלום"
וחזר על זה כמה וכמה פעמים, ודוק
היטב הדק.

כב

**הנותן גט לפלוני אם כוונתו שיגרש בו
לאשתו**

שאלתי ממו"ר זצוק"ל בהיכא דנתן
אדם גט לאדם אחר יש לדון אם
כוונתו בהא לגירושין או דכוונתו לפיקדון
בלבד, ושאלני מו"ר זצוק"ל "מי נתן,
הבעל", ומשהשבתי בחיוב אמר לן דיש
ע"ז הסוגי' בגיטין (ס"ד א') אם בעל נאמן
או שלישי נאמן, ואמרתי דהתם ישנו ויכוח
בין הבעל לשלישי אם היה כך או כן, אך
בנד"ד אין ויכוח רק דהשאלה אי איכא
אומדנא דהבעל אינו נותן גט לאדם אחר
אם אין כוונתו לגירושין דאטו לצחק עמו
בא [היכא דלא פירש דבריו]. ואמר לי
מו"ר זצוק"ל "הוא [=הבעל] לא אמר
שהוא מגרש".

דרכינו יקיר דעכו"ם המוחזקים שאינם
שקרנים כשרים להעיד, ע"ש היטב.
דמשמע דפסולא דעכו"ם הו"ל מחמת
חשש שקר, ולכאורה הוא דלא כמ"ש
התוס' בגיטין (דף י' ע"ב ד"ה והוא לאו
בני כריתה ניהו) דכתבו וז"ל ה"מ
למיפרך הא לאו בני עדות ניהו, ע"כ
וע"ש, ומשמע דפסולא דעכו"ם הו"ל
מחמת דלאו בני עדות ניהו, ואמר לי
מו"ר זצוק"ל דאכן הם חולקים וביאר לי
זאת, והוסיף והעירני ממ"ש רש"י ז"ל
בגיטין (דף ט' ע"ב ד"ה חוץ מגיטי נשים)
ע"ש היטב.

כ

**בדינא דתנו מנה לאיש פלוני ומת
דיתנו לאחר מיתה**

שאלתי ממו"ר זצוק"ל בהא דבגיטין
(דף י"ג) מבואר דהאומר תנו
מנה לאיש פלוני ומת יתנו לאחר מיתה,
והעמידו זה בהיכא דצבורין ומונחין בקרן
זית, וצ"ב מאי טעמא איצטריך לאוקומי
גם בצבורין וגם במונחין דלכאורה סגי
שיהיה דבר מוגדר.

ואמר לי מו"ר זצוק"ל דאם היה
כתוב רק בגוונא דמונחין אכתי
יתכן שיהיה הכסף בכמה פינות ואם
כן מאן יימר דזה הקרן זוית שדיבר
עליה המת, שמא פנן לזוית שניה,
אמנם כשזה צבורין ומונחין ידעינן
למאי קמכוין.

כג

במ"ש רש"י רפ"ק דקידושין האשה נקנית "לבעלה"

שאלתי למו"ר זצוק"ל עמ"כ ברפ"ק דקידושין האשה נקנית בשלש דרכים וכו' היבמה נקנית בביאה וכו', ופירש"י (שם, ד"ה האשה נקנית) "לבעלה", והתם (ד"ה היבמה נקנית) פ"י "ליבם", וצ"ב מאי קמ"ל דפשיטא הוא, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דאילו היה כתוב במשנה האשה נקנית לבעלה, היבמה נקנית ליבם לא תקשי לך (מ"ט נקטה זה מתני'), וסיים באומרו דרש"י בא לפרש, ושאלתי למו"ר זצוק"ל דיש שרצו לפרש דרש"י ז"ל חדית במ"ש "לבעלה" דלא תימא דאירינן באמה העבריה, אך מו"ר זצוק"ל לא קיבל זה באמרו דזה עצמו חידוש.

כד

אי מהני לקדש אשה בהנאה דטן דו

שאלתי למו"ר זצוק"ל מאי טעמא אי אפשר לקדש אשה בהנאה של עצם זה שהוא מוכן לקדשה או בהנאה דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו, והשיבני דגם לו יש את ההנאה הזאת. [ויש לדון בזה]. ושוב מצאתי בעזה"י דמו"ר זצוק"ל גופי' עמד בזה בספרו אילת השחר עמ"ס קידושין (דף ז' ע"א ד"ה באדם חשוב דמתקדשת בשלהי דבריו ע"ש, וע"ע נמי התם ד"ה וכן לענין ממונא) ועיין שם באריכות דברי קדשו בביאור האי ענינא, ע"ש.

כה

בעובדא דשיער רבי סימאי וכו' (קידושין י"ב א')

הראתי למו"ר זצוק"ל הא דאי בקידושין (י"ד א') וב"ה אומרים בפרוטה וכו' וכו' כי אתא רב דימי אמר שיער רבי סימאי בדורו כמה היא פרוטה אחד משמנה באיסר האיטלקי ע"כ, ופירש"י (שם, ד"ה שיער ר' סימאי) וז"ל מעשה בא לפניו באשה שנתקדשה בפרוטה והצריך להיות שוה אחד משמנה באיסר וביטל את הקידושין, ע"כ, וע"ש. ועיין בזה מו"ר זצוק"ל, ושאלתי מנ"ל לרש"י ז"ל הך עובדא, וביאר לן דרש"י בא לבאר דמעשהו דר' סימאי לשער לא היה סתם, ואם כן מעשה היה שבא לפניו, ולכך שיער, וכנ"ל גם ביטל הקידושין.

כו

במ"ש באילת השחר רפ"ב דקידושין גבי מצוה בו יותר מבשלוחו לענין קידושין

דנתי קמי' מו"ר זצוק"ל עמ"כ באילת השחר עמ"ס קידושין (ר"פ האיש מקדש) לאקשו"י אמאי בקידושין אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו דהא הקידושין הו"ל רק כהכשר להפרי' ורבי' והוי כעין קניית טלית וע"ש. ונומייתי דהגר"י ענגיל ז"ל בגליוני הש"ס (שם) מייתי מתשו' מהר"ם בר ברוך (סימן תל"ב) דכתב דנוהגין לחזור ולקדש אחר שקידש השליח אך רוב העולם אינם נוהגים כן. והגר"י ע"ז"ל מקשי מה שייך לקדש שוב אחר שקידש השליח וכתב דהוי כענין הקדש

יכולה שלא להתחתן עמו, דהוא מחוייב
אך היא לא.

כט

בדברי הר"מ ז"ל דהל' עבדים (פ"ט ה"ז)
שאלתי ממו"ר זצוק"ל עמ"ש הר"מ
ז"ל בהלכות עבדים (פ"ט ה"ז)
יכול הרב לומר לעבדו הכנעני עשה עמי
ואני זנך אלא ילך וישאל לו על הפתחים
או יתפרנס מן הצדקה שישראל מצווין
להחיות עבדים שביניהם, ע"כ. ויש לעי'
אי מ"ש הר"מ ז"ל בשלהי דבריו
"שישראל מצווין להחיות עבדים
שביניהם" קאי אסיפא דדבריו או דקאי
נמי ארישא. ושאלני למאי נפקא מינא,
ונומייתי דלכאור' נ"מ להיכא דאיכא רק
פתחי עכו"ם אי יכול הרב לומר לעבדו
הכנעני עשה עמי ואני זנך וכו', ואמר
מו"ר זצוק"ל דעכו"ם הם אכזריים,
ושאלתיו מהא דאי' במגילה (ט"ו ב')
דלהמן היו בנים שחזורו על הפתחים
(ע"ש מספרם לכל מ"ד) ומינה דאיכא
פתחי עכו"ם, ואמר מו"ר זצוק"ל
(באידיש) דכולם פגרים והוסיף ואמר
דבאמת לא נשאר מהם זכר (ומינה נראה
דסופו דהמחזור על פתחי עכו"ם לאבדון
ברעב).

ל

היכא דייבם לזו שרצה לחלוץ לה
שאלתי למו"ר זצוק"ל בהיכא שנפלו
לאדם שתי יבמות משתי בתים,
ולאחת רצה לחלוץ ולשניה רצה לייבם,
ובשוגג ייבם את זו שרצה לחלוץ לה, ודא

עילוי דמצינן ברועה הרגיל אצלו שהקדיש
פסח עבורו וחל ההקדש מטעם זכי'
אעפ"כ חוזרים הבעלים ומקדשין אותו
הקדש עילוי מדרבנן ועפ"ז ביאר שיטתי'
דמהר"ם ב"ב דשפיר חוזר ומקדש
ובברכה, ע"ש, ולפי"ז אמרתי דדילמא י"ל
דעל כן בקידושין מצוה בו יותר מבשלוחו
דהו"ל כהקדש עילוי ועדיפא דאיהו יחיל
להקידושין, אך מו"ר זצוק"ל תמה רבות
אשיטתי' דמהר"ם בר ברוך ואף אתירוצו
דהגר"י ענגיל ז"ל הקשה דמה שייך
למימר בהא הקדש עילוי, וצ"ע.

כז

מצוה בו יותר מבשלוחו בהכנה למצוה
אמרתי למו"ר זצוק"ל דבשדי חמד
(כרך ה' דף קע"ד ב') מייתי
ממרן הנצי"ב ז"ל (בהעמק שאלה פ' וזאת
הברכה שאלתא קס"ט אות א') דמצוה בו
יותר מבשלוחו שייך גם בהכנה למצוה אך
רק בהכנה המפורשת בקרא כמ"ש והכיננו
את אשר יביאו משא"כ בשאר דוכתין, ועל
אתר אמר לן מו"ר זצוק"ל דבגמ' גופא
מבואר גבי קידושין דמצוה בו יותר
מבשלוחו, וצ"ע.

כח

אי ממוזר צריך להמנע מפ"ו

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם ממוזר צריך
להמנע מפריה ורביה דלא
לאפושי פסולים, ואמר לן דהלא ממוזר
מחוייב בפריה ורביה, ואמנם האשה
הממזרת (להמבואר דמותר בממזרת)

פשיטא שקנאה, אכן יש לעיין אי חשיב האי ביאה כביאה גרועה דקניא רק לדברים הכתובים בפרשה, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דחסר בדעתו אך אין זה חסרון.

לא

בהא דיבמה נקנית בע"כ

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דקי"ל דיבמה נקנית בעל כרחא אם הבנים מיקרי בני אנוסה (כהא דנדריס דף כ' ע"ב, ע"ש) והשיבני דיכול להיות.

לב

אם צריך היבם לישב חלוץ נעל בעת ריקת היבמה

שאלתי למו"ר זצוק"ל אם היבם צריך לישב חלוץ נעל כאשר רוקת היבמה בפניו ואמר לי דלא (וזה הוי ב' מצוות נפרדות). וחרזתי ואמרתי האמנם אפי' שאינו יושב חלוץ נעל מהני הרקיקה, וא"ל "נכון". והוסיף ואמר "גזירת הכתוב, זאת חוקת התורה" (היה זה בשבת דפ' חקת).

לג

גר קטן שמיחה לכשהגדיל ורוצה לשוב ליהדותו אי בעי הטפת דם ברית

שאלתי למו"ר זצוק"ל בסוגי' דכתובות (י"א א') גבי גר קטן, היכי הוי דינא כשמל וטבל ומיחה לכשהגדיל, ובגדלותו רוצה לשוב ולהתגייר אי בעי הטפת דם ברית, ואמר לי דאין צריך לזה, דהוי כמשומד שעשו לו מילה והשתמד, ושוב חזר ליהדותו. ושאלתיו דלכא' שאני

ממשומד דלא פקע מיהדותו משא"כ בגר קטן שמיחה דנתברר למפרע דגוי הוא, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דכיון שנעשתה מילה לשם יהדות וגירות לפיכך אין צריך שוב להטפת דם ברית דעצם המילה כבר היתה.

לד

בהא דאב זכאי במציאת בתו משום איבה

שאלתי למו"ר זצוק"ל במאי דמבואר בכתובות (מ"ז ע"א) דאב זכאי במציאת בתו משום איבה, וכתבו התוס' (שם, ד"ה משום איבה) בתו"ד וז"ל ולר"י נראה איבה דמציאתה היינו שלא יקדשנה למנוול ומוכה שחין, ע"ש. וצ"ב דלקמי' (דף ע"ז ע"א) מבואר גבי מוכה שחין דכופין אותו להוציאה, ואכתי תיכף ומיד תתבע גט מיני', ואמר לי מו"ר זצוק"ל שעל פי הדין יש לאב את הזכות ליתנה למוכה שחין אך אם תרצה לצאת תצא.

לה

נתינת מררתא דדי' לקטן עבור רפואה

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דאי' בכתובות (דף נ' ע"א) אמר אביי אמרה לי אם האי בר שית דטרקא ליה עקרבא ביומא דמישלם שית לא חיי מאי אסותיה מררתא דדיא חיותא (מרה של דיה שקורין וושט"ו, רש"י) בשיכרא נשפיה ונשקיה, וכתבו התוס' (שם, ד"ה ומאי אסותיה) וז"ל פר"ת שלא ישכנו אבל אין נראה לפרש לאחר שנשכו דהא אמר דלא חיי משמע דאין רפואה מועלת לו,

לי מו"ר זצוק"ל דזה אותו דבר ק"ש ותפילה.

לח

בענינא דמתפס בחרקים

שאלתי למו"ר זצוק"ל עמש"כ בנדרים (י' ע"ב) גבי מתפס בחרקים דלכא' הו"ל מתפס בדבר האסור וא"ל דפעם לא דיברו כך וכשאמרו חרקים התכוונו לכינויים כמו חרם חרף חרק, ושאלתיו אי איכא נ"מ לימינו ואמר לי דגם היום כשאדם יאמר חרקים [=בענין נדר] האם כוונתו לג'וקים, כנראה שהוא מתכוון לכינוי ולא לג'וקים.

לט

במ"ש הר"ן ז"ל בנדרים (ל' א' ד"ה ואשה נמי כפדאזה אחרים דמיוא)

שאלתי למו"ר זצוק"ל במ"ש הר"ן ז"ל בנדרים (ל' א' ד"ה לאשה נמי כפדאזה אחרים דמיוא) דכ' בתו"ד וז"ל אלא מכיון שהיא (=האשה המתקדשת) מסכמת לקדושי האיש היא מבטלת דעתה ורצונה ומשוי נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר והבעל מכניסה לרשותו הלכך אין אנו דנין בקידושין מצד האשה אלא מצד הבעל – ע"כ וע"ש בהמשך דבריו דכ' וז"ל "דהא הכא האשה ג"כ מכנסת עצמה לרשותו במקצת", ע"ש בכ"ד, וצ"ב דמריש דבריו נראה דאין לה חלק בזה ומהא דכ' בהמשך דמכנסת עצמה לרשותו במקצת נראה דיש לה חלק בהא, וביאר לן מו"ר זצוק"ל דבזה שהאשה אמרה "כן" (היינו שהתרצתה להנשא לו) והרי יכלה

ע"כ, וע"ש. וצ"ב היאך שרי למיהב ליה מורתא דדי' האסורה באכילה על חשש עקיצת עקרב, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דזה לא כדרך אכילה (שהרי זה מר ואינו ראוי לאכילה) ובזה הוי רק איסור דרבנן ויכול להיות שמותר [ועי' באילת השחר עמ"ס שבת (דקי"ג ע"ב, ד"ה כאילו אוכל שקצים ורמשים), ע"ש היטב].

לו

בהא דנזיר (ב' ע"א) דהאומר אהא כוונתו לנזירות

שאלתי למו"ר זצוק"ל במ"ש בנזיר (דף ב' ע"א) דהאומר אהא כוונתו לנזירות, ומקשי בגמ' (שם, ע"ב) ודלמא אהא בתענית קאמר, וצ"ב דילמא פון למימר "אהא צדיק", ומ"ט נקטה גמ' דייקא לאהא בתענית. ואמר לי דהגמ' חיפשה "דבר שבגופו", ודבר שבגופו זה רק תענית, ושאלתי למו"ר זצוק"ל ודילמא אהא קץ צפרני קאמר, ואמר לי דאין זה בגופו דמה בכך שקץ צפרניו, וכנ"ל דהגמ' חיפשה דבר שבגופו (וזה שייך רק בתענית).

לז

במספיקא דגמ' נדרים (ז' א') אי יש יד לביח"ב

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דמספק"ל לגמ' בנדרים (דף ז' א') אי יש יד לבית הכסא ובמפרש ביאר דהוא גבי תפילה בו. ובר"ן פי' דהיינו לענין קריאת שמע, ויל"ע אי יש נפק"מ בינייהו, ואמר

לומר לו "לא" בזה נקרא שמכנסת עצמה לרשותו במקצת.

מ

בהא דנדרים (ל"ב ב') גבי שם דהוא כהן ואין זרעו כהן

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דכתיב (בראשית ל"ח כ"ד) ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזנונים ויאמר יהודה הוציאנה ותשרף, ופרש"י (שם, ד"ה ותשרף) אמר אפרים מקשאה משום רבי מאיר, בתו של שם היתה שהוא כהן, לפיכך דנוה בשריפה (ב"ר פ"ה י'), ע"כ. וצ"ב דבנדרים (ל"ב ב') מבואר גבי שם דהוא כהן ואין זרעו כהן. וצ"ע. [קושי' זו שמעתי ממנו הגר"א ש' אדלר שליט"א] ואמר לי מו"ר זצוק"ל דממנו עצמו לא שללו את הכהונה, רק דילדיו של שם אינם כהנים, ואם כן למעשה בתו הינה בת כהן, ואין צריך שיהיה לה דין של כהונה (עצמית) אלא עצם היותה בת כהן דינה בשריפה.

מא

בדברי הרשב"א ז"ל ב"ק (ב' ע"ב ד"ה אבל במחוברת וכו')

הראתי למו"ר זצוק"ל מ"ש הרשב"א ז"ל בב"ק (ב' ע"ב, ד"ה אבל במחוברת אימא כולה מועדת היא וכו') דכ' וז"ל קשיא לי אדרבה אימא כולה תמה היא לשלם חצי נזק בלחוד, דכל לאפוקי ממונא קולא לתובע וחומרא לנתבע, עכ"ל, וע"ש במאי דתריץ.

והקשתי דלכאו' לפי"ז מאי ק"ל ואדרבה גמ' דנקטה דכולה מועדת יצדקו דבריה דאמנם מחמירינן אנתבע ואמאי ר"ל הרשב"א ז"ל דמשו"ה תהא תמה דהוי תשלום פחות מנ"ש, וצ"ע.ג. ועיין מו"ר זצוק"ל בדברי הרשב"א ז"ל זמן ממושך ולבסוף אמר לן (בתרגום מאידיש) דבאמת צריך להיות הפוך (ונראה כונת קדשו כפי דחזינא בכ"מ דגרסי "קולא לנתבע וחומרא לתובע" ודוק היטב).

מב

בענין אם חיובא דד' וה' הו"ל חיוב בפני עצמו

שאלתי ממו"ר זצוק"ל מ"ש במכילתא (פיסקא קכ"ז) דאף הטובח והמוכר היו בכלל (בפרשת כפל חיים שניים ישלם) ולמה יצאת כו', ללמדינו חיובא דד' וה' "לכך נאמרה פרשה זו". ויל"ע אם אפשר להוכיח מהא לענין חקירת האחרונים אם הכפל מרכיב לדו"ה או דדו"ה הו"ל חיוב בפני עצמו, דהנה הכא במכילתא נתבאר דדו"ה הוי תשלום בפני עצמו, ואמר לן מו"ר זצוק"ל דהרי אם אין קרן אין טביחה ומכירה (וכפיה"נ כוונתו דמוכר הוא שהכפל מרכיב לדו"ה, ועי' באחרונים).

מג

בדברי רש"י ז"ל ב"ק (ס"ח א' ד"ה ושני וכו')

שאלתי למו"ר זצוק"ל דהנה ברש"י ב"ק (ס"ח א', ד"ה ושני אינו משלם אלא קרן) כתב וז"ל לגנב ראשון

ממ"ש בב"ק (צ"ו א') דאי' התם אמר רב פפא האי מאן דגזל דיקלא מחבריה וקטליה אע"ג דשדיא מארעא לארעא דידיה לא קני מאי טעמא מעיקרא דיקלא מיקרי והשתא נמי דיקלא מיקרי, ע"ש היטב.

מו

אי ב"ד מכין לחרש ושוטה שגנבו

שאלתי ממו"ר זצוק"ל דהנה הר"מ ז"ל הל' גניבה (פ"א ה"י) כתב דראוי לבית דין להכות את הקטנים על הגניבה כפי כח הקטן כדי שלא יהיו רגילין בה, ע"ש. ויש לעיין בחרש ושוטה שגנבו אי ב"ד מכין להם (ויל"ע בזה מפיה"מ להר"מ ז"ל ב"ק פ"ח מ"ד, ע"ש). ואמר לי דקטן מבין שנותנים לו מכות אבל חרש ושוטה הם לא מבינים, ושאלתי באופן שיבינו ואמר לי "אולי, אפשר". (ועמש"כ בספרנו ענפי משה בהלכות מאכלי עכו"ם סימן ל"ז בהא).

מו

במאי דאמר שמשון חגיבור "תמות נפשי עם פלשתים"

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דכתיב (שופטים ט"ז, פסוקים כ"ט ול') וילפת שמשון את שני עמודי התוך אשר הבית נכון עליהם ויסמך עליהם אחד בימינו ואחד בשמאלו. ויאמר שמשון תמות נפשי עם פלשתים ויט בכח ויפל הבית על הסרנים ועל כל העם אשר בו וגו' ע"ש. וצ"ע היאך היה שרי לי' ליעבד הכי מאחר שע"ז קירב מיתתו. ואמר לי מו"ר זצוק"ל דהיה מותר לו להרוג את

דכתיב וגונב מבית האיש, ע"ש. [וכ"ה שיטתי' דהתו' ס"ט א' ד"ה כל שלקטו, ע"ש]. והנה בקרית ספר בהל' גניבה (פרק ו') פליג אהא וכתב דגנב שני משלם לבעלים ויש להבין הסברא בזה. ואמר לי מו"ר זצוק"ל דאיירי לפני יאוש ואם כן גנב ראשון לא קנה זה ולכך גם הגנב השני משלם לבעלים, ע"ש. וכמדוד' דדימה זאת לכגון שגנב היום ושוב גנב למחר דבאופן זה איכא ב' תשלומים (דהו"ל ב' גניבות נפרדות, ודוק).

מוד

במזיק למוכה שחין

שאלתי למו"ר זצוק"ל בהא דאי' בר"פ החובל דהמזיק לחברו צריך לשלם לו חמשה דברים וברש"י שם כתב דהוא לצד דיכל למכור עצמו בע"ע, ולהרא"ש הוי בעבד כנעני, ע"ש היטב. ויל"ע במוכה שחין דמבואר דאינו ראוי לכלום (עי' ערכין דף ב' ע"א) באם הזיקו אי בעי לשלומי, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דזה ברור שזה שומא שהרי אף אחד לא התכון למכור עצמו לא לעבד עברי ולא לעבד כנעני, אבל באמת אם לא יהיה ראוי לכלום אין צריך לשלם.

מה

החותך פרי מעץ דרעהו אי מיקרי שינוי שאלתי ממו"ר זצוק"ל אם החותך פרי בלא רשות מעץ דרעהו חשיב שינוי, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דהנה בעת שתולשו מיהא מיקרי גזלן, והעיר בהא

דמסתמא האיסור (לגדוד) רק על יהודי.
ועי' מ"ש מו"ר זצוק"ל באילת השחר
עמ"ס מכות (דף כ' ע"ב) דהתם מספק"ל
בשרט או קרח על גוי, ע"ש היטב.

נ

**בחא דהיה דהע"ה במרחץ ונזכר במילה
שבבשרו**

מנחות (דף מ"ג ע"ב) ובשעה שנכנס
דוד לבית המרחץ וראה עצמו
עומד ערום אמר אוי לי שאעמוד ערום
בלא מצוה וכיון שנזכר במילה שבבשרו
נתייבשה דעתו לאחר שיצא אמר עליה
שירה שנאמר למנצח על השמינית מזמור
לדוד על מילה שניתנה בשמיני, ע"כ.
ושאלתי למו"ר זצוק"ל דמ"ט נזכר דייקא
במילה דבבשרו והא איכא נמי לא תקיפו
דמקיים במאי דאינו מקיף ראשו, והשיבני
דזה לאו, ושאלתי למו"ר זצוק"ל דמ"מ
לכאורה בכל רגע שאינו מקיף מקיים זה,
ואמר לי דאדם מקיים בכל יום מליון
מצוות וכגון שאינו אוכל חזיר וכו' וכו'
אבל זה לא מצוות עשה, ושאלתי דמ"מ
לא תקיפו הו"ל בגופו, וחזר מו"ר זצוק"ל
על דבריו הנ"ל.

ובפ"א שאלתי למו"ר זצוק"ל דמבואר
בספרים דכל שעוסק לצורך
לימודו הוי כלימוד ואם כן כשרחץ היה זה
לצורך לימודו, ואמר לי מו"ר זצוק"ל
דמכל מקום אין זה לימוד ורק דמקיים
מצוה שרוחץ עצמו (אפשר דכוונת מו"ר
זצוק"ל נמי להא דשבת (דף נ' ע"ב) כי הא
דתניא רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום

עצמו כיון שהפלשתים כבר רצו להורגו,
ואם כן אז שבין כך גם פלישתים ימותו.

ובפ"א כשדברתי עם מו"ר זצוק"ל בהא
דע"ז (י"ח א') גבי ר"ח
והקלצטונירי ואמרתי דלפום מאי דאמר לן
מו"ר זצוק"ל גבי שמשון הגיבור אפשר
ליישוב הא דהתיר ר"ח להקלצטונירי
להרבות בשלהבת וליטול ספוגין של צמר
מעל ליבו, ואמר לי מו"ר זצוק"ל דלר"ח
בודאי היה מותר והשאלה בזה היאך
לקלצטונירי היה מותר [ועי' בגמ' שם הדק
היטב ובמפרשים על אתר, ואכמ"ל].

מח

**גדד על מת ונודע שלא מת אי קעבר
באיפורא**

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אודות אדם
ששמע שנפטר קרובו ועשה
גדידה ואח"כ הודיעוהו שלא מת אם עבר
בלא תתגודדו. ואמר לי דזה נתכון לאכול
בשר חזיר ואכל טלה [עי' נזיר כ"ג]
והקשתי דלכא' התם אכל טלה בסופו של
דבר ונמצא שלא עבר באיסור ומשא"כ
בכאן דהיה למעשה גדידה. והשיבני מו"ר
זצוק"ל דגדידה ללא מת אין איסור (ויל"ע
רש"י דברים פי"ד א' ע"ש היטב).

מט

גדידה על מת גוי

שאלתי למו"ר זצוק"ל באופן שאדם
גדד על מת גוי אם עבר בלא
תתגודדו ושאלני אם הגודד מצטער על
הגוי, והשבתי שכן ולכן גדד, ואמר לי

נא

בהא דכל השוכח דבר אחד ממשנתו שאלתי למו"ר זצוק"ל במ"ש באבות (פ"ג מ"ח) ר' דוסתאי בר ינאי משום ר"מ אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך וכו', ע"ש. אם זה שייך נמי כהאידנא, ואמר לי דלרבינו חיים מולאזין זלה"ה לא (עי' בכתר ראש), ובשלחן ערוך הרב משמע דכן.

נב

במ"ש באבות (פ"ו מ"ג) הלומד מחבירו וכו' או אפילו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד דברתי עם מו"ר זצוק"ל אהא דאי' באבות (פ"ו, מ"ג) הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דיבור אחד או אפילו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד וכו', ע"ש. ואמר לי (דהא דמבואר דאפי' אות אחת) זהו כפשוטו ממש שלמד ממנו את האות, ולא שידע אות זו לפני כן (אמנם ע"ש בתפא"י (ס"ק מ"ח) ויל"ע).

בשביל קונו משום שנאמר כל פעל ה' למענהו ופירש"י (שם, ד"ה בשביל קונוהו) וז"ל לכבוד קונוהו דכתיב (בראשית ט') כי בצלם אלהים עשה וגו' ועוד דהרואה בריות נאות אומר ברוך שככה לו בעולמו, ע"כ. ועי' נמי במדרש רבה סדר בהר פל"ד (ס"ק ג') דאי' התם דבר אחר וכי ימוך הדא הוא דכתיב (משלי י"א י"ז) גמל נפשו איש חסד זה הלל הזקן שבשעה שהיה נפטר מתלמידיו היה מהלך והולך עמם, אמרו לו תלמידיו רבי להיכן אתה הולך אמר להם לעשות מצוה, אמרו לו וכי מה מצוה זו אמר להם לרחוץ בבית המרחץ אמרו לו וכי זה מצוה, אמר להם הן, מה אם איקונין של מלכים שמעמידים אותו בבתי טרטיאות ובבתי קרקסיאות מי שנתמנה עליהם הוא מורקן ושוטפן והן מעלין לו מזונות ולא עוד אלא שהוא מתגדל עם גדולי מלכות, אני שנבראתי בצלם ובדמות דכתיב (בראשית א' כ"ז) כי בצלם אלהים עשה את האדם על אחת כמה וכמה, ע"כ, ודוק בזה). תו העיר מו"ר זצוק"ל מהא דבית המרחץ פטור מן המזוזה, ועי' מהרש"א דמנחות (שם) ואכמ"ל).